

ਸ੍ਰੀ ਮਹਿਰਾਜ ਜੀ
ਦੇ
ਮੁਹਿੰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਿਕਾ

ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

SHASTRI INDO-CANADIAN INSTITUTE
156 GOLF LINKS,
NEW DELHI-110003. INDIA

I-Pu
78-904469 +

(Sri Satigurū jī de muhain dīām sākhiām)

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹੈਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ / ਸੰਪਾਦਿਕਾ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ. —

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ : ਭਾਟੀਆਂ : ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ, 1978.

58, [2] p. ; 23 cm.

In Panjabi.

Bibliography: p. [59]

Includes index.

Rs10.00

Selections from the sayings of the Sikh gurus, with exhaustive introduction.

5J678 PPB C VPS

O I-Pu-3568

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਦੇ
ਮੁਹੈਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ

ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਇ
ਇਹੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਅਰਾਧਣਾ ਹੈ ।
[ਸਾਖੀ ੯]

ਸਮਰਪਣ

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ, ਡਾ. ਅਜੀਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ,
ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ., ਡੀ. ਓ. ਐਮ. ਐਸ., ਪੀ. ਸੀ. ਐਮ. ਐਸ.,
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਮੈਡੀਕਲ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ
ਮੈਂਟਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਨੂੰ ਆਦਰ ਸਹਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿ ਦੀਆਂ ਗਾਥੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਿਕਾ

ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ

ਅੰ ਮ੍ਰਿਤ ਸ ਰ

ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਿਕਾ

ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ, ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ.,

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : ਜਨਵਰੀ 1978

ਮੁੱਲ : 10 ਰੁਪਏ

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ :

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼,
ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ।

ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਗਲੀ ਬੰਬੇ ਫੋਟੋ ਹਾਊਸ ਵਾਲੀ,
ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ।

ਲੁਧਿਆਣਾ :

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ,
ਚੌਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ।

ਦਿੱਲੀ :

ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
6671/9, ਦੇਵ ਨਗਰ ।

ਜਲੰਧਰ :

ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ,
ਮਾਈ ਹੀਰਾਂ ਗੇਟ ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ, ਕੋਠੀ ਨੰ. ੧, ਮੈਂਟਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮੁਦ੍ਰਕ : ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਬਹਾਦੁਰ ਨਗਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਮੁਖਬੰਧ

ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਅਗੇ, ਭੂਮਿਕਾ, ਪ੍ਰਕਰਣ ੧, ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਮਿਲੇਗੀ, ਪਰੰਤੂ ਇਥੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮਹੱਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਸਦੇ ਹਨ। 'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ' ਉਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਵਕਤ ਨਿਕਲੇ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਾਖੀਆਂ/ਵਚਨਾਂ ਦੇ ਵਾਚਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਾਨੀਬਧ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਉਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਾਧਾਰਣ ਗੱਲ ਬਾਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾ-ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਭਵ ਹਸਤਾਕ੍ਰਸ਼ਪ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵੇਰਵੇ ਸਾਹਿਤ ਬਹਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਗੱਦ ਦੇ ਪਖ ਤੋਂ ਇਹ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਬੋਲ ਕਾਰਣ ਪਿਛੋਂ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਹੱਥੋਂ, ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਜਨਮਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗੱਦ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲੋਂ ਵਰਤਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਇਹ ਹਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀਆਂ। ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਛਪਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੜੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ।

ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਣਨਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧੀਨ ਵਿਕਸੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਿਧ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿਓਂਤਨ ਤੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਣ ਲਈ ਜੋ ਅਗਵਾਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ, ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾ ਸਕਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਚ ਹੀ ਦਸੀ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਖੋਜ-ਭੰਡਾਰੇ, ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਦਿਤੀ। ਪ੍ਰੋ. ਸ. ਸ. ਪਦਮ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੇ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਲੀ ਵਰਤਦਿਆਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਕਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਟਰ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਲੇਖਿਕਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਅਤਿ ਰਿਣੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਹੋਰ ਪਾਤਰ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ, ਡਾ. ਅਜੀਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ., ਡੀ. ਓ. ਐਮ. ਐਸ., ਪੀ. ਸੀ. ਐਮ. ਐਸ., ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੇ ਉਤਸਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੇਖਿਕਾ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਨ ਖਲੋ ਸਕਦੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ

9 ਜਨਵਰੀ 1978

ਵਿਸ਼ੈ ਸੂਚੀ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਭੂਮਿਕਾ

੧. ਪੋਥੀ ਦੀ ਵਿਥਿਆ (ਪੰਨਾ 9) ; ੨. "ਬਚਨ" ਤਥਾ "ਸਾਖੀ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ (ਪੰਨਾ 10) ; ੩. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ "ਵਚਨ" ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ (ਪੰਨਾ 12) ; ੪. ਗੁਰਵਚਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ (ਪੰਨਾ 13); ਦੂਜਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ (ਪੰਨਾ 15) ; ੫. ਤੀਜਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯ (ਪੰਨਾ 17) ; ੬. ਚੌਥਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੭੧ (ਪੰਨਾ 18) ; ੭. ਪੰਜਵਾਂ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੫੬੬੦ (ਪੰਨਾ 19) ; ੮. ਛੇਵਾਂ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੬੫ (ਪੰਨਾ 20) ; ੯. ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਪੰਨਾ 21) ; ੧੦. ਕਰਤਿਤ੍ਵ ਅਤੇ ਸਮਾਂ (ਪੰਨਾ 25) ; ੧੧. ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ (ਪੰਨਾ 28) ; ੧੨. ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ (ਪੰਨਾ 30) ; ੧੩. ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਪੰਨਾ (32) ;

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਮੂਲ ਪਾਠ

ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮਾਂਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਦੇਖੋ 'ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸਾਰਣੀ' (ਪੰਨਾ 23 ਅਤੇ 24) ।

ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਲਭਣ ਲਈ ਦੇਖੋ ਮੂਲ ਪਾਠ (ਪੰਨਾ 37-58) ਦੇ ਅੰਤੇ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ !

— ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ	...	...	...	ਪੰਨਾ 59
— ਇੰਡੈਕਸ	...	...	...	ਪੰਨਾ 60

ਸੋਧ ਪਤਰ

ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਉਕਾਈਆਂ, ਛਪਾਈ ਵਿਚ, ਅਵੱਸ਼ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਾਠਕ ਜਨ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਸੋਧ ਲੈਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨ :

ਪੰਨਾ 17	ਲਾਈਨ 4	:	ਹਰਿ ਰਾਇ ਦੇ ਦੇ	ਦੀ ਥਾਂ	ਹਰਿ ਰਾਇ ਦੇ	ਪੜ੍ਹੋ
„ 17	„ 9	:	ਨੰਬਰ ੯	„	ਨੰਬਰ ੧੯	„
„ 18	„ 20	:	ਰਲਦਾ	„	ਰਲਦਾ ਹੈ	„
„ 21	„ 4	:	ਸ਼ਰਤਾਂ	„	ਸ਼ਰੋਤਾਂ	„
„ 23	ਕਾਲਮ (ਸ)	:	ਹ.ਲਿ. ਨੰ ੨੫੧੧	„	ਹ.ਲਿ. ਨੰ ੨੫੭੧	„
„ 24	„ (ਸ)	:	ਹ.ਲਿ. ਨੰ ੨੫੧੧	„	ਹ.ਲਿ. ਨੰ ੨੫੭੧	„
„ 24	„ (ੲ)	:	੨, ੧, ੩, ੪, ੫, ੬ ਨੂੰ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ, ਸਾਖੀ 24, 25, 26, 27, 28 ਅਤੇ 29 ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ			
„ „ „	(ਸ)	:	੧** ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਨੰ. 24 ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ			
„ 24	„ (ਹ)	:	ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ 38 ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਾਲਮ (ਹ) ਵਿਚ ੩			
„ „ „	(ਕ)	:	੩ ਨੂੰ ਕਟ ਦਿਓ ਤੇ ਸਾਖੀ ਨੰ. 24 ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ੧			
„ „	ਸਾਖੀ 26	:	ਪਰਮੇਸਕ	ਦੀ ਥਾਂ	ਪਰਮੇਸਰ	„
„ 30	ਲਾਈਨ 23	:	ਗਇਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਿਸਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ (।) ਦਿਓ			

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਭੂਮਿਕਾ

੧ (ਪੋਥੀ ਦੀ ਵਿਥਿਆ)

ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਦੇ "ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਾਹਿਤ (ਵਾਰਤਕ)" ਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ "32 ਸਾਖੀਆਂ" ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ "ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਲਿਤ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ, ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੁਸਖੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਉਤਾਰੀਆਂ"।¹ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ "ਇਹ ਪੋਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ।" ਉਹਨਾਂ ਜੋ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਉਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ "੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹੈ ਦੀਆ ਸਾਖੀਆ ਹੋਈਆ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ. ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਸ੍ਰੀ ਸ. ਸ. ਪਦਮ, ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਪਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੋਥੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਚਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨ ਮਿਲਿਆ। ਪੋਥੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕਰਾ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਭੇਂਟ ਵੀ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰੰਤੂ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨ ਦੇਂਦੇ।

ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਜਦੋਂ ਡਾ. ਕੋਹਲੀ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪਥ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ, ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰਗਵਾਸੀ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਵਾਚਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਰ-ਕਥਿਤ "ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹੈ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ" ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਕਾਗਜ਼ ਫੋਲਣ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖਤ ਲੇਖਿਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਰਨਾ ਫੁਰਿਆ।

ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਨ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸੁਝਾਉ ਵੀ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖਿਕਾ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਵਧਿਆ। ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਫੁਰਨੇ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਬਣ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਜੇਹੇ ਵਚਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਤਾਲਾਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਥਕ ਖੋਜੀ, ਪ੍ਰੋ. ਸ. ਸ. ਪਦਮ, ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਬੜੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ।² ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਵੀ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਹਥ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲ ਗਈ। ਇੰਜ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੀਤੇ ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਯਤਨ ਫਲ ਲਿਆਏ ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਤੁੱਛ ਜੇਹਾ ਅਧਿਐਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਹੈ।

੨

(“ਬਚਨ” ਤਥਾ “ਸਾਖੀ” ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ)

ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼ ਯਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰਿਪਾਟੀ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਫਲਸ਼ਰੂਪ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਚਨ ਸਾਹਿਤ “ਵਚਨਿਕਾ” ਨਾਂ ਹੇਠ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਚੋਖਾ ਭੰਡਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅੰਗ ਵੀ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਲਥਾਇਆ ਗਇਆ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਢੇਰ ਚਿਰ ਤਕ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪਇਆ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇਹੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਕੁਝ ਉੱਦਮ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ‘ਬਚਨ ਸਾਈਂ ਲੋਕਾਂ ਕੇ’ (ਸੰਪਾ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ) ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ‘ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਗੱਦ’ (ਸੰਪਾ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ) ਹੈ, ਜੋ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ੧੯੭੧ ਈ. ਅਤੇ ੧੯੭੨ ਈ. ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ “ਵਚਨਿਕਾ” ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਦ “ਸੁਖਨ” ਅਤੇ “ਮਲਫੂਜ਼”

2. ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੭੧ ਤੋਂ ਜੋ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰੋ. ਸ. ਸ. ਪਦਮ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਾਲਿਜ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਲੇਖਿਕਾ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਤਿ ਰਿਣੀ ਹੈ।

ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ "ਅਕਵਾਲ" (ਕਉਲ = ਵਚਨ; ਅਕਵਾਲ = ਬਹੁਤੇ ਵਚਨ) ਵੀ ਹੈ। ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਅਕਵਾਲ" ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ "ਵਚਨ" ਹੈ ਅਤੇ "ਸੁਖਨ" ਜਾਂ "ਮਲਫੂਜ਼" ਲਈ "ਸਾਖੀ", "ਕਥਾ", "ਵਾਰਤਾ" ਜਾਂ "ਗੋਸ਼ਟਿ"। ਪਰੰਤੂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ "ਸੁਖਨ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ "ਬਚਨ" ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ "ਵਚਨ" ਤੇ "ਸਾਖੀ" ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿਚਾਰ-ਅਧੀਨ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਪਦ, "ਸਾਖੀ", "ਵਚਨ" ਦਾ ਹੀ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ "ਸਾਖੀ" ਪਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਘਟਨਾਵਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ "ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਕਥਾ ਜੋ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ ਕਹੀ ਗਈ ਹੋਵੇ" ਦੇ ਲਏ ਹਨ।³ ਫਲਸਰੂਪ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

'ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ-ਕੋਸ਼' ਵਿਚ "ਸਾਖੀ" ਦਾ ਅਰਥ "ਪ੍ਰਤਯਕ੍ਸ਼ ਗਿਆਨ" ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।⁴ 'ਕਬੀਰ ਬੀਜਕ' ਅਤੇ 'ਕਬੀਰ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ' ਵਿਚ "ਸਾਖੀ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਤਤ੍ਵ-ਗਿਆਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕਬੀਰ ਵਲੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੰਜ ਉਥੇ "ਸਾਖੀ" ਪਦ ਦਾ ਭਾਵ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਬੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤਾਤ੍ਵਿਕ ਅਨੁਭਵ ਜਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਪਦ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਅਜੇਹੇ ਵਚਨਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਤਤ੍ਵ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ "ਸਾਖੀ" ਪਦ ਵਚਨ ਦਾ ਪਰਯਾਇ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ "ਸਾਖੀ" ਸ਼ਬਦ 'ਕਬੀਰ ਬੀਜਕ' ਤਥਾ 'ਕਬੀਰ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ' ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਥੇ "ਵਚਨ" ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਚਨ ਅੰਕਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਥੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਗੂੜ੍ਹਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹਨ। ਇੰਜ "ਸਾਖੀ" ਪਦ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ "ਵਚਨ" ਦਾ ਵੀ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ।

3. 'ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼', ਪੰਨਾ 179.

4. ਪ੍ਰਿਸ਼ਠ 588.

੩

(ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਚਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ)

ਸਿਖ ਜਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਚਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਗੁਰਬਾਣੀ" ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਵਚਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—“ਮਨੁ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤ”, “ਸਚੇ ਉਰੇ ਸਭ ਕੋ ਉਪਰ ਸਚੁ ਅਚਾਰ”, “ਧ੍ਰਿਗੁ ਸੇਵਾ ਬਿਨ ਹਥੁ ਪੈਰ ਹੋਰ ਨਿਹਫਲੁ ਕਰਣੀ” “ਸਚੇ ਮਾਰਗ ਚਲਦਿਆ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਜਹਾਨ”, ਆਦਿ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ “ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੋਲਣਾ/ਆਖਣਾ” ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੁਝ ਵਚਨ ਸੰਭਾਲੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਦ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੱਦ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਵਚਨ ਸਾਹਿਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਮਿਲਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਵਚਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ, ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੀਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਗਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਰਹਤਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰਹਤਨਾਮਾ ਸਾਹਿਤ—ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਗੱਦ ਵਿਚ—ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਠਲਾ ਵਚਨ—

ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਨੀ ॥ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੀ ਭਗਤਨੀ
ਹੋਵੇਗੀ ਤਾ ਭੀ ਤੋਟੁ ਹੈ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ ॥—

ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ : “ਤੁਰਕਣੀ ਨਾਲ ਯੁਧ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ” ਦਾ ਹੀ ਬੀਜਰੂਪ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖ ਲਈ ਰਹਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੦ ਅਤੇ ਬਣਿਗਾਮ (ਜ਼ਿਲਾ ਚਾਟਗਾਮ) ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਆਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬੀਜਰੂਪ ਵਚਨ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਪੰਜ ਕੰਮੁ ਨ ਕਰੇ ਸੋ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਖੇ ॥ ਪੰਜ ਕੰਮ ॥

ਪਰਦਰਬ ਨ ਹਿਰੈ ॥੧॥ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਰਵੈ ॥੨॥ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨ ਕਰੈ ॥੩॥ ਜੂਏ ਨ ਖੇਲੈ ॥੪॥ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਨ ਕਰੈ ॥੫॥ ਪੰਜ ਕੰਮ ਕਰੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਰਾਵੈ ॥ ਪੰਜ ਕੰਮ ॥ ਸੰਗਤਿ ਨਿਤ ਜਾਏ ॥ ਕਛੁ ਮੁਹ ਪਾਵਨ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਏ ਅਰੁ ਆਰਤੀ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਸੋਵੈ ॥੧॥ ਅਤਿਥੀ ਦੁਖੀ ਨਮਾਨੇ ਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇਇ ॥ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੈ ਕਰਾਵੈ ਲੋਚੈ ॥ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁੜਮਾਈ ਨ ਕਰੇ ਤਿਸਨੂੰ ਪੁੰਨ ਅਰਥ ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ ਦੇਇ ਕੈ ਲੋਚ ਕੈ ਦਿਵਾਵੈ ॥੩॥ ਮਨਮੁਖ ਤੇ ਜਿਉ ਸਿਖ ਹੋਵੇ ਤਿਉ ਲੋਚ ਕਰ ਸਿਖ ਕਰੈ ਜੀਅ ਦਾਨ ਇਹੋ ਹੈ ॥੪॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ ਕੋਈ ਦੁਖੈ ਨਾਹੀ ॥⁵

ਇੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉੱਦੇਸ਼-ਰੂਪੀ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀਰਘਕਾਲੀਨ ਹੈ ਤੇ ਲਗਪਗ ਦੋ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਉਪਰ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੜੀ-ਬੱਧ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫਾਰਸੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨੁਵਾਦਿਤ 'ਬਚਨ ਸਾਈਂ' ਲੋਕਾਂ ਕੇ' ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਸਾਹਿਤ-ਵੰਨਗੀ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਅਤੇ ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਇਕਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੁਖਨ ਹਨ ਜੋ ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਫਾਰਸੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਲਥਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਵਿਚ ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਵਲੋਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ : 'ਸਾਖੀਆਂ ਭਾਈ ਅੱਡਣ ਜੀ', 'ਪੋਥੀ ਆਸਾਵਰੀਆ', 'ਬਚਨ ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕਾਂ ਕੇ', 'ਬਿਬੇਕ ਸਾਰ', 'ਪਰਚੀ ਮਹਾ ਸੁੰਦਰ ਸਚਿਆਰ ਜੀ ਕੀ' ਵਿਚ ਸੰਭਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।⁶ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ 'ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤਮਾਲ' ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਬਚਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਰਚੀ ਗਈ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ, ਵਚਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਵੇਕਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ-ਯੋਗ ਪਰੰਪਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

੪

(ਗੁਰਵਚਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਚੌਖੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਕਹਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਸਿਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ

5. ਦੇਖੋ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ', ਪੰਨਾ 373—74.

6. ਦੇਖੋ 'ਬਚਨ ਸਾਈਂ' ਲੋਕਾਂ ਕੇ' (ਸੰਪਾ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ), ਪੰਨਾ 12—23.

ਦੇ ਗੱਦ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਨ ਭਾਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰੀ ਬਾਣੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਤਾਂ ਵੀ, ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਚਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗੱਲ ਫੇਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਵਚਨ" ਨਾਂ ਹੇਠ ਸੰਕਲਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਇਆ, ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਪਦ "ਸਾਖੀ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਵੰਨਗੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭੰਡਾਰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ. ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਸਪੁਤ੍ਰ ਸ. ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ, ਦੀ ਨਿਜੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ਇਕ ਪੋਥੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੋਥੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ (੧੬੩੦—੧੬੬੧ ਈ.) ਦੀ ਪਾਲਿਤ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਨਿਜੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਖੋਜਕਾਰ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭੂਤਪੂਰਵ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪੋਥੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੱਤਿ ੧ ਤੋਂ ੪੬੨/ੳ ਤਕ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਤਿ ੪੬੨/ਅ ਤੋਂ "ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ" ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਪੱਤਿ ੫੨੪ ਤਕ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ੩੩ ਪਤਿਆਂ ਉਪਰ ਅੰਕਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੨੭ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੱਤਿ ੫੨੫ ਤੋਂ ੫੨੭ ਉਪਰ ਛੇ ਸਵੱਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮਹਲਾ ੫ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੱਤਿ ੫੨੮ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਛੇ ਸਾਖੀਆਂ (ਅੰਕ ੨੮ ਤੋਂ ੩੩) ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪੱਤਿ ੫੩੨ ਉਤੇ ਮੁਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਛੇ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ੨੭ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਤੋਂ। ਪੱਤਿ ੫੩੨ ਉਪਰ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੩ ਮੁਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਜੋੜ ੩੩ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ੩੨, ਜੋ ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਵਿਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।⁷ ਅਗਲੀ ਪੱਤਿ, ੫੩੩, ਖਾਲੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫੇਰ ਕੁਝ ਬਾਣੀ ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ, ਬਿਹਾਗੜਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ "ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਣ ਦੇ" ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਚਲਿਤ੍ਰ ਉਸੇ ਹੱਥ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਕੀ ਪੋਥੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਤੀਆਂ, ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਵਜੋਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਤਕ ਦੇ ਚਲਿਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ

ਪੋਥੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਫਲਸਰੂਪ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ੧੬੬੧ ਈ. ਦੇ ਨਿਕਟ ਕਿਤੇ ਮਿਥਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਮੂਲ ਸ਼ਰੋਤ, /ੳ/, ਹੈ।

ਪ

(ਦੂਜਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ)

ਗੁਰੂ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸ਼ਰੋਤ, /ਅ/, ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (ਆਦਿ ਬੀੜ) ਹੈ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਲ ਧਿਆਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਵਿਚ ਦੁਆਇਆ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਬੀੜ ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਦੇ ਵਾਰਿਸ ੧੯੪੭ ਵਿਚ, ਦੇਸ਼-ਵੰਡ ਸਮੇਂ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਧਰ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਇਹ ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਪਥ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ, ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨੂੰ ਵਾਚਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਾਚਦਿਆਂ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋਏ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ੩੮੩ ਸਾਖੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੋਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਗੱਦ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਪਰ-ਕਥਿਤ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਵਿਚ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਸੁਝਾਉ ਤੋਂ ਕਿ—

ਜੇਕਰ ਇਹ ੩੮੩ ਸਾਖੀਆਂ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਵਖਰੀਆਂ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਤਦ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ 'ਸਾਖੀ ਸੰਗ੍ਰਹ' ਕਹੇ ਜਾਂ 'ਜਨਮਸਾਖੀ' ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਪੁਸਤਕ' ਕਹੇ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ⁸—

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਵਾਰਿਸ⁹ ਕੋਲ ਕੁਝ ਚਿਰ ਠਹਿਰ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਵਾਚਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ੩੮੩ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੂਚਨਾ ਗਲਤ ਨਿਕਲੀ। ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ

8. ਪੰਨਾ 208 (ਫ. ਨੋ.)

9. ਨੰਦ ਰਾਣੀ, ਮਕਾਨ ਨੰ. 8315, ਗਲੀ ਨੰਬਰ 5, ਮੁਲਤਾਨੀ ਟਾਂਡਾ (ਨਿਕਟ ਐਨਥੋਨੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ).

ਬਣਿਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਵਾਚਣ ਤੋਂ ਪਇਆ। ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ 'ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀਆਂ' ਲਿਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿ ੩੮੩ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਹੀ ਸਮਝ ਲਇਆ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਪੱਤਿ ੩੮੩ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਵਚਨ-ਰੂਪੀ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜੀਵਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਉਥੋਂ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਲੈ ਆਏ ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਇਸ ਸੰਪਾਦਨ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਮਹਤ੍ਵਪੂਰਣ ਸਰੋਤ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਵਿਚ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਇੰਜ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਜੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿਖ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਨਾਮ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਜੀ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਨਾਨੂ ਜੀ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਜੀ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਉਸਮਾਨ ਖੱਟੜ ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ... ਦਾਅਵਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਏਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ।... ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੁਰਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੭੦੭ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਲਿਖਿਆ ਗਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਹੋਰ ਵਰਕੇ ਜਾਂ ਅਡ ਅਡ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਕਢੇ ਪਤਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤਕ ਵਿਚ ਅਡ ਅਡ ਸਮਿਆਂ ਪੁਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ।... ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੧੭੦੫ ਵਰਕੇ ਹਨ। ਕਾਗਜ਼ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।... ਲਿਖਤ ਵੀ ਕਈ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਟੀ ਤੇ ਥੀਕ ਹੈ। ਕਈ ਕਈ ਵਰਕੇ ਕੌਰੇ ਭੀ ਪਏ ਹਨ।... ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਕਚਕੋਲ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਨਾਜਾ ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਮਝੋ, ਜੋ ਬਾਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਤਰੇ, ਏਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਤਿ ਬੇਅਦਬੀ ਨ ਹੋਵੇ, ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਜਿਲਦ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।¹⁰

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਸੰਕੇਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਪੱਤਿ ੩੮੩ ਤੋਂ ੩੮੮ ਤਕ 'ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੀ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਵਚਨ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਹੇਠੋਂ ਭੁਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਪਾਠ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਸੁਨਾਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩ ਅਤੇ ੪ ਵਾਲੇ ਪਤੇ ਗੁਮ ਹਨ। ਪੱਤਿ ੩੮੮/ਅ ਤਕ ਵਚਨ ਰੂਪੀ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਏਸੇ ਪੱਤਿ ਉਪਰ "ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਕੀ" ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫੇਰ ਪੰਨਾ ੩੯੦

ਉਪਰ, ਚਰਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਣ ਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੱਸ ਸਾਖੀਆਂ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਨਾਲ ਰਲਦੀਆਂ ਹਨ।¹¹ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ੨੪ ਤੋਂ ੩੩ ਤਕ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਸਾਖੀਆਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਦੇ ਦੋ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

੬

(ਤੀਜਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯)

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਪਈ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੯, ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ-ਕਾਰਜ ਲਈ ਤੀਜੀ ਆਧਾਰ-ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਸ਼ਰੋਤ /ੲ/ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਪੂਰਣ ਪੋਥੀ ਹੈ ਤੇ ਪੱਤਿ ੧੯੯ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੱਤਿ ੨੬੨ ਤੇ ਸੁਕਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹੇ ਵੀ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ "ਉਦਾਸੀ ਮਕ ਕੀ", "ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਸਾਧੂ ਜਨ ਕਾ", "ਬਾਣੀ ਸੇਖ ਸਰਫ ਕੀ", ਆਦਿ ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ੨੫੮/ਅ ਉਪਰ ਛੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸਾਖੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਜੋ ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਖੀ, ਮਹਲਾ ੧ ਦੀ, ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਪਾਏ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁੰਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ "ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਦੀ ਸਾਖੀ" ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। "ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕਾ ਬੋਲਣਾ" ਨਾਂ ਹੇਠ ਛੇ ਸਾਖੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਾਲੀਆਂ ੨੪ ਤੋਂ ੩੦ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸੱਤ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਹੈ, ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਵਿਚ ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਉਤੇ ਆਈ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰੋਤ ਤੋਂ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਛੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜੋ ਤਤਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦਾ

11. ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ, ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸਾਰਣੀ (ਪੰਨਾ 23—24)।

ਮੂਲ ਤਤਕਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਧੂਰੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਪੱਤਿ ੧੮੬ ਤੋਂ ੨੭੫ ਤਕ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਕ ਵੀ ਇਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਤਕਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੮੩੫ ਬਿ. ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਵੈਸਾਖ, ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਇਹ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਂ ਜਿਲਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਪੋਥੀ ਆਪਣੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਥਵਾ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ੧੭੦੦ ਈਸਵੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਕਿਤੇ ਨਕਲ ਹੋਈ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

੭

(ਚੌਥਾ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ.ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੭੧)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ, ਸਾਡਾ ਚੌਥਾ ਸ਼ਰੋਤ, /ਸ/, ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਵਿਚ ਪਈ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ੨੫੭੧ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ੭੪੨ ਪਤਿਆਂ ਦੀ, ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੀ, ਮਿਤੀਹੀਨ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ “ਜਪੁ ਪਰਮਾਰਥ” (ਮਿਹਰਬਾਨ), “ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਕੇ ਅਰਥ”, “ਪ੍ਰੇਮ ਅੱਛਰੀ”, ਆਦਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਸਾਖੀਆਂ, ਪੱਤਿ ੩੬੭/ਅ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅੰਕ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ “ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ” ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ, “ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ” ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਪੱਤਿ ੪੧੦ ਤਕ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ‘ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ’ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ (ਨੰਬਰ ੩-੧੭) ਨਾਲ ਰਲਦਾ; ਫਿਰ ਪੰਦ੍ਰਵੀਂ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਦੇ ਅੰਕ ੨੨ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।¹²

ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਪੁਰਾਣੀ ਵੰਨਗੀ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਅਦਭੁਤ ਰਚਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਕਹਾਏ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਹਨ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇਖੋ —

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਹੁਕਮ ਹੋਆ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚੋਂ ॥ ਦੇ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ॥ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ॥ ਖਲਾਵਣਾ

12. ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ, ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸਾਰਣੀ (ਪੰਨਾ 23—24)

ਤਾ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬੋਲੇ ਪੀਰ ਕਿਆ ਅਰੁ
ਮੀਰ ਕਿਆ ਸਭ ਤਲਵਾਰ ਕੇ ਤਲੈ ॥ ਖੜਗਿ ਅਸਾਡੇ ਫਤੇਹ ਹੈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ
ਜਿਸਦੇ ਸਿਰਿ ਪਗਿ ਨਾਹੀ ਕੋਲਿ ਤਰਵਾਰ ਨਾਹੀ ॥ ਫਿਟੇ ਮੁਹ ਤਿਸਦਾ ॥ ਹੁਕਮੁ
ਹੋਆ ਜੈਸੇ ਦਾੜੀ ਨੂੰ ਕੈਂਚੀ ਲਵਾਈ ॥ ਤੇਹਾ ਭਦ੍ਰ ਕਰਵਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ
ਚਿਟਾ ਵਾਲੁ ਧੌਲ ਸਿੰਘ ਹੈ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ ॥ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ ਜੀ ਸਚੇ
ਪਾਤਿਸਾਹ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤਿ ਉਠਿ ਗਏ ਹੈਨਿ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਸਬਦਿ
ਕਾ ਸਿਖ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਗਇਆ ॥ ਗਏ ਹੈ ਸਭ ਚੀਥੜੀਏ ॥ . . . ਅਸਾਡੇ ਝੰਡੇ
ਨਿਆਰੇ ਹੈ ॥ . . .¹³

੮

(ਪੰਜਵਾਂ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੫੬੬੦)

ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੫੬੬੦, ਹੱਥਲੀ
ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ, /ਹ/, ਸ਼ਰੋਤ ਹੈ। ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਇਹ ਪੋਥੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ
ਦਾ ਅੰਗ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ੩੮੧ ਪੱਤਿ ਤੋਂ, "ਜਪੁ ਅਵਤਰਣ" ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਪਾਠ ਨਾਲ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪਤੇ ਵੀ ਫਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਪੁ ਅਵਤਰਣ" ਦੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਪੱਤਿ ੪੧੧/ਅ ਉੱਤੇ ਤਿੰਨ
ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ,
ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀ ਨੰ. ੭ ਅਤੇ ੮ ਨਾਲ ਰਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ
ਇਸਤੋਂ ਅਗਲੀ ਸਾਖੀ ਅਜੇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ
ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਉਪਦੇਸ਼-ਰੂਪੀ ਸਾਖੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ
ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੀ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਇਸ ਵਿਚ 'ੴ' ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਰਫ "ਓ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ "ਐ" ਪ੍ਰਤੀਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਆਈ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦਾ ਲਿਖਾਰੀ "ਮੀਏਂ ਮਹਲ ਚੰਦ ਦਾ
ਪੋਤਰਾ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ" ਕੋਈ "ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਟਹਲੀਆ ਦਲਪਤ" ਹੈ!
ਲਿਖੀ ਇਹ ਕਿਸੇ "ਹੀਰਾ ਚੰਦ ਕੋਲ" ਅਤੇ "ਦਸੋਂਧੇ ਦੇ ਘਰ" ਵਿਚ ਸੀ¹⁴, ਪਰੰਤੂ ਲਿਖਣ
ਦਾ ਸੰਮਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੱਧ ਦੀ

13. ਪੱਤਿ ੪੫੨/ਅ.

14. ਪੱਤਿ ੪੧੩.

ਨਕਲ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਹਨ।

੯

(ਛੇਵਾਂ ਸ਼ਰੋਤ : ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੬੫੭)

ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਸਤਕ, ਹਥ ਲਿਖਤ ਨੰ. ੧੬੫੭, ਪਈ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਸ਼ਰੋਤ, /ਕ/, ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਪੋਥੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਤੀਬਧ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੨੮ ਬਿ./੧੬੬੧ ਈ. ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਖਰ ਪੁਰਾਣੀ ਬਣਾਵਟ ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਾਡੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਇਕ ਖਾਲੀ ਪਤੇ ਉੱਤੇ “ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ ਮਹਲਾ ੩” ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਇਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਾਠਾਤਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਉਸੇ ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਕਿ ਮੂਲ ਪੋਥੀ। ਪਰੰਤੂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸਾਖੀ ਵੀ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਖਾਲੀ ਪਤਿਆਂ ਉਪਰ ਵੀ, ਪਹਿਲੇ ਪਤੇ ਤੇ ਆਈ “ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ” ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ, ਪਹਿਲਾਂ “ਸਾਖੀ ਸਤਿਜੁਗ ਕੀ ਮਹਲਾ ॥੧॥” ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਮਗਰੋਂ ਇਕ “ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰੀ” ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਫਲ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭਰਮ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ—

ਦਿਨ ਛਿਨਛਿਰਵਾਰ ਦੇ ਢਾਈ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪੀਛੇ ਇਕ ਪਹਿਰ ਨੇਕਿ ਹੈ ॥੧॥ ਐਤਵਾਰ ਜੁਗੁ ਜਾਮ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪੀਛੇ ਜਾਮ ਭਰ ਨੇਕਿ ਹੈ ॥ ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ ਭੂਢ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪੀਛੇ ਇਕ ਜਾਮ ਨੇਕਿ ਹੈ ॥੩॥ . . . ਆਦਿ

ਇਹਨਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਮਰ-ਨਾਸਕ, ਦੰਡ-ਬਿਦਾਰਕ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਪੁੰਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਾਣਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕਥਨ ਹੈ :

ਵੇਲਾ ਵਖਤ ਸਭਿ ਸੁਹਾਇਆ
ਜਿਤੁ ਸਚਾ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਭਇਆ ॥

[ਰਾਗ ਮਾਝ, ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀਆ]

ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੀ, ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਹਨਾਂ

ਲੋਕਾਂ ਪਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਂ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਉੱਲ੍ਹ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

੧੦

(ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ)

ਉਪਰ ਵਰਣਿਤ ਛੇਵੇਂ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ (ਸ਼ਰੋਤ/ੳ/) ਇਹਨਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਹ.ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੭੧ (ਸ਼ਰੋਤ/ਸ/) ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ (ਸ਼ਰੋਤ/ਅ/) ਅਤੇ ਫੇਰ ਹ.ਲਿ. ਨੰ. ੧੯ (ਸ਼ਰੋਤ/ੲ/) ਅਤੇ ਹ.ਲਿ. ਨੰ. ੫੬੬੦ (ਸ਼ਰੋਤ/ਹ/) ਹਨ। ਹ.ਲਿ. ਨੰ. ੧੬੫੭ (ਸ਼ਰੋਤ/ਕ/) ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਤਵਾਂ ਸ਼ਰੋਤ ਬਣਿਗਾਮ (ਜ਼ਿਲਾ ਚਾਟਗਾਮ) ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਬੀੜ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਖੀ (ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ੩੭ਵੀਂ) ਆਈ ਹੈ! ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਪਈ ਹਥ ਲਿਖਤ ੪੭੯ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ (ਨੰਬਰ ੬ ਅਤੇ ੭) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ।

ਦੂਸਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਕ੍ਰਮ ਲਗਪਗ ਸਮਾਨ ਹੈ! (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ 23-24 ਉਤੇ ਦਿੱਤੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸਾਰਣੀ)। ਜੇ ਇਕ ਸ਼ਰੋਤ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਰਲਦੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਰੋਤ/ਅ/ (ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ) ਦੀਆਂ ੧੩ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਮੂਲ ਸ਼ਰੋਤ/ੳ/, (ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ) ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦਸ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਹੈ! ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਪੋਥੀ, /ੳ/, ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ੨੩ ਸਾਖੀਆਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਈਆਂ, ਪਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸ਼ਰੋਤ/ਅ/ (ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ) ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਕਿਸੇ ਵਖਰੇ ਸ਼ਰੋਤ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਦਸ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਵੇਂ ਦਾ, ਸ਼ਰੋਤ/ੲ/ (ਹ.ਲਿ. ੧੯) ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ, ਥੋੜੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਰੋਤ, /ਸ/, (ਹ.ਲਿ. ੨੫੭੧) ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰੋਤ/ੳ/ (ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ) ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨਕਲ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਰਲਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲ ਪੋਥੀ; /ੳ/, (ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ) ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ; ਕੇਵਲ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਸ਼ਪਿਕਾ ਆਈ ਹੈ :

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ॥

ਇਹ ਪੁਸ਼ਪਿਕਾ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਅਥਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਦੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਸਾਖੀ/ਵਚਨ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ; ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ (ਨੰ: ੩, ੨੬, ੨੭) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਂ ਮਹਲੇ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

ਸ਼ਰੋਤ /ਅ/ (ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ) ਵਿਚ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ : "ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੀ" ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਈ ਪਹਿਲੀ ਸਾਖੀ ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੪ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਅਗੇ ਬਹੁਤੇ ਸੁਨਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਤਿਰਿਕਤ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜੋ ਇਹ ਦੱਸੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਸਾਖੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰੋਤ /ੲ/ (ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯) ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ਰੋਤ /ਸ/ (ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੭੧) ਵੀ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਖੀ (ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ੨੪ਵੀਂ) ਦੇ, ਉਸਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮੁਖਸਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ; ਬਾਕੀ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ। ਸ਼ਰੋਤ /ਹ/ (ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੫੬੬੦) ਵਿਚ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਲਬਧ ਤਿੰਨੇ ਸਾਖੀਆਂ "ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ" ਜਾਂ "ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ" ਨਾਲ ਭੁਗਤਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਰੋਤ /ਕ/ (ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੬੫੭) ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ "ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ ਮਹਲਾ ੩" ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਆਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਸਾਰ-ਤੱਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੂਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੰ. ੨੪ ਜੋ ਹੋਰ ਚਾਰ ਸ਼ਰੋਤਾਂ (ਅ, ੲ, ਸ, ਕ) ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਤਾਈਵੀਂ ਸਾਖੀ ਜੋ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਸ਼ਰੋਤ /ੲ/ (ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯) ਵਿਚ ਮਹਲਾ ੩ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ੨੮, ੨੯ ਅਤੇ ੩੦ ਸਾਖੀਆਂ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਸ਼ਰੋਤ /ੲ/ ਨੇ ਮਹਲਾ ੫ ਨਾਲ ਜੋੜੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਖੀ ਨੰ. ੩ ਨੂੰ ਸ਼ਰੋਤ /ੳ/ ਨੇ ਮਹਲਾ ੩, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹੋਈ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਖੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਰੋਤ 'ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ' (/ਅ/)

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸਾਰਣੀ

ਸ਼ਰੋਤ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ

ਸ਼ਰੋਤ

ਸਾਖੀ ਕ੍ਰਮਾਂਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ	(ੳ)	(ਅ)	(ੲ)	(ਸ)	(ਹ)	(ਕ)
	ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ	ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪ੍ਰੋਦਾ	ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯	ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੧੧	ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੫੬੬੦	ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੬੫੭
1 ਸਿਵ ਰੂਪ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਸਕਤਿ ਰੂਪ ਕਸੋਹਣਾ	੧					
2 ਮੁਕਤਾ ਅਤੇ ਅਮੁਕਤਾ ਹੁਕਮ	੨					
3 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ	੩			੧		
4 ਪਾਪੁ ਕਾ ਰਬੁ ਲਬੁ ਲਬੈ ਕਾ ਕੂੜੁ	੪			੨		
5 ਹਰਿ ਪੰਥੈ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ	੫					
6 ਸਨਦੇਹ ਮੁਕਤ ਨਾਮਦੇਵੀ	੬			੩		
7 ਨਾਮ ਵਿਹੀਨ ਹੋਣ ਤੇ ਖੇੜੇ ਉਜੜੇ	੭			੪	੧	
8 ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਨ ਕਰੇ	੮			੫	੨	
9 ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਉਣਾ	੯			੬		
10 ਸਿਖ ਲਈ ਵਿਵਰਜਿਤ ਗੱਲਾਂ	੧੦	੧*		੭		
11 ਸਿਖ ਸਦਾ ਭੁਲਣ ਵਿਚ ਹੈਨ	੧੧			੮		
12 ਗੁਰੂ ਉਤੇ ਪਰਤੀਤਿ	੧੨			੯		
13 ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸੰਬੰਧ	੧੩			੧੦		
14 ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ	੧੪			੧੧		
15 ਗਰਬ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ	੧੫			੧੨		
16 ਸਿਖ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੋਵੇ	੧੬			੧੩		
17 ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨੇ	੧੭			੧੪		
18 ਨਿਸ਼ਚੈ ਦੀ ਬਰਕਤ	੧੮					
19 ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ : ਸਿੱਖ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਜਾਵੇ	੧੯					

†ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਦੀ ਹ. ਲਿ. ਨੰ. 479 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ।

*ਇਹ ਅੰਕ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵਖਰਾ ਹੈ

ਸਾਖੀ ਕ੍ਰਮਾਂਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ	(ੳ) ਪੱਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ	(ਅ) ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ	(ੲ) ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯	(ਸ) ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੨੫੧੧	(ਹ) ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੫੬੬੦	(ਕ) ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੬੫੭
20 ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ	੨੦					
21 ਆਤਮੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ	੨੧					
22 ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਹੈ	੨੨					
23 ਅਥਾਪ ਵਸਤੂ, ਆਦਿ	੨੩			੧੫		
24 ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ	੨੪	੧				
25 ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਥਾਇ	੨੫	੨	੨			
26 ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਪਰਮੇਸਕ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ	੨੬		੧	੧**		
27 ਸਬਦ ਰਾਗਿ ਪਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ	੨੭		੩			
28 ਪਰਮੇਸਰ ਘਟ ਘਟ ਦਾ ਭੇਦੀ ਹੈ	੨੮	੫	੪			
29 ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਲੋਚ ਕੇ ਕਰੈ	੨੯	੬	੫			
30 ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਦਾ ਕਰਤੱਵ	੩੦	੭	੬			
31 ਮਹਾਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਹੈਨ	੩੧	੮				
32 ਸਿਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੁ ਹੈ	੩੨	੯				
33 ਆਤਮਾ ਪਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਭੇਦ	੩੩	੧੦				
34 ਗੁਰੂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਰਤੱਵ		੧੧				
35 ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਚੇਲਾ		੧੨				
36 ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ		੧੩				
37 ਪੰਜ ਕੰਮ ਕਰੇ ਪੰਜ ਨ ਕਰੈ		੧**				
38 ਭਾਉ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ						

**ਸੰਬੰਧਿਤ ਗ੍ਰੰਥ/ਪੱਥੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਵਖਰਾ ਅੰਕ ਹੈ।

†ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਿਵਰਜਿਤ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੭ ਉਪਰ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਣਿਗਾਮ (ਜਿਲਾ ਚਾਟਗਾਮ) ਦੀ ਬੀੜ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ "ਸਾਖੀ ਮਹਲਾ ੫" ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ', (ਪੰਨਾ ੩੭੩-੭੪) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ।

ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਨੰ. ੧੯ (/ੲ/) ਅਤੇ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਨੰ. ੧੬੫੭ (/ਕ/) ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਮੂਲ ਸ਼ਰੋਤ, ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ (/ੳ/), ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰ. ੨੫੭੧ (/ਸ/) ਅਤੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰ. ੫੬੬੦ (/ਹ/) ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ੳ (ਪੋਥੀ ਰੂਪ ਕੌਰ)

ਅ (ਗ੍ਰੰ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ)——	——	ਸ (ਹ. ਲਿ. ੨੫੭੧)
ਕ (ਹ. ਲਿ. ੧੬੫੭)——	——	ਹ (ਹ. ਲਿ. ੫੬੬੦)
ੲ (ਹ. ਲਿ. ਨੰ. ੧੯)——	——	

੧੧

(ਕਰਤਿਤੁ ਅਤੇ ਸਮਾਂ)

ਇਹਨਾਂ ਵਚਨਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੰਕੇਤ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਚਿਤਾਰਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪੋਥੀ ਵਿਚ "ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ" ਦਿੱਤਾ ਹੈ। "ਹੋਈਆਂ" ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਖੀਆਂ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ 'ਹੋਈਆਂ', ਅਰਥਾਤ ਅੰਕਿਤ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੁਆਰਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪੋਥੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਖੀਆਂ (੩, ੨੪, ੨੬) ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ, ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਦੋਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਨੰਬਰ ੩ ਅਤੇ ੨੬ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸੰਦੇਹ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੪ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਆਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਕ੍ਰਮ ਦੂਜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ, ਵਿਕੋਲਿਤ, ਸ਼ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਕੱਲਿਆਂ ਮਿਲਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਫੀ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਆਏ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ (੩ ਅਤੇ ੨੬) ਸੰਬੰਧੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਮੁਖੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੋਣ ਉਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਵਚਨ ਕੁਝ ਅਹੰਮ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੬ ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੋਈ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਾਖੀ (ਨੰ. ੨੬) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੪ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ। ਪਰੰਤੂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਰੋਤਾਂ (ੳ, ਅ, ਏ) ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਕੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੋਈ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਹਲਾ ੩ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਰੋਤ /ੳ/ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਟਪਲਾ ਲੱਗਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਲਾ ੩ ਦੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ।

ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੯ (ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ : ਸਿੱਖ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਜਾਵੇ) ਉਹਨਾਂ ਦੂਸ਼ਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ ਜੋ ਆਚਾਰਹੀਨ ਮਸੰਦਾਂ ਜਾਂ ਮੇਵੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜੇਹੀ ਇਕ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।¹⁵ ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੀਪੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਾਮ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਪਟ ਸੁਝਾਉ ਵੀ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭਟਕਾਉਣ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੋਚਿਆ ਜਾਏ ਕਿ "ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ॥ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਭਗਤਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਭੀ ਤੋਟਾ ਹੈ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ" ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਅਜੇਹੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਦਕਰਮੀ ਮਸੰਦਾਂ, ਮੇਵੜਿਆਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਐਥ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਘੜੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿੰਦਣ-ਯੋਗ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਖਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ; ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਜਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਉੱਦਮੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਕੁਝ ਵਾਸਤਵਿਕ ਵਚਨਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

"ਪੰਜ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਪੰਜ ਕੰਮ ਨ ਕਰੇ", ਜੋ ਸ਼ਰੋਤ /ਅ/ (ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ) ਵਿਚ

15. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ, ਤਿਲੋਕੀ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀਕ੍ਸ਼ਿਤ, 'ਪਰਿਚਯੀ ਸਾਹਿਤਯ', ਪ੍ਰਿਸ਼ਠ 51 ਅਤੇ 'ਪੋਥੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਥਿਧ'।

ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸਦਾ ਅੱਧਾ ਕੁ ਹਿੱਸਾ ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੦ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹੈ, ਬਣਿਗਾਮ (ਜਿਲਾ ਚਾਟਗਾਮ) ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਬਣਿਗਾਮ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨/੧੬੮੫ ਈ. ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।¹⁶ ਸੋ, ਵਿਚਾਰ-ਅਧੀਨ ਸਾਖੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ' ਵਿਚ "ਮਹਲਾ ੫" ਅਧੀਨ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹਨ ਵੀ ਵਿਧੀ ਨਿਛੇਧ (ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਕਰੇ, ਇਹ ਨ ਕਰੇ) ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਵਚਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਝਕ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਦਾ ਲੇਬਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਐਨ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਹੋਵੇ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮੂਲ ਸ਼ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਾਖੀ (ਨੰ. ੨੪) ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰਿਆਈ ਕਾਲ (੧੫੫੨-੧੫੭੪ ਈ.) ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਿਆਈ ਕਾਲ ਜਾਂ ਉਸਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 'ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ' ਅਤੇ 'ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ' ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਕਿਤ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ੧੬੬੧ ਈ. ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ੧੬੬੧ ਈ. ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੪ ਅਤੇ ੩੬ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿੱਖ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਗੱਦੀ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਸਾਖੀਆਂ ਰਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅੰਤਲੇ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦੇ ਵਕਤ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ।

ਅਜ ਇਹਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਭਰੀ ਟੁਣਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਸਾਡੀ ਮੁਢਲੀ ਗੱਦ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੀ, ਅਮੀਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

16. 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾ', ਪੰਨਾ 283.

੧੨

ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ

ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਇਆ, ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਨੈਤਿਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੇਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਇਆ! ਫਲਸਰੂਪ, ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ; ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਅਤੇ ਅਲਪ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੂੜ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਇਆ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਰਾਧਣ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਨ ਜਣਾਵਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਚਤਾ ਲਈ "ਬਾਣੀ ਅਕੈ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਗਲਾਂ" ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੭ ਵਿਚ ਵੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਕੁ ਰੂਪ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੦ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪਾਇਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਲਾ ੧ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਲਗ ਪਗ ਉਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਯਥਾ, ਮਨੁੱਖ "ਪਰ ਦਰਬ ਨ ਹਿਰੇ; ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਰਵੇ; ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਨ ਕਰੇ; ਜੂਆ ਨ ਖੇਲੇ", ਆਦਿ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮਗਰਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ: ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਿਤ ਜਾਏ; ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ; ਸਭਨਾਂ ਜੀਆ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵੇ, ਆਦਿ।

ਏਸੇ ਨੈਤਿਕ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹਨ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧ (ਸਿਵ ਰੂਪ ਸੋਹਣਾ ਅਤੇ ਸਕਤਿ ਰੂਪ ਕਸੋਹਣਾ ਹੈ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨ (ਮੁਕਤਾ ਤੇ ਅਮੁਕਤਾ ਹੁਕਮ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੪ (ਪਾਪੁ ਕਾ ਰਥੁ ਲਥੁ, ਲਥੈ ਕਾ ਕੂੜ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੯ (ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ) ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੫ (ਗਰਬ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ), ਅਤੇ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੬ (ਸਿੱਖ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੋਵੇ)।

ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੬ (ਸਨਦੇਹ ਮੁਕਤ ਨਾਮਦੇਵ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੭ (ਨਾਮ ਵਿਹੀਨ ਹੋਣ ਤੇ ਖੇੜੇ ਉਜੜੇ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੧ (ਆਤਮੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੩ (ਅਥਾਪ ਵਸਤੂ ਆਦਿ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੭ (ਸਬਦ ਰਾਗਿ ਪਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ), ਸਾਖੀ ੨੮ (ਪਰਮੇਸਰ ਘਟ ਘਟ ਦਾ ਭੇਦੀ ਹੈ), ਸਾਖੀ ੩੨ (ਸਿਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮਤ੍ਰ ਜਪੁ ਹੈ), ਸਾਖੀ ੩੩ (ਆਤਮਾ ਪਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਭੇਦ), ਸਾਖੀ ੩੫ (ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਚੇਲਾ)

ਅਤੇ ਸਾਖੀ ੩੮ (ਭਾਉ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ) ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅੱਧ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਇਆ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੮ (ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਨ ਕਰੇ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੧ (ਸਿਖ ਸਦਾ ਭੁਲਣ ਵਿਚ ਹੈਨ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੨ (ਗੁਰੂ ਉਤੇ ਪਰਤੀਤਿ), ਨੰਬਰ ੧੩ (ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸੰਬੰਧ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੪ (ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੭ (ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨੇ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੮ (ਨਿਸਚੈ ਦੀ ਬਰਕਤ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੯ (ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ : ਸਿੱਖ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਜਾਵੇ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੦ (ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੨ (ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਹੈ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੬ (ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੯ (ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਲੋਚ ਕੇ ਕਰੇ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੦ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਦਾ ਕਰਤੱਵ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੧ (ਮਹਾ-ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਹੈਨ), ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੪ (ਗੁਰੂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਸਿਖ ਦਾ ਕਰਤੱਵ) ਅਤੇ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੬ (ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ) ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਦੇ ਸੰਬੰਧ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਿਖ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨ ਕੇਵਲ ਚੌਖੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਲੰਬੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਲਣ, ਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਇਆ ਸੀ। ਸਿਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਲਈ ਇਸ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੇ, ਨਿਸਚੈ ਹੀ, ਸਿਖ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਾ ਪਾ ਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਬਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਖ ਸਮਾਜ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਤੇ ਖਹਿਬੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਜੱਟਾਂ ਤੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਗਏ।

ਇਸ ਸੰਕਲਣ ਵਿਚ ਆਈ "ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ" ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ (ਨੰ. ੨੫) ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਮੁਦਾਇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਖ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ, ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿਖ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਮਤੀ ਬੋਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਇਕ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਵਚਨ-ਰੂਪ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੩੮ ਭਾਉ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ "ਹੰਸ" ਸੰਤ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਸ਼ਕਪਟ, ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਣਵਿੱਧ ਮੌਤੀ ਚੁਣਦੇ ਤੇ ਇਹੀ ਆਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੁੱਚਾ ਤੇ ਸੱਚਾ, ਬੇਦਾਗ ਵਿਵਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਕੂੜ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਫਟਕਣ ਦੇਂਦੇ। ਕਮਾਈ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਰਦੇ

ਹਨ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ — ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ, ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਆਦਿ — ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੋ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸੁਭ ਕਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਸਦਕਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਇਹ ਸਾਖੀ ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਰੱਖਣ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੇ ਉੱਚੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੈ।

ਸੰਖਪਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਖ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ (code of conduct) ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਿਖ ਸਮਾਜ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਸਰਿਆ। ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤ੍ਵ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

੧੩

(ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ)

ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੜਾ ਅਦਭੁੱਤ ਅਧਿਐਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਉਸ ਸਾਹਿਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਯਤਨ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣਾ ਸੀ! ਅਜੇਹਾ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਜੇ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਗੂੜ੍ਹ ਜੇਹੀ ਬ੍ਰਜੀ ਲੱਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਪਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਰਲ, ਸਪਸ਼ਟ, ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਰਖਿਆ ਗਇਆ ਹੈ; ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਗੰਢਾਰੂ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਲਗਪਗ ਸਭ ਥਾਂ ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੋਈ ਗੂੜ੍ਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਇਆ ਤਦਭਵ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਉੱਘੜ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ :

ਪਹਿਲੀ — ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਕ "ਨੂੰ" ਦੀ ਥਾਂ ਸਭ ਥਾਂ "ਨੋਂ" ਆਇਆ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ — ਜੋ ਸੋਹਣੇ ਨੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਉਸਦਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੇ ਨੋਂ ਚਿਤਾਉਂਦਾ ਨਾਹੀ।

[ਸਾਖੀ ਨੰ ੧]

ਦੂਜੀ — ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਕ੍ਰਿਆ-ਰੂਪਾਂ, "ਸਨ", "ਸੀ" ਅਤੇ "ਸਾਂ" ਦੀ ਥਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ/ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਆ-ਰੂਪ, "ਅਸਨ", "ਅਸਹਿ" ਅਤੇ "ਅਸਾ" ਆਏ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ —

ਬਚਾ ਹਉ ਜੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਅਰਾਧਦਾ ਅਸਾ ਸੁ ਦੇਖਕੈ ਅਰਾਧਦਾ ਅਸਾ ਪਰ ਤੁਸੀ ਬਿਨਾ ਡਿਠੇ ਬਿਨਾ ਮਿਲੇ ਪਰਤੀਤਿ ਆਈ ਗੁਰੂ ਨੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਿਕੈ ਪੂਜਦੇ ਅਸਹੁ । [ਸਾਖੀ ਨੰ. ੧੨]

ਤੀਜੀ — 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵਿਚ ਇਥੇ ਵੀ ਸੰਗਿਆਵਾਂ "ਉਕਾਰ" (/ _ /) ਜਾਂ "ਇਕਾਰ" (/ i /) ਯੁਕਤ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ —

ਇਕਤੁ ਦਿਨਿ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਨੋ ਪੁਛਿਆ ਉਨਿ ਸਿਖਿ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ ਪਕਵਾਈਆਂ ॥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭੀ ਮਨੁ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ ਉਪਰਿ ਥਾ ॥

[ਸਾਖੀ ਨੰ. ੧੫]

ਚੌਥੀ — ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਵਿਚ ਇਹ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਇਸ ਪਖ ਤੋਂ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ; ਹਾਂ, ਟਿੱਪੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਸਗੋਂ 'ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ' ਵਿਚ ਟਿੱਪੀ ਦਾ ਥਾਂ ਬਿੰਦੀ ਹੀ ਵਰਤੀ ਹੈ ।

ਪੰਜਵੀਂ — ਸੰਗਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਦੁਲਾਵਾਂ (/ ^ /) ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੁਣ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਲਾਂ (/ ^ /) ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ; ਜਿਵੇਂ —

ੳ) ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਨੋ ਝਖੜੇ ਝੋਲੈ ਦਾ ਡਰ ਤਿਚਰੁ ਤਾਈ ਹੈ ਜਿਚਰੁ ਕਟਿ ਅੰਦਰਿ ਆਵੈ ਨਾਹੀ ਤਿਉ ਸਿਖੈ ਨੋ ਪਵਣੈ ਵੀਹਾ ਵਿਸਵਿਆ ਤਾਈ ਡਰੁ ਹੈ । [ਸਾਖੀ ਨੰ. ੧੫]

ਅ) ਫਿਰਿ ਚਿਕਣਿ ਲਗੀਐ ॥ ਜਾ ਆਪੈ ਆਖੈ ਤਾ ਚਿਕਣੁ ਛਡੀਐ ॥ ਫਿਰ ਪਖਾ ਕੀਚੈ ॥ . . . ਫਿਰ ਜੀਵਾਲੀਐ ॥ . . . ਸੁਣੀਐ ॥ ਉਸਨੋ ਸੁਣਾਈਐ . . . ਸਵਾਲੀਐ . . . ਜਵਾਲੀਐ . . . ਆਦਿ

[ਸਾਖੀ ਨੰ. ੧੬]

ਅੱਜ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ "ਅਤੇ" ਦੀ ਥਾਂ "ਅਤੇ", ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਲਗੀਐ" ਦੀ ਥਾਂ "ਲਗੀਏ", "ਆਖੈ" ਦੀ ਥਾਂ "ਆਖੇ", "ਕੀਚੈ" ਦੀ ਥਾਂ "ਕੀਚੇ", "ਸੁਣੀਐ" ਦੀ ਥਾਂ "ਸੁਣੀਏ", ਆਦਿ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬ੍ਰਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਣ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ /ਏ/ ਦੀ ਧੁਨੀ ਲਈ /ਐ/ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ

ਫਿਰ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਲਿਖਣਹਾਰਾ ਕੋਈ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਸਣੀਕ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪੱਛਮੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਧੰਨੀ, ਪੋਠੋਹਾਰੀ, ਅਵਾਨਕਾਰੀ, ਆਦਿ ਵਿਚ ਇਹ ਉੱਚਾਰਣ ਹਾਲੀ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਉਪਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ "ਅਸਨ/ਅਹਨ" ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹਾਲੀ ਵੀ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਾਖ ਭਰਦੀ ਹੈ।

੧੪

(ਸਾਹਿਤਕਤਾ)

ਵਿਚਾਰ-ਅਧੀਨ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰਲ, ਸੰਜਮਮਈ ਤੇ ਮਧੁਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਲੁਪਤ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਜੇਹੇ, ਛੋਟੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਗੰਵਾਰੂ ਨਹੀਂ, ਸਾਹਿਤਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਤ ਵਰਤੀਂਦੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕੀ ਪੁਰਸ਼, ਕੀ ਬਾਲ ਤੇ ਕੀ ਬਿਰਧ, ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣਨ ਦੀ ਆਵੇਸ਼ਕਤਾ ਵੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨੂੰ ਔਖਾ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਲਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰੇ ਵਾਕ ਅਥਵਾ ਬੋਲ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੌਖਾ, ਸਹਿਲ ਅਤੇ ਸੁਗਮ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਦਗੀ, ਇਹ ਸਰਲਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਹੈ।

ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਗੁਣ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਜਮਮਈ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਵਾਕ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਤੇ ਚੁਸਤ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਿੱਧਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਧੂ ਆਡੰਬਰ ਤੇ ਬਿਖੇੜਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਲੈਅ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵਾਕ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਰ-ਤਾਲ ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ; ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਿੰਨੀ

ਟੁਣਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰੇ ਗਏ ਖਿਆਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਧਰਾ, ਸੁਖਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਲਿਖਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ, ਉਪਰ-ਕਥਿਤ ਸਰਲਤਾ, ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਸੁਰ-ਤਾਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬੜੀ ਮਧੁਰ ਗਦ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਾਹਿਤਕ ਲੱਛਣ ਹੈ।

ਵਚਨ ਸਾਹਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਭ ਥਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਪਰੰਤੂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਆਏ ਹਨ, ਬੜੇ ਚੁਸਤ ਤੇ ਖਿਚ ਭਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਸਤ ਤੇ ਖਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿਖਿਆ ਲੈਣੀ ਤੇ ਦੇਣੀ ਬੜਾ ਕਠਿਨ ਤੇ ਰੁੱਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਕਥਾਕਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਆਪਣੇ ਵਿਖਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਚਕਤਾ ਭਰਣ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹੀ ਵਿਧੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਦਿਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਮਿਲਿਤ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਸ ਭਰ ਕੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇਸਦੀ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਦਾ ਤੀਜਾ ਲੱਛਣ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਅੰਸ਼ ਲਿਆਂਦਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਹਾਣੀ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਘੋਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਜੋਕੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕੁਝ ਤੱਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਂਤ ਉੱਘੜ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਲਓ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉਠਾਣ ਨਾਟਕੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਿਖਰ ਵਲ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸਦਾ ਫਿਰ ਨਾਟਕੀ ਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਗੱਦ ਦਾ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਗੱਦ-ਰਸ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਗਲਪ ਵਰਗਾ ਰਸ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਹੈ।

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਮੂਲ ਪਾਠ

ਸੰਪਾਦਨ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ
ਸੰਕੇਤਾਵਲੀ

(ੳ) ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ :

ੳ	ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ
ਅ	ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ
ੲ	ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੧੯
ਸ	ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੨੫੭੧
ਹ	ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੫੬੬੦
ਕ	ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੧੬੫੭

(ਅ) ਪੁਸਤਕਾਲੇ :

ਸਿ. ਰੈ. ਲ.	ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸੈਂ. ਪ. ਲਾ.	ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਭਾ. ਵਿ.	ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂਹੇ ਦੀਆ ਸਾਖੀਆ ਹੋਈਆ ॥

ਸਾਖੀ ॥ ਇਕਨਿ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ॥ ਜੀਉ ਪਾਤਸਾਹ ਸੋਹਣਾ ਕਉਣ ਹੈ ਕਸੋਹਣਾ ਕਉਣ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਬਚਾ ਸਿਵ ਰੂਪ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਸਕਤਿ ਰੂਪ ਕਸੋਹਣਾ ਹੈ ॥ ਸੋਹਣੇ ਕਸੋਹਣੇ ਦਾ ਏਹੁ ਬਬੇਕੁ ਹੈ ॥ ਜੋ ਸੋਹਣੇ ਨੋ ਸਭੁ ਕੋਈ ਵੇਖਣਿ ਆਉਦਾ ਹੈ ॥ ਕਸੋਹਣੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਦਾ ॥ ਮਹਾ ਪੁਰਖੇ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਸਬੁਧਿ ਹੈ ॥ ਤਿਸਦਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣਿ ਸੰਸਾਰ ਆਉਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਜਿਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਹਉਮੈ ਸਕਤਿ ਹੈ ਤਿਨਾ ਪਾਸਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਦਾ ॥ ਜਿਉ ਚੰਦ ਡਿਠਿਆ ਤੇ ਪਰਮ ਸਾਤਿ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵਲਿ ਝਾਕਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ ॥ ਅਤੇ ਮਹਾ ਪੁਰਖੇ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਮਿਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਸਕਤਿ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਕਿਸੇ ਨੋ ਨਾਹੀ ਸੁਖਾਦਾ ॥ ਜਿਉ ਕੋਕਲਾ ਅਤੇ ਕਾਉ ਇਕਤੇ ਵਰਨਿ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਪਰੁ ਜਾ ਕੋਕਲਾ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾ ਸਭਨਾ ਨੋ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ॥ ਸਭੇ ਸਾਉਧਾਨ ਭਾਉ ਕਰਿ ਸੁਣਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ ਜਾ ਕਾਉ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਮਾਰੁ ਮਾਰੁ ਕਰਿ ਉਠਦਾ ਹੈ ॥ ਉਸਦਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੇ ਨੋ ਚਿਤਾਉਦਾ ਨਾਹੀ ॥੧॥

ਸਾਖੀ ॥ ਹੁਕਮੁ ਦੋਇ ਪਰਕਾਰ ਹੈ ॥ ਇਕੁ ਮੁਕਤਾ ਹੁਕਮੁ ਇਕ ਅਮੁਕਤਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ॥ ਜੇ ਦੁਖੁ ਹੋਵੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਜੇ ਸਭੇ ਸੁਖ ਹੋਵਨਿ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ਵਿਸਰੈ ਸੁ ਅਮੁਕਤਾ ॥ ਸਚੁ ਧਰਮੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਬਿਗੜ ਰੂਪੁ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ ॥ ਸਿਵ ਰੂਪੁ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ॥੨॥

ਸਾਖੀ¹ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪੁਛਿਆ ਜੁ ਬਚਾ ਤੇਨਉ ਕਿਛੁ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮੇਰੈ ਅਗੈ ਕਈ ਹਜਾਰ ਜੋਧੇ ਖੜੇ ਰਹਦੇ ਹੈਨਿ² ॥ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੋਦੀ ਹੈ ਸਭੇ ਜੋਧੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਉਸਦੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ³ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਬਿਖੁਸੀ ਹੋਦੀ ਹੈ ਸਭੇ ਜੋਧੇ

1. ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ (ਸ)

2. ਹਨਿ (ਸ) । ਨੋਟ : /ਸ/ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪੋਥੀ /ਓ/ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ "ਹੈਨਿ" ਦੀ ਥਾਂ ਸਭ ਥਾਂ "ਹਨਿ" ਪਾਠ ਆਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਸਭ ਥਾਂ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ, ਸੰਕੇਤ ਮਾਤ੍ਰ ਇਥੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ

3. ਪੂਰਨ (ਸ)

ਤਿਸਦੇ ਖਿਆਲਿ ਪਉਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਸਭੇ ਕੰਮ ਤਿਸਦੇ ਬਿਗੜਿ ਜਾਦੇ ਹੈਨਿ ॥੩॥

ਸਾਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ 'ਪਾਪੁ ਕਾ ਰਬੁ ਲਬੁ' ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਲਬੈ² ਕਾ ਰਬੁ ਕੂੜੁ ਹੈ ॥ ਜੇ ਲਬੁ ਜਾਇ ਤਾ ਪਥਰੈ³ ਤੇ ਪਾਰਸੁ ਹੋਵੈ ॥ ਜਿਸੁ ਭੇਟਿਆ ਤੇ ਕੰਚਨੁ ਹੋਵੈ⁴ ॥੪॥

ਸਾਖੀ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਵਡੈ⁵ ਚਲਾਣੈ ਚਲੈ ਅਤੇ ਨਾਲਿ ਅਚਾਰਜੁ⁶ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਅਚਾਰਜੁ ਆਖਦਾ 'ਹੈ ਜੁ' ਜਮ ਪੰਥੈ ਜਮ ਦੁਆਰੈ ॥ ਅਤੇ ⁸ਤਿਲ ਅੰਜੁਲੁ⁸ ਦੇਦਿਆ⁹ ਪਰੇਤੁ ਆਖਦਾ ਹੈ । ਤਿਸੁ ¹⁰ਅਚਾਰਜੈ ਤੇ ਅਖਾਵਣਾ¹⁰ ॥ ਅਤੇ ¹¹ਸੰਗਤੀ ਆਖਣਾ¹¹ ਜੁ ਹਰਿ ਪੰਥੈ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ॥ ਅਤੇ ਪਰੇਤੁ ਨਾਹੀ ਆਖਣਾ ॥ ¹²ਹਰਿ ਲੋਕੁ ਆਖਣਾ¹² ॥੫॥

ਸਾਖੀ ॥ ਕਿਨੈ ਸਿਖਿ ਗੁਰੂ ਪੁਛਿਆ ਜ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੋਈ ਸਦੇਹ¹³ ਮੁਕਤਿ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਬਚਾ ਨਾਮਦੇਉ ਸਦੇਹ¹⁴ ਮੁਕਤੁ ਹੋਆ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਗਇਆ ॥ ਅਗਹੁ ਭਗਤ ਬੋਲਿ ਉਠੇ ਕਿ ਆਉ ਨਾਮਦੇਉ ਨਿਗੁਰਾ ॥ ਆਗੈ ਭਗਤਾ ਤੇ ਵਖਿ ਬਹਾਲੀਐ¹⁵ ॥ ਤਾ ਨਾਮੇ ਭਗਤ ਪੁਛੇ ਜਿ¹⁶ ਮੈ ਵਿਚਿ ਕਿ¹⁷ ਗੁਨਾਹੁ ਹੈ ॥ ਤਾ ਭਗਤ ਬੋਲੇ ਜਿ ਏਹ ਦੇਹੀ ਏਥੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ ਆਉਦੀ¹⁸ ॥ ਤਾ ਨਾਮਾ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਿ ਕੈ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ॥ ਆਪਣਾ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ [ਕਰਿ]¹⁹ ਕੈ ਫਿਰਿ ਸਮਾਣਾ ॥੬॥

ਸਾਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਸਵਾਰੀ ਵਿਚਿ ਥਾ ਇਕਤੁ ਖੇੜੇ ਉਪਰਿ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਆ ॥ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਬਚਾ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦੇ ਅਸਹੁ ਜੁ ਏ ਖੇੜੇ ਕਿਉ ²⁰ਉਜਾੜਿ ਹੈਨਿ²⁰ ॥ ਸਿਖਾ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ²¹ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਬਚਾ ਜਦਿ ਪਰਮੇਸਰੈ²² ਦਾ ਨਾਉਂ ਇਨਾ ਦੈ²³ ਅੰਦਰਿ ਵਸਦਾ ਥਾ ਤਾ ਸਭੇ ਖੇੜੇ ਵਸਦੇ ਥੇ ॥ ਸਭ ਸੁਖੀ ਹੋਦੇ ਥੇ ॥ ਅਤੇ ਜਾ ਪਰਮੇਸਰ ਵਿਸਰਿਆ ਤਾ ਉਜੜ ਗਏ ॥੭॥

ਸਾਖੀ ॥ ਇਕ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਰਹਦਾ ਥਾ ਤਿਨਿ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀ²⁴ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਕਾਸਟ ਲਈ²⁵ । ਗੁਰੂ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹਿਆ । ਸਿਖ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ॥ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥ ਤੀਜੀ²⁶ ਵਾਰ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਕਾਸਟ ਲੈ ਸਕਹਿ ਤਾ ਜਾਇ ਲੈ ॥ ਸਿਖਿ ਜਾਇ

1. ਪਾਪਾ ਰਬ ਲੋਭੁ ਹੈ (ਹ)	2. ਲਬ (ਹ)	3. ਪਥਰ (ਹ)	4. ਹੋਈਐ (ਸ ਤੇ ਹ)
5. ਬੜੈ (ਹ)	6. ਚਾਰਜ (ਹ)	7. ਹੈ (ਹ)	8. ਤਿਲਾਜਲੀ (ਹ)
9. ਦੇਦਾ ਹੈ ਦੇ ਕੈ (ਹ)	10. ਅਚਾਰਜ ਤਾਈ ਆਖਣਾ (ਹ)	11. ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਖਣਾ (ਹ)	12. ਇਹ ਪਾਠ /ਹ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
13-14. ਸੰਦੇਹੀ (ਸ)	15. ਬਹਾਲਿਆ (ਸ)	16. ਜੁ (ਸ)	
17. ਕਿਆ (ਸ)	18. ਆਵਦੀ (ਸ)	19. ਸੁਧਾਈ ਹ.ਲਿ. /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ	20. ਉਜੜੇ ਹਨਿ (ਸ)
21. ਜੀਉ (ਸ)	22. ਪਰਮੇਸਰੁ (ਸ)	23. ਕੈ (ਸ)	24. ਜੁ (ਸ)
25. ਲਈਐ (ਸ)	26. ਫਿਰਿ ਸਿਖੁ ਤੀਜੀ (ਸ)		

ਕੈ ਲਕੜੀਆ ਇਕਠੀਆ ਕਰਿ ਕੈ ਚਿਤਾ ਸਵਾਰਿ ਕੈ ਅਗਿ ਜਲਾਈ ॥ ਸਿਖੁ ਪਰਦਖਣਾ ਦੇਣਿ ਲਗਾ [॥] ਫੇਰੀਆ ਸਤ ਲੀਤੀਆ ॥ ਅਗਿ ਬਹੁਤੁ ਭੜਕੀ ਸਿਖ ਡਰਿਆ ॥ ਅਗਿ¹ ਵਿਚ ਪੈ ਸਕੈ ਨਾਹੀ [॥] ਤਿਚੁਰ ਇਕੁ ਚੋਰੁ ਰਾਜੇ ਦਾ² ਭੰਡਾਰੁ ³ਭੰਨਿ ਕਰਿ³ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਚੋਰਿ ਪੁਛਿਆ ⁴ਜੁ ਤੂ ਅਗੀ⁴ ਦੇ ਚਉਫੇਰੈ ਫਿਰਦਾ ਹਹਿ ਸੁ ਕਿਤੁ⁵ ਵਾਸਤੇ ॥ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨੁ ਹੈ ਜਾ ਜਾਇ ਕੈ ਕਾਸਟੁ ਲੈਉ⁶ ॥ ਸੁ ਮੈ ਚਿਤਾ⁷ ਸਵਾਰਿ ਕੈ ਅਗਿ ਬਾਲੀ ॥ ਹੁਣ ਹਉ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ ਪੈ ਸਕਦਾ ਡਰਦਾ ਅਸਾ ॥ ਚੋਰੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਮੈ ਰਾਜੇ ਕਾ ਭੰਡਾਰੁ ਭੰਨਿ ਕਰਿ⁸ ਦਰਬੁ ਆਦਾ ਹੈ ਸੁ ਤੂ ਲੈ ॥ ਅਰੁ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨੈ ਕਾ ਫਲੁ ਮੈਨੋ ਦੇਹਿ [॥] ਸਿਖ ਲੋਭੁ ਕੀਤਾ ॥ ਚੋਰੈ⁹ ਤੇ ਦਰਬੁ ਲੀਤਾ ॥ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨੈ ਕਾ ਫਲੁ ਚੋਰ ਨੋ ਦਿਤਾ ॥ ਚੋਰ ਪਰਦਖਣਾ ਦੇ ਕੈ ਅਗਿ ਵਿਚਿ ਪਇਆ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਗਇਆ ॥ ਅਤੇ ਉਹੁ ਸਿਖੁ ਦਰਬੁ ਲੈ ਕੇ ਘਰੈ¹⁰ ਨੋ ਚਲਿਆ ॥ ਪਿਛਹੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਉਕੀਦਾਰ ਆਇ ਪਹੁਤੇ ॥ ਚੋਰੁ ਕਰਿ ਕੈ ਆਇ ਪਕੜਿਆ ॥ ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਲੈ ਗਏ ॥ ਰਾਜਾ ਬੋਲਿਆ ਇਸ ਨੋ ਸੂਲੀ ਦੇਹੁ ॥ ਫਿਰਿ ਉਹੁ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ "ਜੀ ਹਉ ਸਿਖੁ ਹਾ ਚੋਰੁ ਨਾਹੀ" ॥ ਚੋਰੁ ਹੋਰੁ ਹੈ [॥] ਮੈ ਇਹੁ ਦਰਬੁ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਚਨ ਵਿਟਹੁ ਮੁਲਿ¹² ਲੀਤਾ ਹੈ ॥ ਫਿਰਿ ਰਾਜੇ ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾ ਜੁ ਪਹਿਲਾ ਹੋਰਿ [ਚੋਰੁ]¹³ ਨਗਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੂਲੀ ਮਿਲਦੇ ਥੇ ॥ ਇਸ ਨੋ ਮੇਰੀ ਦੋਹੀ ਤੇ [ਬਾਹਰਿ]¹⁴ ਉਜਾੜਿ [ਵਿਚਿ]¹⁵ ਸੂਲੀ ਦੇਹੁ ॥ ਮਤੁ ਕੋਈ ਕਾਉ ਕੁਤਾ ਮਿਰਗੁ ਇਸਦਾ ਮਾਸੁ ਖਾਇ ਕੈ ਨਰਕਿ ਜਾਇ ॥ ਇਨਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗੁ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥੮॥

ਸਾਖੀ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇਆ¹⁶ ਨਾਨਕ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਅਰਾਧੁ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ ਤੁਧ ਨੋ ਕਿਉਕਰਿ ਅਰਾਧਾ ॥ ਆਗਿਆ ਹੋਈ¹⁷ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਇ ਏਹੋ ਅਰਾਧਣੁ ਹੈ ॥੯॥

ਸਾਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਪਰ ਦਰਬੁ ਨਾਹੀ ਹਿਰਣਾ ॥ ਜੁਆ¹⁸ ਨਾਹੀ ਖੋਲਣਾ ॥ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਹੀ ਜਾਣਾ ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ॥ ਮਛੀ ਮਾਸੁ ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ ॥ ਮਦੁ ਨਾਹੀ ਪੀਵਣਾ ॥ ਇਤਨੀਆ ਗਲਾ ਸਿਖੈ ਨੋ ਮੁਸਕਲ ਹੈਨਿ ॥੧੦॥

ਸਾਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਕਿਤੇ ਮਹਲਿ ਬੈਠਾ ਥਾ ॥ ਸਿਖ ਪਾਸਿ ਬੈਠੇ ਥੇ ॥ ਇਕਿ¹⁹ ਸਿਖਿ ਕਿਛੁ ਕਾਮੁ²⁰ ਵਿਗਾੜਿਆ ॥ ਗੁਰੂ ਕਿਤੇ ਤਉਰਿ ਹੋਇ ਕੈ ਇਕਸ ਸਿਖ ਨੋ ਆਖਿਆ ਜੁ

1. ਸੁਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ	2. ਕਾ (ਸ)	3. ਭੰਨ ਕੈ (ਸ)	4. ਅਗੀ (ਸ)
5. ਕਿਸ (ਸ)	6. ਲੈ (ਸ)	7. ਮੂਲ ਪੋਥੀ /ਓ/ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਚਿਤਿ" ਸੀ, ਸੁਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ	8. ਕੈ (ਸ)
9. ਚੋਰ (ਸ)	10. ਘਰ (ਸ)	11. ਜੀਉ ਹਉ ਚੋਰ ਨਾਹੀ (ਸ)	12. ਮੋਲਿ (ਸ)
13-14-15. ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹੇ ਪਾਠ ਹੱਥ. ਲਿ. /ਸ/ ਤੋਂ ਪਾਏ ਹਨ।	16. ਹੋਆ ਜੁ (ਸ)	17. ਹੋਈ ਜੁ (ਸ)	18. ਪਾਠ "ਜੁਆ" ਸੀ, ਸੁਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।
19. ਇਕਨ (ਸ)	20. ਕੰਮੁ (ਸ)		

ਇਨਿ ਕੰਮੁ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ ਤੂ ਇਸਨੋ ਮਾਰੁ ॥ ਉਹ ਸਿਖੁ ਹਥ ਜੋੜਿ ਕੈ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਮਾਰਦਾ ॥ ਸਿਖਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਡਰਦਾ ਅਸਾ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਜੋ ਤੇਰੈ ਜੀਇ ਹੈ ਸੁ ਆਖੁ ॥ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ ਤੁਧ ਨੋ ਮਲੁਮ ਹੈ ॥ ਇਕ ਆਈਆਲ² ਭੇਡਾ ਮੁੰਨਦਾ ਸਾ³ ॥ ਇਕ ਭੇਡ ਅਧ ਮੁੰਨੀਦੀ ਨਸ ਗਈ ॥ ਅਈਆਲ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਤੁਸੀ ਸਭੇ ਭੇਡਾ ਇਸ ਨੋ ਪਕੜਿ⁴ ਦੇਹੁ ॥ ਓਹ ਭੇਡਾ ਬੋਲਿਆ ਜੀ ਅਸੀ ਅਜ ਕਲਿ ਮੁੰਨੀਅਹਗੀਆ ॥ ਏਹੁ ਹਾਲੁ ਅਸਾ ਸਭਣਾ⁵ ਦਾ ਹੋਵਣਾ ਹੈ ॥ ਅਸੀ ਕਿਸੁ ਗਲੇ ਤੇ ਰਹਤੇ ਨਾਹੀ⁶ ॥ ਇਸ ਨੋ ਅਸੀ ਕਿ ਮੁਹਿ ਲੈ ਕੈ ਪਕੜਿ⁷ ਦੇਹੁ ॥ ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਓਨਾ ਭੇਡਾ ਵਾਲਾ ਲੇਖਾ ਅਸਾਡਾ ਹੈ ॥ ਅਜੁ ਏਹੁ ਸਿਖ ਭੁਲਣੈ ਵਿਚਿ ਅਸਹਿ ॥ ਤੂ ਸਦਾ ਬਖਸਿੰਦੁ ਅਸਹਿ ॥ ਗੁਰੂ ਦਯਾਲ ਹੋਆ ॥ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਸਦਾ ਭੁਲਣ⁸ ਵਿਚਿ ਹੈਨਿ ॥੧੧॥

ਸਾਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਸਿਖ ਬੈਠੇ ਸੇ ॥ ਗੁਰੂ ਦਯਾਲੁ ਹੋਇਆ⁹ ॥ ਸਿਖ ਬੋਲਨਿ¹⁰ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਵਾਰੇ ਤੁਧੁ ਵਿਟਹੁ ॥ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਹਉ ਵਾਰਿਆ ਤੁਸਾ ਵਿਟਹੁ ॥ ਸਿਖਾ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਪਾਤਿਸਾਹਿ ਕਿ¹¹ ਰਜਾਇ ਹੈ ॥ ਇਉ ਆਖੀਦਾ ਹੈ ॥ ਬਚਾ ਹਉ ਜੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਅਰਾਧਦਾ ਅਸਾ ਸੁ ਦੇਖ ਕੈ ਅਰਾਧਦਾ ਅਸਾ ॥ ਮੇਰੈ ਅੰਦਰਿ ਪਰਤੀਤਿ ਆਈ ਹੈ ॥ ਮਿਲਿ ਕੈ ਅਰਾਧਦਾ ਅਸਾ ॥ ਪਰੁ ਤੁਸੀ ਬਿਨਾ ਡਿਠੇ ਬਿਨਾ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾ ਪਰਤੀਤਿ ਆਈ ਗੁਰੂ ਨੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਿ ਕੈ ਪੂਜਦੇ ਅਸਹੁ ॥ ਇਤੁ¹² ਵਾਸਤੇ ਹਉ ਤੁਸਾ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਏਹੁ ਪਰਤੀਤਿ ਆਈ ਹੈ ॥੧੨॥

ਸਾਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਿ ਕੈ [ਸੇਵੀਐ]¹³ ॥ ਜਿਉ 'ਭਲੀ ਸਤਵੰਤੀ ਇਸਤਰੀ'¹⁴ ਆਪਣੇ ਭਰਤਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ਭਾਵੇ ਭਰਤਾਰੁ ਚੋਰੁ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇ ਜਾਰੁ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇ ਵਟਵਾੜਾ ਹੋਵੇ ॥ ਭਾਵੇ ਜੁਆਰੀ ਹੋਵੇ [॥] ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਨਾਹੀ ਵੀਚਾਰਦੀ ॥ ਮਨਿ ਬਚਨਿ ਕਰਮਿ ਭਰਤਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸਦੇ ਭਰਤਾਰੇ ਨਾਲਿ ਲੜਦਾ ਹੈ ਕੈ ਕਿਛੁ ਦੁਖੁ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾ ਅਗਲੈ ਨਾਲਿ ਲੜਦੀ ਹੈ ॥ ਭਾਵੇ ਅਗਲਾ ਸਚਿਆਰੁ ਹੋਵੇ ॥ ਪਰ ਉਹੁ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਭਰਤਾਰੇ ਹੀ ਨੋ ਸੰਤੋਖਦੀ ਹੈ ॥ ਜੀਉ ਇਨਾ ਅਧਰਮੀਆ ਪਾਪੀਆ ਨਾਲਿ ਕਿਉ ਬੋਲਦਾ ਹਹਿ ॥ ਤੈਨੋ ਦੁਖ ਹੋਇਗਾ ॥ ਸਭਨੀ ਗਲੀ ਆਪਣੇ ਭਰਤਾਰੇ ਨੋ ਸੰਤੋਖਦੀ ਹੈ ॥ ਤਿਸਦਾ ਨਾਉ ਪਤਿਬਰਤਾ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥

1. ਜੁ ਕਿਛੁ (ਸ)

2. ਪਾਠ "ਆਲਿ" ਸੀ, ਸੁਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ

3. ਥਾ (ਸ)

4. ਫਕੜਿ (ਸ)

5. ਸਭ (ਸ)

6. ਰਹਿਨਾ ਹੈ (ਸ)

7. ਫਕੜਿ (ਸ)

8. ਭੁਲਣੇ (ਸ)

9. ਹੋਆ (ਸ)

10. ਬੋਲੇ (ਸ)

11. ਏਹੁ ਕਿ (ਸ)

12. ਤਿਸ (ਸ)

13. ਸੁਧਾਈ

/ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ

14. ਮੂਲ ਹ.ਲਿ. /ਉ/ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਭਲੀਆ ਸਤਵੰਤੀਆ ਇਸਤਰੀਆ" ਸੀ,

ਪਰੰਤੂ ਅਗੇ ਦਿੱਤੀ ਕ੍ਰਿਆ, "ਕਰਦੀ ਹੈ", ਇਕਵਚਨ ਹੈ ॥ ਇਸ ਲਈ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ॥ ਉਂਜ /ਸ/

ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ "ਭਲੀ ਸਤਵੰਤੀ ਇਸਤਰੀ" ਹੀ ਹੈ

ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਨੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਿ ਸੇਵੈ ਤਾ ਸਿਖੈ ਦੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ॥
ਗੁਰੂ ਸਿਖੀ¹ ਦੀ ਏਹ ਚਾਲ ਹੈ ॥੧੩॥

ਸਾਖੀ ॥ ਕਿਨੈ ਸਿਖਿ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੁਧ ਪਾਸਿ
ਇਕਿ ਸਿਖ ਬਾਹਰਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ॥ ਜੀਐ ਵਿਚਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥
ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੁਧ ਨੋ ਕੇਹੜੀ ਅਰਦਾਸਿ ਖੁਸੀ ਆਉਦੀ² ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਬਚਾ
ਹਉ ਬਾਹਰਲੀ ਅਰਦਾਸਿ ਭੀ ਸੁਣਦਾ ਅਸਾ ॥ ਪਰ ਅੰਦਰਲੀ ਅਰਦਾਸਿ ਬਹੁਤ ਸੁਣਦਾ
ਅਸਾ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ॥ ਜੀਅ ਦੀ ਥਾਇ ਪਾਇਦਾ³ ਹੈ ॥੧੪॥

ਸਾਖੀ ॥ ਇਕੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਰਸੋਈ ਦੀ⁴ ਸਰਬਰਾਹੀ ਕਰਦਾ ਥਾ ਦਿਹਾਨਗੀ ॥
ਗੁਰੂ ਨੋ ਰਸੋਈ ਦੀ ਸਮਿਗਰੀ ਪੁਛਿ ਕੈ ਅੰਨੁ ਕਰਾਇਦਾ ਥਾ ॥ ਉਸਨੋ ਗੁਰੂ ਦਯਾਲੁ ਹੋਆ ॥
ਗੁਰੂ ਦੇ ਜੀਐ⁵ ਦੀ ਬੁਝਣਿ ਲਗਾ ॥ ਇਕਤੁ ਦਿਨਿ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਨੋ ਪੁਛਿਆ ਉਨਿ
ਸਿਖਿ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ ਪਕਵਾਈਆ ॥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭੀ ਮਨੁ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ
ਉਪਰਿ ਥਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਰਸੋਈ ਆਯਾ ਤਾ ਉਸ ਸਿਖੈ ਨੋ ਪੁਛਿਆ ਜੁ ਬਚਾ ਕਿ⁶ ਅੰਨੁ
ਹੋਆ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ ਹੋਈਆ ਹੈਨਿ ॥ ਗੁਰੂ
ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਬਚਾ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮੁ⁷ ਬਿਨਾ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ ਤੁਧੁ ਕਿਉ ਪਕਵਾਈਆ ॥ ਸਿਖ
ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮੈ ਜਾਤਾ ਜੁ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜੀਉ ਮਿਸੀਆ ਰੋਟੀਆ ਉਪਰਿ
ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਤੂ ਮੇਰੇ ਜੀਐ⁸ ਦੀ ਕਿ ਜਾਣਹਿ [॥] ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਕਣਕ ਦੀਆ ਉਪਰਿ
ਥਾ ਤੂ ਕਿ ਜਾਣਹਿ ॥ ਇਤਨੀ ਗਲੈ⁹ ਸਿਖੈ ਦੇ¹⁰ ਅੰਦਰਹੁ ਜੋਤਿ ਹਿਰਿ ਲੀਤੀ [ਪਰ]¹¹ ਗੁਰੂ
ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ਸਿਖੁ ਕਚਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ॥ ਜਿਚਰ ਤਾਈ ਸਿਖੁ ਪਵਣੈ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਹੋਵੈ ਤਿਚਰੁ
ਤਾਈ ਭੁਲਣੈ ਵਿਚਿ ਹੈ ॥ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਸਨੋ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ਤਿਸਦੀ ਸਭ
ਥਾਇ ਪਾਏ ॥ ਜੇ ਭਾਵੈ ਤਾ ਹਜਾਰ ਬਰਿਹਾ¹² ਦੀ ਘਾਲ ਇਕ ਘੜੀ ਵਿਚਿ ਨਿਮਖੈ¹³ ਵਿਚਿ
ਗਵਾਇ ਦੂਰਿ ਕਰੈ ॥ ਗਰਬੁ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ ॥ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਨੋ ਝਖੜੈ ਝੋਲੈ ਦਾ ਡਰੁ ਤਿਚਰੁ
ਤਾਈ ਹੈ ਜਿਚਰੁ ਕਟਿ ਅੰਦਰਿ ਆਜੈ ਨਾਹੀ ॥ ਤਿਉ ਸਿਖੈ ਨੋ ਪਵਣੈ¹⁴ ਵੀਹਾ
ਵਿਸਵਿਆ ਤਾਈ ਡਰੁ ਹੈ ॥ ਜਿਥੈ ਭਉ ਦੂਰਿ ਹੋਵੈ ਤਿਥੈ ਹੀ ਖੜਿਆ ਛੁਟੈ ॥੧੫॥

ਸਾਖੀ ॥ ਇਕ ¹⁵ਸਿਖ ਦਾ¹⁶ ਪੁਤੁ ਨ ਥੋ ਹੋਦਾ [॥] ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ
ਕੀਤੀ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਫੁਲ ਹੋਦਾ ਹੈ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਸਿਖਾ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਕਰੁ ਤਾ ਤੇਰੈ ਪੁਤੁ ਹੋਵੈ ॥ ਜੁ ਕੋਈ ਸਿਖ ਸੰਤ ਉਸਦੈ ਆਵੈ ਤਿਸ ਨੋ ਰੋਟੀਆ
ਜਿਵਾਲੈ ॥ ਆਗੈ ਪਿਛੈ ਆਗਤਿ ਭਾਗਤਿ ਕਰੈ ॥ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰੂ

1. ਸਿਖਾ (ਸ)	2. ਆਵਦੀ (ਸ)	3. ਪਾਵਦਾ (ਸ)	4. ਕੀ (ਸ)	5. ਜੀਅ (ਸ)
6. ਕਿਆ (ਸ)	7. ਹੁਕਮੈ (ਸ)	8. ਜੀਐ (ਸ)	9. ਗਲੈ ਵਿਚ (ਸ)	10. ਦਿਅਹੋ (ਸ)
11. ਸੁਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ	12. ਵਰਿਆ (ਸ)	13. ਨਿਮਖ (ਸ)	14. ਪਾਉਣਿਆ(ਸ)	
15. ਸਿਖੈ ਦੇ				

ਪੁਛਿਆ ਕਿਉ ਬਚਾ ॥ ਸਿਖਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੇਰਾ ਬਚਨੁ ਹੋਆ ਥਾ
 ਸਿਖਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੁ ਤਾ¹ ਪੁਤੁ ਹੋਵੈ ॥ ਜੀਉ ਮੈ ਸਿਖਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਪੁਤੁ ਨਾਹੀ
 ਹੋਦਾ ॥ ²ਪਰੁ ਗੁਰੂ² ਬੋਲਿਆ ਬਚਾ ਤੁਧੁ³ ਸਿਖਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਿਤੁ ਜਿਨਸਿ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥
 ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਆਵਦਾ ਜਾਵਦਾ⁴ ਹੈ ਤਿਸਨੋ ਰੋਟੀਆ
 ਖਲਾਵਦਾ ਥਾ ਅਤੇ ਆਗਤਿ ਭਾਗਤਿ ਕਰਦਾ ਥਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਏਹ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ
 ਜਿ ਉਪਰੈ ਜੀਅਹੁ ਕਰਦੇ ਹਨੁ ॥ ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ ਜੁ⁵ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤੇਰੀ
 ਸੇਵਾ ਕਰੀ⁶ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਤੇਰੈ ਕੋਈ ਸਿਖ ਆਵੈ ਤਿਸਦੇ ਪੈਰ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਉ ॥
 ਜਾ ਆਪੇ ਪੈਰ ਖਿਜਿ ਲਏ ਤਾ ਪੈਰ ਛਡਣੇ ॥ ਫਿਰਿ ਚਿਕਣਿ ਲਗੀਐ ॥ ਜਾ ਆਪੇ
 ਆਖੈ ਤਾ ਛਡੀਐ ॥ ⁷ਫਿਰਿ ਜਿਵਾਲੀਐ ॥ ਜਾ ਆਪੇ ਆਖੈ ਤਾ ਛਡੀਐ⁷ ॥ ਫਿਰਿ
 ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ ਉਸ ਤੇ ਸੁਣੀਐ ॥ ਉਸਨੋ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਫਿਰਿ ਸੁਖਾਲਾ ਸਵਾਲੀਐ ॥
⁸ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਉਠਿ ਕੈ ਨਵਾਲੀਐ⁸ ॥ ਜਪੁ ਪੜੀਐ⁹ ਸੁਣੀਐ ॥ ਫਿਰਿ ਜਿਵਾਲਿ ਕੈ
 ਉਸਦੇ ਨਾਲਿ ਅਗੈ ਤਾਈ ¹⁰ਅਭੜਤਾਈ ਵੰਝਣਿ¹⁰ ਜਾਈਐ ॥ ਜਿਥੈ ਓਹੁ ਆਖੈ ਤਿਥੈ
 ਖੜਾ ਹੋਇ ਕੈ ਉਸੁ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਚੈ ॥ ਓਹੁ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਕੈ ਬਚਨੁ ਕਰੈ ਜਿ
 ਕਿਛੁ ਉਸ ਤੇ ਮੰਗੀਐ ਸੁ ਮਿਲੈ ॥ ¹¹ਇਹੀ ਸੇਵਾ ਬਾਇ ਪਉਦੀ ਹੈ¹¹ ॥ ਸਿਖਾ ਵਿਚਿ
 ਸਭ ਨਿਧਾਨ ਹੈਨਿ ॥੧੬॥

ਸਾਖੀ ॥ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਚਲਿਆ ਥਾ ਤਿਸੁ ਕੈ¹² ਹਾਲੀ ਤਾ¹³ ਤਿਨਿ¹⁴
 ਪੁਛਿਆ ਤੂ ਕਿਥੈ ਚਲਿਆ ਅਸਹ ॥ ਓਨਿ ਸਿਖਿ ਆਖਿਆ¹⁵ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜਾਦਾ ਅਸਾ ॥
 ਓਨਿ ਹਾਲੀ ਆਖਿਆ ਜਿ ਹਉ ਭੀ ਚਲਦਾ ਅਸਾ ॥ ¹⁶ਓਹ ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ¹⁶ ਜੁ ਖੇਤੀ
 ਰਖਣੈ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ॥ ਤੇਰਾ ਚਲਿਆ ਨਾਹੀ ਬਣਦਾ ॥ ਫਿਰਿ ਹਾਲੀ ਬੋਲਿਆ¹⁷ ਪਿਛੈ ਭਾਵੈ
 ਕਿਛੁ¹⁸ ਹੋਵਉ ॥ ਪਰੁ ਹਉ ਨਾਹੀ ਰਹਦਾ ॥ ਫਿਰਿ ਓਹੁ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਕਿਛੁ ਆਪਣਾ
 ਹਿਸਾ ਖੇਤੀ [ਦਾ] ਛਾਡਹਿ ਤਾ ਹਉ¹⁹ ਲੈ ਚਲਾ ॥ ਹਾਲੀ ਬੋਲਿਆ ਮੈ ਹਿਸਾ ਖੇਤੀ²⁰
 ਦਾ ਸਭੁ ਛਡਿਆ ॥ ਪਰੁ ਮੈਨੋ ਗੁਰੂ ਕੈ ਲੈ ਚਲੁ ॥ ਓਹੁ ਹਾਲੀ ਓਸ ਸਿਖ ਨਾਲਿ ਗੁਰੂ
 ਕੈ ਆਇਆ ॥ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਇਆ²¹ [॥] ਗੁਰੂ ਉਹੁ ਸਿਖੁ ਬਹੁਤ ਪੁਛਿਆ ਸੰਤੋਖਿਆ
 [॥] ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੈ ਹਥਿ ਡੰਡੋਰਕਾ ਥਾ [॥] ਓਸ ਹਾਲੀ ਨੋ ਦੇਖਿ²² ਗੁਰੂ ਬਾਹਰਹੁ
 ਝਿੜਕਿਆ ਜਿ ਤੂ ਏਥਹੁ ਜਾਹਿ ॥ ਜਾਇ ਕੈ ਦੇਹੁਰੇ ²³ਬਿਚਿ ਬੈਠਿ²³ ਰਹੁ ॥ ਤਿਨਿ ਡੰਡੋਰਕਿਆ

1. ਤੇਰੈ (ਸ)	2. ਗੁਰੂ (ਸ)	3. ਤੁਧੁ (ਸ)	4. ਜਾਦਾ (ਸ)	5. ਜੀ (ਸ)
6. ਕਰਾ (ਸ)	7-8. ਇਹ ਪਾਠ /ਸ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ		9. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ., /ਓ/, ਵਿਚ ਪਾਠ	
“ਪੜਾਈਐ ਸੀ”; ਸਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ		10. ਅਪੜਾਵਣਿ (ਸ)	11. ਇਹ ਪਾਠ /ਸ/ ਵਿਚ	
ਨਹੀਂ ਹੈ		12. ਕਾ (ਸ)	13. ਥਾ (ਸ)	14. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. ਵਿਚ ਪਾਠ “ਕਿਨੈ” ਸੀ;
ਸਧਾਈ /ਸ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।		15. ਆਖਿਆ ਜੁ ਹਉ (ਸ)		16. ਉਨਿ ਸਿਖ ਆਖਿਆ (ਸ)
17. ਬੋਲਿਆ ਜੀ (ਸ)	18. ਸੁ ਕਿਛੁ (ਸ)	19. ਤੈਨੋ (ਸ)	20. ਪਾਤੀ ਖੇਤੀ (ਸ)	
21. ਪਏ (ਸ)	22. ਦੇਖਿ ਕੈ (ਸ)	23. ਵਿਚ ਬਹਿ (ਸ)		

ਦੀਆ ਓਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਲਾਈਆ [॥] ਅੰਦਰਿ ਕਿਛੁ ਪਰਤੀਤਿ ਆਈ ॥ ਸੁ ਓਹੁ ਜਾਣੈ ਜਾਇ
ਕੈ ਦੇਹੁਰੇ ਵਿਚਿ ਬਹਿ ਰਹਿਆ ॥ ਬੈਠਿਆ ਬੈਠਿਆ ਤਿਨਿ ਦਿਨ ਹੋਇ ਗਏ ॥ ਫਿਰਿ ਤੀਜੇ
ਦਿਨਿ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ਓਹੁ ਹਾਲੀ ਕਿਥੈ ਹੈ ॥ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦੇਹੁਰੇ
ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਤਿਨਿ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹੈਨਿ ਨ ਕਿਛੁ ਖਾਧਾ¹ ਹੈ ਨ ਕਿਛੁ ਪੀਤਾ ਹੈ¹ ॥ ਗੁਰੂ
ਦਇਆਲੁ ਹੋਇਆ ਓਸ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਓਨਿ ਡਿਠਾ ਕਿ² ਗੁਰੂ ਆਇਆ [॥] ਦੇਖਿ ਕੈ
ਬੈਠੇ ਰਹਿਆ ॥ ਉਠਿਓ ਮੂਲੇ³ ਨਾਹੀ [॥] ਹਥ ਜੋੜਿ ਕੈ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ ॥ ਜਾ ਗੁਰੂ ਸਿਰੇ
ਉਪਰਿ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਤਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਤਾ⁴ ॥ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਆ ॥ ਓਸ ਦੀ
ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥ ਸਿਖੁ⁵ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨੁ ਇਤੁ ਜਿਨਸੀ ਕਰਿ ਮੰਨੈ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥੧੭॥

ਸਾਖੀ⁶ ॥ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਪਿਆਰਾ ਬੈਠਾ ਥਾ ॥ ਕਿਨੈ ਪੁਛਿਆ ਜੁ ਸੇਵਾ
ਕਿਸਦੀ ਕੀਚੈ ॥ ਜਿਸੁ ਤੇ ਫਲੁ ਪਾਈਐ ॥ ਓਹੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਬੋਲਿਆ ਭਾਵੈ
ਤਿਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਉ ॥ ਜਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਨਿ ਬਚਨਿ ਕਰਮਿ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰੈ ਤਿਸਹੀ
ਤੇ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ਇਤਨੀ ਗਲ ਸੁਣਿ ਕੈ ਉਠਿ ਆਇਆ ॥ ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ
ਜਵਾਹਾ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹੈ ॥ ਓਨਿ ਨਿਹਚਉ ਕੀਤਾ ॥ ਜੁ ਹਉ ਇਸੁ ਜਵਾਹੇ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾ ॥ ਫਲੁ ਪਾਵਾ ਕਿ ਨ ਪਾਵਾ ॥ ਓਹੁ ਮਨਿ ਬਚਨਿ ਕਰਮਿ ਉਸ ਜਵਾਹੇ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਣਿ ਲਗਾ ॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ਤਾ ਉਸ ਨੇ ਅਰਪਿ ਕੈ ਖਾਇ ॥ ਜੇ ਕਿਛੁ
ਪੀਐ ਤਾ ਉਸ ਨੇ ਅਰਪਿ ਕੈ ਪੀਐ ॥ ਧਿਆਨੁ ਉਸਦਾ ਕਰੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਜਵਾਹਾ
ਜਵਾਹਾ ਕਰਿ ਅਰਾਧੈ ॥ ਜਾ ਕਿਤਨੇ ਕ ਦਿਨ ਹੋਏ ਤਾ ਬਰਸ ਕਾਲਾ ਆਇਆ ॥ ਮੀਹੁ
[ਨ]⁷ ਵਰਸਿਆ ਜਵਾਹਾ ਸੁਕ ਗਇਆ ॥ ਓਹੁ ਪਛੋਤਾਵਣਿ ਲਗਾ ॥ ਜੁ ਮੈ ਸੇਵਾ ਕਰਿ
ਜਾਤੀਓ ਨਾਹੀ ॥ ਹਉ ਭੁਲਾ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਥਾਇ ਨ ਪਈਓ ॥ ਮੈ ਉਪਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇ ਕੈ ਸੁਕਿ
ਗਇਆ ॥ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰਿ ਭਉ ਪਇਆ ॥ ਬੈਠਾ ਉਸ ਜਵਾਹੇ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ ॥ ਹਉ
ਪਾਪੀ ਅਪਰਾਧੀ ਅਸਾ ॥ ਮੈ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ ॥ ਤੇਰੀ ਸਾਰ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ॥ ਏਵੈ
ਕਰਦਿਆ ਦਿਨ ਕਈ ਗੁਦਰੇ ॥ ਤਾ ਝਖੜੁ ਆਇਆ ॥ ਝਖੜੇ ਨਾਲਿ ਜਵਾਹਾ ਉਖੜਿ ਕੈ
ਉਡ ਗਇਆ ॥ ਜਿਤੁ ਧਰਿ ਜਵਾਹਾ ਉਡਦਾ ਜਾਇ ਪਿਛੈ ਲਗਾ ਉਹੁ ਬੇਰਾਗ
ਕਰਦਾ ਜਾਇ ॥ ਅਤੈ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ ॥ ਜੀਉ ਮੈ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਨ [ਕਰ]⁸ ਜਾਤੀ ॥ ਹਉ ਭੁਲਾ
ਮੇਰੇ ਅਭਾਗ ॥ ਜਿਸਤੇ ਤੂ ਮੈਨੇ ਛਡਿ ਚਲਿਆ ॥ ਏਹੋ ਬਿਲਲਾਪ ਕਰਦਾ ਪਿਛੈ ਚਲਿਆ
ਜਾਇ ॥ ਅਗੇ ਨਦੀ ਆਈ [॥] ਸਾਵਣ ਮਾਹੈ ਦੀ ਨਦੀ ਚੜਿ ਰਹੀ ਥੀ [॥] ਜਵਾਹਾ ਉਸੁ ਵਿਚਿ
ਪਇਆ ॥ ਪਿਛਹੁ ਛਾਲ ਮਾਰਿ ਕੈ ਵਿਚਿ ਪਇਆ ॥ ਜਵਾਹੇ ਨੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੈਰੀ
ਪਵੈ ॥ ਹਉ ਵਾਰਿਆ ਹਉ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਤੁਧੁ ਵਿਟਹੁ ॥ ਏਵੈ ਆਖਦਾ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ

1. ਹੈਸੁ ਨ ਪੀਤਾ ਹੈਸੁ (ਸ)

2. ਜੁ (ਸ)

3. ਮੂਲਿ (ਸ)

4. ਕੀਆ (ਸ)

5. ਜਾ ਸਿਖੁ (ਸ)

6. ਇਹ ਸਾਖੀ ਮੂਲ ਹ. ਲਿ., /ਓ/, ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ

7-8. ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹੇ ਪਾਠ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਏ ਹਨ

ਡੂਬਦਾ ਤਰਦਾ ਵਹਦਾ ਜਾਇ ॥ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਦਾ ਭਉ ਚੁਕਿ ਗਇਆ ॥
 ਓਸ ਨਾਲਿ ਲਿਵ ਲਗੀ ॥ ਕਦੇ ਡੁਬਿ ਜਾਇ ਕਦੇ ਉਪਰਿ ਆਵੈ ॥ ਪਰ ਉਸਦੀ ਲਿਵ
 ਛੋਡੈ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਆਪਿ ਆਇਆ ॥ ਆਇ ਕੈ ਬੋਲਿਆ ਤੇਰੀ
 ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ਤੂ ਚਲੁ [॥] ਓਹੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਤੂ ਕਉਣੁ ਅਸਹਿ ॥ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬੋਲਿਆ
 ਜਿਸ ਨੇ ਤੂ ਅਰਾਧਦਾ ਸਾ ਸੋਈ ਹਾ ॥ ਓਹੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਮੈ ਤੈ ਨਾਲਿ ਕਿਛੁ ਧਕਾ ਨਾਹੀ ॥
 ਮੇਰਾ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਹੁ ਜਵਾਹਾ ਹੈ ਮੈ ਨਾਲਿ ਏਹੁ ਰੁਠਾ ਜਾਦਾ ਹੈ ॥ ਹਉ ਪਾਪੀ ਅਪਰਾਧੀ
 ਅਸਾ ॥ ਮੈ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ ਕਰਿ ਜਾਤੀ ॥ ਭੁਲਾ ਅਸਾ ॥ ਜਾ ਪਰਮੇਸਰੁ ਦੇਖੈ ਤਾ ਉਸਦਾ
 ਅੰਦਰੁ ਉਸ ਜਵਾਹੇ ਨਾਲਿ ਰਤਾ ਹੈ ॥ ਕਿਤੈ ਪਰਕਾਰਿ ਮੁੜੇ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਉਸਦੈ ਨਿਹਚਉ
 ਪਿਛੈ ਪੂਰਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਆ ॥ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਉਸ ਜਵਾਹੇ ਵਿਚਿ ਰਖਿ
 ਕੈ ਹਰਿਆ ਕਚੂਰਿ ਹੋਇ ਕੈ ਬੋਲਿਆ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਹੋ ਭਗਤਾ ॥ ਤੂ ਮੇਰਾ ਵਡਾ ਭਗਤੁ
 ਹਹਿ ॥ ਤੈ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇਰੀ ਸਭਾ ਘਾਲ ਬਾਇ ਪਈ ॥ ਓਹੁ ਜੀਵਨ
 ਮੁਕਤਿ ਹੋਆ ॥ ਜਾ ਇਓ ਨਿਹਚਉ ਕਰਿ ਕੈ ਸੇਵੈ ਤਾ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਮਿਲੈ ॥੧੮॥

ਸਾਖੀ' ॥ ਕੋਈ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਥਾ [॥] ਓਸੁ ਪਾਸਿ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਆਇਆ ॥
 ਆਇ ਕੈ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੁ ਪਾਤਸਾਹ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲੈ ॥ ਮਹਾ ਪੁਰਖ
 ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਅਥਿਤ² ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਸੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਮਿਲੈ ॥ ਓਹੁ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ ਅਥਿਤ
 ਪੂਜਾ ਕਿਉਕਰਿ ਕੀਚੈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇਆ ਜੁ ਕੋਈ ਪਰਥਾਨਿ ਕਰਿ ਆਵੈ ਸੋਈ
 ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ ॥ ਏਹੋ ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ ਹੈ ॥ ਓਨਿ ਮਹਾ ਪੁਰਖੈ ਦੇ ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਕੈ
 ਏਹੋ ਸੇਵਾ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕੀਤੀ ॥ ਘਰਿ ਆਇ ਕੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਜੁ ਮੈਨੇ ਮਹਾ ਪੁਰਖੈ
 ਦਾ ਬਚਨੁ ਹੈ ਤੁਸੀ ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ ਕਰਹੁ ਤਾ ਤੁਸਾਡੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨੁ ਹੋਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ
 ਮੈ ਪਾਸਿ ਆਵੈ ਤਿਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾ ॥ ਅਤੇ ਦੁਹਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਆਵੈ ਤਾ ਦੋਵੇ ਸੇਵਾ
 ਕਰਹੁ ॥ ਅਤੇ ਜੇ ਹਉ ਨ ਹੋਵਾ ਅਤੇ ਤੈ ਪਾਸਿ ਆਵੈ ਤਿਸਦੀ ਸੇਵਾ ਤੂ ਕਰਿ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ
 ਭੀ ਭਤਾਰੈ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਰਿ ਮੰਨੀ ॥ ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ ਕਰਣਿ ਲਗੀ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ
 ਪਰਮੇਸਰੁ ਦੇ ਅਰਥ ਅਰਪਿ ਛਡਿਆ ॥ ਜੁ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਕਾਮਨਾ ਕਰਿ ਆਵੈ ਤੇਹੋ ਜੇਹੀ ਸੇਵਾ
 ਕਰਨਿ ॥ ਕਰਦਿਆ ਕਰਦਿਆ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ॥ ਤਾ ਪਰਮੇਸਰੁ ਦਇਆਲੁ ਹੋਆ ॥
 ਬ੍ਰਹਮਣ ਸਰੂਪੁ ਧਾਰਿ ਕੈ [ਅਥਿਤ] ਹੋਇ ਕੈ ਉਸੁ ਸੇਵਕੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥
 ਆਇ ਕੈ ਪਰਥਾਨਿ ਕੀਤੀ ॥ ਤੁਸੀ ਵਡੇ ਸੇਵਕ ਆਖੀਏ ਹਉ ॥ ਅਤੇ ਅਥਿਤ ਪੂਜਾ
 ਬਹੁਤੁ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਬਾਛਨਾ ਹੈ ਤਿਤੁ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸਾ ਨੇ ਸੁਣਿ ਕੈ ਆਇਆ
 ਅਸਾ ॥ ਹਉ ਜਾਣਦਾ ਅਸਾ ਜੁ ਤੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨੁ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ਇਹ ਗਲ
 ਸੁਣਿ ਕੈ ਉਹੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਥ ਜੋੜਿ ਕੈ ਅਗ੍ਭਗਿ³ ਖੜੀ ਹੋਈ ॥ ਜੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੀ ਇਛਿਆ

1. ਇਹ ਸਾਖੀ ਵੀ ਸਿਵਾਇ /ਓ/ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ
 ਅਤਿਥਿ (ਮਹਮਾਨ)

2. ਮੁਹਤਾਜ, ਲੋੜਵੰਦ;

3. ਭਾਵ : ਅਨੰਗਰਥਾਨਗ = ਨਿਮਾਣੀ (?)

ਹੋਵੇ ਸੁ ਮੰਗੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮਣ ਬੋਲਿਆ ਹਉ ਬਿਰਧਿ ਅਸਾ ॥ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਿ ਕਾਮੈ ਦੀ ਚੇਸਟਾ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਸੁ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰੁ ਜਲਦਾ ਹੈ ॥ ਮੇਰੀ ਬਿਰਧਿ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ॥ ਅਤੇ ਕੋਈ ਏਹਾ ਸੁਝਦਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਿਸਨੋ ਆਖਾ ॥ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ਕਰਦਾ ਅਸਾ ॥ ਤੂ ਮੇਰੀ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੁ ॥ ਓਹੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੋਲੀ ਜੀਉ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ॥ ਅਜੁ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰੁ ਸਕਾਰਥਾ ਹੋਆ ॥ ਤੇਰੇ ਕੰਮਿ ਆਵੈ ॥ ਓਨਿ ਮੰਜਾ ਵਿਛਾਇਆ ॥ ਵਿਛਾਵਣੇ ਭਲੇ ਵਿਛਾਏ ॥ ਬੋਲੀ¹ ਜੀਉ ਅੰਦਰਿ ਆਈਐ ॥ ਬ੍ਰਹਮਣ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਏਥੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਨਾਹੀ ਮੰਨੀਦਾ ॥ ਪਰੁ ਜਿਥੇ ਹਉ ਆਖਾ ਤਿਥੇ ਚਲੁ ॥ ਉਨਿ ਘਰੁ ਬਾਰੁ ਸਭੁ ਛਡਿਆ ਉਸਦੇ ਨਾਲਿ ਉਠਿ ਚਲੀ ॥ ਜਿਥੇ ਤੇਰੀ ਮਨਸਾ ਹੋਵੇ ਤਿਥੇ ਚਲੁ ॥ ਦੋਵੇ ਚਲੇ ਬਾਈ ਦੁਹੁ ਤਿਹੁ ਫਿਰਿ ਕੇ ਆਖਿਆਸੁ ਜੁ ਹਟਾ ਵਿਚ ਭਲਾ ਥਾਉ ਹੈ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੋਲੀ ਜੁ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਜੀ ॥ ਹਟਾ ਵਿਚਿ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ਆਉਦਾ ਆਉਦਾ ਜਿਥੇ ਉਸਦਾ ਭਤਾਰ ਹਟਿ ਬੈਠਾ ਥਾ ਤਿਥੇ ਆਇਆ ॥ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਏਹੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਉ ਘਰਿ ਰਖੀ ਹੈ ॥ ਹਉ ਬਿਰਧਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਅਸਾ ਅਤੇ ਮੈ ਨਾਲਿ ਏਹ ਲੁਭਤੁ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਹੋਰ ਥੇ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ਇਸੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਇਆ ਤੇਰਾ ਬੁਰਾ ਹੈ ॥ ਏਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘਰਿ ਰਖੀਐ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਉ ਘਰਿ ਸੰਗ੍ਰਹੀ² ਅਸੈ ॥ ਅਗਹੁ ਓਹੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਵਡੀ ਭਗਤਣਿ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਮੈ ਇਸਨੋ ਆਖਿ ਛਡਿਆ ਹੈ ॥ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ਇਹੁ ਗਲ ਸੁਣਿ ਕੇ ਓਨਾ ਕੀ³ ਦਇਆਲੁ ਹੋਆ ॥ ਆਪਣਾ ਦਰਸਨੁ ਦਿਤਾ ॥ ਜੁ ਕਿਛੁ ਓਨਾ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਸੀ ਸੁ ਪੂਰਨੁ ਹੋਈ ॥ ਸਾਧ ਕੇ ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਕੈ ॥ ਏਹੀ ਨਿਹਚਲੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਤਾ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਸਿਖੁ ਮਿਲੈ ॥ ਏਹ ਸੇਵਾ ਹੋਰਨਾ ਜੁਗਾ ਕੀ ਹੈ ॥ ਪਰੁ ਕਲਜੁਗਿ ਕੇਹੀ ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ ॥ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖਿ ਆਇਕੈ ਕਰਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ਅਤੇ ਅੰਦਰਹੁ ਨਾਹੀ ਜਪਦੇ ਕੋਰੇ ਹੈਨਿ [॥] ਓਨਾ ਦਾ ਆਖਿਆ ਕੀਚੈ [॥] ਅਤੇ ਅੰਦਰਿ ਖਵਿ⁴ ਸਕੀਐ ਨਾਹੀ ਤਿਸਦਾ ਆਖਿਆ ਨ ਕੀਚੈ ॥ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੋ ਪੁਛਿ ਕੈ ਜੁ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਆਖੈ ਸੁ ਕੀਚੈ ॥ ਇਨਾ ਗਲਾ ਵਿਚਉ ਇਤਨੀਆ ਗਲਾ ਨ ਕੀਚਨਿ ਜੁ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਜਾਣੀਦਾ ਹੋਵਉ ਭਾਵੈ ਅਣਜਾਣੀਦਾ ਹੋਵਉ ॥ ਅਤੇ ਬਹੁਤੁ ਕਰਮੁ ਆਖੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰਿ ਖਵੈ ਨਾਹੀ ਤਾ ਓਹੁ ਕਰਮੁ ਕਰਣਾ ॥ ਅਤੇ ਜੀਉ ਬੁਰੇ ਕੰਮੈ ਨੋ ਧਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅਰਾਧੀਐ ॥ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਅਤੇ ਇਤਨੀਆ ਗਲਾ ਕਰਨੀਆ ॥ ਜੇ ਸਿਖੁ ਜਾਣੀਦਾ ਭਾਵੈ ਅਣਜਾਣੀਦਾ ਹੋਵੈ ਤਿਸਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਸੇਵਾ ਖਵਾਲਣੇ ਦੀ ਪੀਆਲਣੇ ਦੀ ਝਲਣੇ ਦੀ ਮੰਡਣੇ ਦੀ ਪੈਰ ਧੋਵਣੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ ॥ ਅਤੇ ਸਿਖਾ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਚੈ ਜੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਕੀਕੂ ਮਿਲੀਐ ॥ ਅਤੇ ਸਿਖੁ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰਿ

1. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ., /ਓ/, ਵਿਚ ਪਾਠ "ਬੋਲਿਆ" ਸੀ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਲਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਸੁਧਾਈ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ 2. ਘਰ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੋਈ 3. ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪਾਠ "ਦੀ" ਸੀ; ਸੁਧਾਈ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ 4. ਅਰਥ : ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ, ਸਹਾਰਨਾ

ਹਿਤਾਵੈ ਸੁ ਕੀਚੈ ॥ ਅਤੇ ਜੀਅ ਵਿਚਿ ਕਿਛੁ ਭਲਾ ਉਪਦੇਸੁ ਹੋਇ ਆਵੈ ਸੋ ਭੀ ਕੀਚੈ ॥
ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਤੇ ਸਰੇਸਟ ਗਲ ਏਹ ਹੈ ॥ ਜੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਭਾਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ
ਅਤੇ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵਉ ॥ ਭਾਵੈ ਗੁਰੂ ਭਾਇ ਸੁਭਾਇ ਕਿਤੇ ਪਰਥਾਇ ਬੋਲੈ ਸੁ ਬਚਨੁ ਆਪਣੀ
ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਮਨਾਏ ਤਾ ਮਨਿ ਲੀਚੈ ॥੧੯॥

ਸਾਖੀ' ॥ ਇਕੁ ਸਿਖੁ ਥਾ ॥ ਉਨਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ॥ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਸੁਖ ਕੀ
ਬਾਛਨਾ ਕਰਿ ਕੈ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ॥ ਅੰਦਰਿ ਆਤਮੇ ਕਾਮਨਾ ਕਰੈ ॥ ਬਾਹਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ॥ ਗੁਰੂ
ਪਰਮੇਸਰੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥੁ ਹੈ ॥ ਉਸ ਉਪਰਿ ਦਇਆਲੁ ਹੋਆ ॥
ਸਿਖੈ ਨੋ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਬਚਾ ਘਰੈ ਬਲਹੁ² ਖਬਰਿ ਲੈ ਆਉ ॥ ਸਿਖੁ ਘਰਿ ਆਇਆ
ਘਰੈ ਦੇ ਆਦਮੀ ਆਖਣਿ ਲਗੇ ਜੁ ਤੂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਹਿ ਸੁ ਤੈਨੋ ਗੁਰੂ ਕਿ ਦਿਤਾ
ਕਿ ਨ ਦਿਤਾ ॥ ਓਹੁ ਬੋਲਿਆ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ਮੈਨੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥ ਦਿਨਿ ਦੁਇ
ਚਾਰਿ ਘਰਿ ਰਹਿ ਕੈ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਚਲਿਆ ॥ ਜਾ ਨਗਰਹੁ ਬਾਹਰਿ ਆਵੈ ਤਾ ਇਕੁ
ਪੰਡਿਤੁ ਬਿਰਧ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਉਨਿ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖੁ ਪੁਛਿਆ ਤੂ ਕਿਥੈ ਚਲਿਆ
ਅਸਹਿ ॥ ਓਹੁ ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਪਾਸਿ ਜਾਦਾ ਅਸਾ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ
ਮੇਰੀ ਹੋਦੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੀ ॥ ਪਾਤਸਾਹ ਹਉ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਦਾ ਅਸਾ ॥
ਖਰਾ ਬਿਰਧਿ ਹੋਆ ਅਸਾ ॥ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਓਥਹੁ ਅਗੈ ਚਲਿਆ ਜਾ ਅਗੈ ਦੇਖੈ ਤਾ
ਸਰਪੁ ਮਹਾ ਕੰਗਾਲੁ ਹੋਇ ਕੈ ਪੈ ਰਹਿਆ ਹੈ ॥ ਕਰੰਗੁ ਨਦਰੀ ਆਉਦਾ ਹੈ ॥ ਹੋਰੁ ਮਾਸੁ
ਚੰਮੁ ਸੁਕਿ ਗਇਆ ਹੈ ॥ ਉਨਿ ਸਰਪੁ ਪੁਛਿਆ ਜੁ ਤੂ ਕਿਥੈ ਜਾਦਾ ਅਸਹਿ ॥ ਓਹੁ ਸਿਖੁ
ਬੋਲਿਆ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਜਾਦਾ [ਅਸਾ]³ ॥ ਸਰਪੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਮੇਰੀ ਹੋਦੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ
ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਣੀ ॥ ਪਾਤਸਾਹ ਹਉ ਬਿਰਧਿ ਹੋਆ ਅਸਾ ॥ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ਅਸਾ ॥
ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਉਥਹੁ ਅਗੈ ਚਲਿਆ ॥ ਅਗੈ ਦੇਖੈ ਤਾ ਗਿਰਾਇ
ਅਗਿ ਲਗੀ ਹੈ ਮੁਕਦਮਿ ਦੇ ਘਰਿ [॥] ਮੁਕਦਮਿ ਰੋਦਾ ਹੈ ॥ ਉਨਿ ਮੁਕਦਮਿ ਪੁਛਿਆ ਜੁ
ਤੂ ਕਿਥੈ ਜਾਦਾ ਅਸਹਿ ॥ ਓਹੁ ਸਿਖ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਜਾਦਾ ਅਸਾ ॥ ਮੁਕਦਮਿ
ਆਖਿਆ ਜੁ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਕਰਣੀ ਜੁ ਪਾਤਸਾਹਿ ਮੇਰੇ ਘਰਿ ਦਿਹਾਨਗੀ
ਅਗਿ ਲਗਦੀ ਹੈ ॥ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਵੈ ॥ ਪਾਤਸਾਹ ਓਨਾ ਤਿਹਾ ਦੇ
ਬਾਬਿ ਕਿ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ॥ ਬਚਾ ਅਜ ਤੂ ਥਕਾ ਆਇਆ ਅਸਹਿ ॥ ਜਾਇ ਕੈ ਰਸੋਈ ਜੇਉ ਅਤੇ
ਜੇਵਿ ਕੈ ਸਵਿ ਰਹੁ ॥ ਭਲਕਿ ਓਨਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕਾ ਜਵਾਬੁ ਆਖਾਗਾ ॥ ਸਿਖੁ ਪੈਰੀ ਪੈ
ਕੈ ਰਸੋਈ ਆਇ ਜੇਵਿਆ ॥ ਜੇਵਿ ਕੈ ਜਾਇ ਸਵਿ ਰਹਿਆ ॥ ਫਿਰਿ ਤੀਜੈ ਪਹਰਿ ਆਇ
ਕੈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਸੇਵਾ ਕਰਣਿ ਲਗਾ ॥ ਰਾਤਿ ਗੁਦਰੀ [॥] ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ

1. ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹ. ਲਿ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ

2. ਭਾਵ "ਵੱਲੋ"

3. ਮੂਲ

ਹ. ਲਿ. ਵਿਚ ਪਾਠ "ਹਾ" ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਇਸੇ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਭ ਥਾਂ 'ਅਸਾ/ਅਸਹ' ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਨਾਇ ਕੈ ਆਇ ਬੈਠਾ ॥ ਸਿਖੁ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਆਉ ਬਚਾ ਵਿਦਿਆ
ਹੋਹੁ ॥ ਤੇਰੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨੁ ਕੀਤੇ ॥ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਆ ॥ ਬੋਲਿਆ
ਤੇਰੀ ਸਭਾ ਸੇਵਾ ਥਾਇ ਪਈ ॥ ਅਤੇ ਜਿਨਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਥੀ ਤੇਰੇ ਪਿਛੈ ਓਨਾ ਦੀ
ਭੀ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥ ਪੰਡਿਤ ਨੋ ਆਖਣਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਵਿਦਿਆ ਬਹੁਤੁ ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਕਿਸੈ ਨੋ
ਦੇਹਿ ਤਾ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅਤੇ ਸਰਪੈ ਨੋ ਆਖਣਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਦਰਬੁ ਬਹੁਤੁ ਹੈ ਓਹੁ
ਦਰਬੁ ਕਿਸੈ ਨੋ ਦੇਹਿ ਤਾ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮੈ ਨੋ ਆਖਣਾ ਤੇਰੀ ਬੇਟੀ ਵਰ
ਪਰਾਪਤੀ ਹੈ ਓਹੁ ਤੋਨੂੰ ਦੁਰਸੀਸਾ ਦਿਹਾਨਗੀ ਦੇਦੀ ਹੈ ॥ ਓਹੁ ਬੇਟੀ ਕਿਸੈ ਨੋ ਵਿਆਹਿ
ਦੇਹਿ ਤਾ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਵੈ ॥ ਫਿਰਿ ਤੇਰੇ ਘਰਿ ਅਗਿ ਲਗੈ ਨਾਹੀ ॥ ਏਹ ਗਲ ਆਖਿ ਕੈ
ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਆ ॥ ਸਿਖੁ ਵਿਦਿਆ ਕੀਤਾ ॥ ਸਿਖੈ ਨੋ ਪਰਤੀਤਿ ਥੀ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਚਨੈ
ਕੀ ॥ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੈ ਸਿਖੁ ਵਿਦਿਆ ਹੋਇਆ ॥ ਅਗੈ ਆਵੈ ਤਾ ਓਹੁ
ਮੁਕਦਮੁ ਖੜਾ ਹੈ ॥ ਆਇ ਕੈ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਸੁ ਜੀਉ ਮੈਨੋ ਕਿ ਹੁਕਮੁ
ਹੋਇਆ ॥ ਆਖੀਐ ॥ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਤੇਰੇ ਬੇਟੀ ਵਰ ਪਰਾਪਤੀ ਹੈ ॥ ਓਸਦੇ ਦੋਖਿ ਤੇਰੇ
ਘਰਿ ਅਗਿ ਲਗਦੀ ਹੈ ॥ ਓਸ ਨੋ ਵਿਆਹਿ ਦੇਹਿ ॥ ਉਸਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਤੇਰੀ ਬਾਹੁੜੀ
ਹੋਵੈ ॥ ਏਹ ਗਲ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੁਕਦਮੁ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਨਿਹਾਲ
ਹੋਆ ॥ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਆਪਣੀ ਮੈ ਤੈਨੋ ਦਿਤੀ ॥ ਗੁਰੂ ਕੈ ਅਰਥਿ ਤੂ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰੁ
ਕਰਿ ॥ ਓਨਿ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮੈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ॥ ਜੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੇਰਾ ਬਚਨੁ
ਸਤਿ ਹੈ ਜੁ ਕਿਛੁ ਹੋਦਾ ਹੈ ਸੁ ਤੇਰੇ ਬਚਨਿ ਕਰਿ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਉਥੈ ਵਿਆਹੁ ਹੋਆ ॥
ਫਿਰਿ ਸਿਖੁ ਮੁਕਦਮੁ ਕੀ ਬੇਟੀ ਲੈ ਕਰਿ ਆਇਆ ॥ ਮੁਕਦਮਿ ਕੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਈ ॥ ਅਗੈ
ਸਰਪੁ ਪਇਆ ਥਾ ਤਿਨਿ ਸਰਪੁ ਏਹੁ ਡਿਠਾ ॥ ਸਿਰੁ ਆਣਿ ਕੈ ਭੁਇ ਉਪਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥
ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ ਕਿ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ॥ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਦਰਬੁ
ਬਹੁਤੁ ਹੈ ਓਹੁ ਕਿਸੈ ਨੋ ਦੇਹਿ ॥ ਤਾ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਚਨਿ ਕਰਿ [॥]
ਉਹੁ ਸਰਪੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਮੈ ਦਰਬੁ ਤੈਨੋ ਸਭੋ ਦਿਤਾ ॥ ਦਰਬੁ ਸਭ ਸਿਖੈ ਨੋ ਦੇ ਕੈ
ਸਰਪੁ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਿ ਮੁਕਤੁ ਹੋਆ ॥ ਸਿਖ ਦਰਬੁ ਲੈ ਕੈ ਗੁਰੂ ਨੋ ਅਰਾਧਦਾ ਚਲਿਆ ॥
ਅਤੇ ਓਹੁ ਪੰਡਿਤੁ ਬੈਠਾ ਥਾ ॥ ਦੇਖਿ ਕੈ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੁ
ਮੇਰੇ ਬਾਬਿ ਕਿ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਓਹੁ ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਤੈ ਪਾਸਿ ਵਿਦਿਆ ਬਹੁਤੁ ਹੈ ॥ ਓਹੁ
ਵਿਦਿਆ ਕਿਸੈ ਨੋ ਦੇਹਿ ॥ ਤਾ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਓਹੁ ਪੰਡਿਤੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਮੈ
ਵਿਦਿਆ ਸਭ ਤੈਨੋ ਦਿਤੀ ॥ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਚਨਿ ਵਿਦਿਆ ਦਿਤੀ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਮੁਕਤੁ ਹੋਆ ॥
ਸਿਖੈ ਨੋ ਗੁਰੂ ਚਿਤਿ ਆਇਆ ॥ ਮੁਕਦਮੈ ਕੀ ਬੇਟੀ ਸਰਪੈ ਕਾ ਦਰਬੁ ਪੰਡਿਤੁ ਕੀ
ਵਿਦਿਆ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਤੈ ਲੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਜੁ ਮੰਗੀਐ ਸੁ
ਪਾਈਐ ਓਸੁ ਸਿਖੈ ਦੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥ ਜੁ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸੁ ਸਭ ਨਿਧਾਨ
ਪਾਵੈ [ਨਿਰ]ਸਦੇਹ ॥੨੦॥

ਸਾਖੀ¹ ॥ ਅਹਾਤੁ ਸੀਆਲੁ ਸਾਵਣ ਤਿਨੇ ਵਤਾ ਹੈਨਿ ॥ ਅਹਾਤ ਕੀ ਵਤ ਤਮ ਗੁਣੁ ਹੈ ॥ ਜੇ ਆਤਮਾ ਤਮ ਗੁਣੈ ਕੀ ਵਤ ਆਵੈ ਤਾ ਅੰਦਰਿ ਤਪਤਿ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਭਲੀ ਗਲ ਭੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾ ਬੁਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਸਭਨਾ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਨਾਲਿ ਝਿਖਿ ਝਿਖਿ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਸਿਆਲ ਕੀ ਵਤ ਰਜ ਗੁਣੁ ਹੈ ॥ ਜਾ ਆਤਮਾ ਰਜ ਗੁਣੁ ਵਿਚ ਆਉਦਾ ਹੈ ਤਾ ਅੰਦਰਿ ਸੀਤਲਾਈ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ॥ ਭਾਵੈ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਗਲ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾ ਅੰਦਰਿ ਹਿਤਾਉਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਨਾਲਿ ਹਸਿ ਹਸਿ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ॥ ਸਭਨਾ ਨੋ ਸੰਤੋਖਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਸਾਵਣੀ ਵਤ ਵਿਚਿ ਹੋਦਾ ਹੈ ਤਾ ਅੰਦਰ ਦਇਆ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ॥ ਜੁ ਕੋਈ ਉਸ ਵਤੋ ਵਿਚਿ ਮੰਗੈ ਸੁ ਪਾਵੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ॥ ਏਤਨੇ ਪਰਕਾਰ ਆਤਮੇ ਕੇ ਹੈਨਿ ॥ ਜਿਸੁ ਜੰਤੈ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸਦਾ ਆਤਮਾ ਸਤਿ ਗੁਣ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ॥ ਫਿਰਿ ਜਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ਤਾ ਚਉਥੈ ਪਦੈ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੈ ਨੋ ਜਾਇ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥੨੧॥

ਸਾਖੀ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਸਰੂਪੁ ਤਿਨਿ ਪਰਕਾਰ ਕਾ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਥਮ² ਸਰੂਪੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ³ ਹੈ ॥ ਦੁਤੀਆ ਸਰੂਪੁ ਗੁਰਦੇਵ ਰੂਪ⁴ ਹੈ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਸਰੂਪੁ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕਿਸੈ ਨੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਾਰੈ ਤਾ ਗੁਰਦੇਉ ਬਖਸਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕਿਸੈ ਨੋ ਗੁਰਦੇਉ ਮਾਰੈ ਤਾ ਸੰਗਤਿ ਬਖਸਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕਿਸੈ ਨੋ ਸੰਗਤਿ ਮਾਰੈ ਤਾ⁵ ਕਿਥਾਈ ਛੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਾ⁶ ਫਿਰਿ ਸੰਗਤਿ ਹੀ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਬਖਸੀਐ ॥੨੨॥

ਸਾਖੀ⁷ ॥ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜਾਦਾ ਥਾ ॥ ਇਕਨਿ ਪੰਡਿਤਿ ਪੁਛਿਆ ਜਿ ਕਿਥੈ ਚਲਿਆ ਅਸਹਿ [॥] ਸਿਖੁ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਜਾਦਾ ਅਸਾ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਬੋਲਿਆ ਮੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਇਕ ਪਰੀਖਿਆ ਗੁਰੂ ਪਾਸਹੁ ਪੁਛੀ ਜੁ ਅਥਾਪ ਵਸਤੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਕਾ ਮੇਰੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਜੀਐ ਕੀ ਕੋਠੜੀ ਕਉਣੁ ਹੈ ॥ ਏਹ ਗਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸਹੁ ਸੁਣਿ ਕੈ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਆਇ ਕੈ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤੋਖਿਆ ॥ ਸਿਖਿ ਮਹਲੁ ਦੇਖਿ ਕੈ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ॥ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਇਕੁ ਪੰਡਿਤੁ ਹੈ ਓਹੁ ਮੈਨੋ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਤੂ ਕਿਥੈ ਜਾਦਾ ਹਹਿ ॥ ਮੈ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਜਾਦਾ ਅਸਾ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਬੋਲਿਆ ਮੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਪਰੀਖਿਆ ਕਰਣੀ ਜੁ ਅਥਾਪ ਵਸਤੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ॥ ਮਨ ਕਾ ਮੇਰੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ॥ ਜੀਐ ਕੀ ਕੋਠੜੀ ਕਉਣੁ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਬਚਾ ਅਥਾਪ ਵਸਤੁ ਕਉ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ॥ ਮਨ ਕਾ ਮੇਰੁ ਮਤਿ ਹੈ ॥ ਜੀਐ ਕੀ ਕੋਠੜੀ ਸੁਰਤਿ ਪਉਣੁ ਹੈ ॥ ਸਿਖਿ ਪੰਡਿਤੁ ਪਾਸਿ ਆਇ ਕੈ ਆਖਿਆ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਬਹੁਤ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ॥ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਆ ॥ ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਗੁਰੂ

1. ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ

2. ਪ੍ਰਥਮੇ (ਸ)

3. ਬ੍ਰਹਮ (ਸ)

4. ਸਰੂਪੁ (ਸ)

5. ਸੋ (ਸ)

6. ਜੇ (ਸ)

7. ਇਹ ਸਾਖੀ ਵੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਸੰਸਾਰੁ ਉਧਾਰਿਆ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ॥੨੩॥

ਸਾਖੀ¹ ॥ ਪਰਾਈ² ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ॥ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ³ਕੀ ਭਗਤਣੀ ਹੋਵੇਗੀ³ ਤਾ ਭੀ ਤੋਟਾ ਹੈ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ ॥ ਮੇਲੁ ⁴ਸਬਦਿ ਕਾ⁴ ਕਰਣਾ ॥ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੋਵੇ ਤਿਥੇ ਮਿਲਣਾ⁵ ॥ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਵਿਸਰੇ ਤਿਥੇ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ⁶ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ⁶ ॥ ਅੰਨੁ ਬਹੁਤੀ ਭੁਖੇ ਲਗੀ ਜੇਵਣਾ ਭਰੇ ਉਪਰਿ⁷ ਭਰਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਅੰਨੁ ⁸ਛੋਡਣਾ ਭੀ ਨਾਹੀ⁸ ॥ ਸਵਣਾ ਤਾ ਜਾ ਨੀਦਿ ਬਹੁਤੀ ਆਵੇ [॥] ਨਿੰਦਾ⁹ ਬਿਨਾ¹⁰ ਸਵਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਗਾਫਲੀ¹¹ ਹੈ ॥ ਦੇਹੀ ਕਉ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਭੀ ਨਾਹੀ ਦੇਵਣਾ ॥ [ਬੋਲਣਾ ਬਹੁਤ ਨਾਹੀ ॥]¹² ਅਕੈ ਤਾ ਬਾਣੀ¹³ ਅਕੈ ਤਾ ¹⁴ਗੁਰੂ ਕੀਆ ਗਲਾ ਕਰਣੀਆ¹⁴ ॥ ¹⁵ਅਕੈ ਤਾ ਕਿਸੇ ਦਿਆ ਬੁਲਾਇਆ ਬੋਲਣਾ¹⁵ ॥ ¹⁶ਸਬਦ ਗਾਵਣਾ¹⁶ ¹⁷ਕੂੜੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ¹⁷ ॥ ਜੋ¹⁸ ਇਨਾ ਗਲਾ ਨੋ ਮਨੈ ਨਾਲਿ ਰਖੇਗਾ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ¹⁹ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ²⁰ਉਸਕਾ ਲੇਖਾ ਸਗਲਾ ਨਿਬੜੇਗਾ²⁰ ॥ ²¹ਉਸ ਕੇ ਕੁਲ ਕਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ²¹ ॥ ਉਸ ਕੇ ਸੰਗੀ ਸਗਲੇ ਤਰਹਿਗੇ ॥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ²² ਹੈ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਨਣਾ²³ ॥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਲਹੁ ਭੁਲਦਾ²⁴ ਹੋਵੇ ਤਾ ਸਮਝਾਵਣਾ ॥ ਆਪਣੀ ਧਿਰਹੁ ਆਖਣਾ²⁵ ॥ ਜੇ ਮੰਨੈ ਨਾਹੀ ਤਾ ਓਹੁ ਜਾਣੈ ॥ ਇਹ ਆਖਣਾ²⁶ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੈ ॥ ²⁷ਜੋ ਸਿਖੁ²⁷ ਉਦਾਸੀ ਕਰੇਗਾ²⁸ ਉਸਕਾ²⁹ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਜੋ ਸਿਖੁ ਗ੍ਰਿਹਸਤ³⁰ ਵਿਚਿ ਅਰਾਧੇਗਾ ਪਰਮੇਸਰ ਗੁਰੂ ਸੁਖੀ³¹ ਰਖੇਗਾ ॥ ਧਰਮੈ³² ਕੀ ਕਿਰਤ ਕਰਣੀ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹੈ ॥ ਸਿਖਾ ਕੀ

1. ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੀ (ਅ, ਏ, ਸ ਅਤੇ ਕ)
2. ਪਰ (ਏ)
3. /ਏ/ ਵਿਚ ਪਾਠ “ਕੀਆ ਭਗਤਣੀਆ ਹੋਵਨਿਗੀਆ” ਆਇਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਪਾਠ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕਵਚਨ ਪਦ “ਇਸਤ੍ਰੀ” ਆਇਆ ਹੈ
4. ਸਬਦੇ ਨਾਲਿ (ਅ)
5. ਮਿਲਣਾ ਹੈ (ਸ) ; /ਕ/ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਾਕ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ
6. ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ (ਅ); ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ (ਏ); ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਹੈ (ਸ)
7. ਉਤੇ (ਅ); ਤੇ (ਏ, ਸ, ਕ)
8. ਨਹੀ ਛੋਡਣਾ (ਅ)
9. ਨੀਦ (ਅ, ਏ, ਸ, ਕ)
10. ਬਿਗੈਰ (ਅ)
11. ਗਾਫਲਾਈ ਹੈ (ਏ, ਸ, ਕ); /ਅ/ ਵਿਚ ਇਸ ਤੇ ਅਗਲੇ ਵਾਕ ਦਾ ਪਾਠ ਰਲਾ ਕੇ ਇੰਜ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ : “ਗਾਫਲ ਹੋਇ ਕੈ ਦੇਹੀ ਨੂ ਦੁਖ ਨਹੀ ਦੇਵਣਾ”
12. ਇਹ ਪਾਠ ਸਿਵਾਏ /ਅ/ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹ. ਲਿ. (/ਏ/, /ਸ/ ਤੇ /ਕ/)
13. ਬਾਣੀ ਗਾਵਣੀ (ਕ)
14. ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਗਲ ਬੋਲਣੀ (ਅ); ਗੁਰੂ ਕੀਆ ਗਲਾ ਬੋਲਣੀਆ (ਏ, ਸ, ਕ)
15. ਅਕਾਰਥਾ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ (ਅ); ਇਹ ਪਾਠ /ਸ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
16. ਇਹ ਪਾਠ /ਅ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸਾਖੀ ਸਬਦ ਬੋਲਣਾ (ਏ); ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦ ਗਾਵਣਾ (ਸ)
17. ਇਹ ਪਾਠ /ਅ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
18. ਇਹ ਪਾਠ /ਅ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
19. ਸੋਮਹਾਪੁਰਖ (ਏ, ਸ, ਕ)
20. ਇਹ ਪਾਠ /ਏ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
21. ਇਹ ਪਾਠ /ਅ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
22. ਬੋਲਣਾ (ਏ)
23. ਮੰਨਣਾ (ਅ, ਏ, ਸ, ਕ)
24. ਭੁਲਹਾ (ਅ)
25. ਆਖਣਾ ਹੈ (ਅ)
26. ਬੋਲਣਾ (ਏ)
27. ਜੋ ਸਿਖ (ਏ); ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ (ਸ, ਕ)
28. ਹੋਵੇਗਾ (ਏ, ਸ, ਕ)
29. ਤਿਸੁ ਕਾ (ਅ, ਏ)
30. ਗ੍ਰਿਹਸਤੈ (ਅ)
31. ਸਿਖੀ (ਏ, ਸ)
32. ਧਰਮ (ਏ, ਸ, ਕ)

ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ॥ ਆਪੁਣਾ ਆਪੁ 'ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ' ਜਣਾਵਣਾ ॥ ਦੋਵੇ ਸਿਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ
ਸਉਪਣੇ ॥ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਣਾ ॥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ² ਹੈ ॥੨੪॥

ਸਾਖੀ³ ॥ ਮ: ਪ ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰ ਕੇ ਪਰਥਾਇ ਹੋਈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ⁴ ਪਾਸਿ
ਬਹੋੜਾ ਸੁਨਿਆਰ ਪੈਰੀ ਪਉਣ ਆਇਆ ॥ [॥] ਰਾਮਦਾਸਿ ਪੁਰਿ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ
ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ 'ਬਹੋੜੇ ਸੁਨਿਆਰਿ'⁵ ॥ ਜੀਉ⁶ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਏਹੁ ਜੀਉ ਚਲਦਾ ਹੈ
ਸੁ ਕਿਥੈ ਜਾਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ⁷ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ
ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੇਗਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਭੰਨਿ ਘੜੀਐਗਾ ॥ ਤਾ⁸ ਬਹੋੜੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ
ਪਾਤਿਸਾਹ ਇਕ ਸਿਖ ਆਖੀਏ ਹੈਨਿ ਅਤੇ ਬਿਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਇਕਿ ਮਨਮੁਖ⁹
ਆਖੀਏ ਹੈਨਿ ਪਰੁ ¹⁰ਬਹੁਤੁ ਸਿਮਰਨੁ¹⁰ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ¹¹ਬੰਦਗੀ ਭੀ¹¹ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥
ਡਰਦੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੈਨਿ ॥ ¹²ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹ¹² ਏਹੁ ਗਲ ਕਿਕੂ¹³ ਹੈ ॥ ਤਾ ਸ੍ਰੀ ¹⁴ਗੁਰੂ
ਜੀਉ¹⁴ ਬੋਲਿਆ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਸਭ ਹੈਨਿ [॥] ਜਿਤਨੀ ਸਾਜੀ ਹੈ [॥] ਇਕਨੀ¹⁵ ਹੁਕਮੁ
ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ਇਕਨੀ ਨਾਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੁਕਮੁ ॥ ਜਿਨੀ¹⁶ ਮਨਿਆ ਹੈ ਸੇ ਗੁਰਮੁਖ
ਹੈਨਿ ॥ ਜਿਨਾ¹⁷ ਨਾਹੀ ਮੰਨਿਆ ਸੇ¹⁸ ਮਨਮੁਖ ਹੈਨਿ¹⁹ ॥ ²⁰ਤਾ ਬਹੋੜੇ ਅਰਦਾਸਿ
ਕੀਤੀ²⁰ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸੁ ਤੇਰਾ ²¹ਕੇਹਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ²¹ ਤਾ ²²ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ²² ਬੋਲਿਆ
ਏਹੁ²³ ਹੁਕਮ ਹੈ ਪਰਾਈ ਇਸਤੀ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ²⁴ਨਾਹੀ ਲਾਉਣੀ²⁴ ॥ ਮਾਤਾ ਕਰਿ
ਜਾਨਣੀ²⁵ ॥ ਪਰਾਈ ਅਸੁੰਦਰ ਬਿ(ਭੀ)ਕੇ ਨੇੜੇ ²⁶ਨਾਹੀ ਜਾਵਣਾ²⁶ ॥ ਕੂੜੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ²⁷ ॥
ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ²⁸ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ॥ ਸੁਨਣੀ ਭੀ ਨਾਹੀ²⁸ ॥ ਜਿਤੁ ਕੰਮ ਕੋਈ ਦੁਖੀਐ²⁹ ³⁰ਸੋ
ਕੰਮ³⁰ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ ॥ ਅਪਣੀ ਧਿਰਹੁ ਕੋਈ ਦੁਖਾਵਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਵਿਚਿ ਇਕੋ
ਕਰਿ ਜਾਨਣਾ ॥ ਬਗੈਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ³¹ ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੈ ਕੀ ਬੰਦਗੀ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ॥
³²ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੇ ਉਪਦੇਸ ਨਾਲਿ ਮਨੁ ਲਾਉਣਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸੁ ਨਾਲਿ³² ॥

1. ਨਹੀ (ਏ) 2. ਬੋਲਣਾ (ਏ) 3. ਇਸ ਦੇ ਮਹਲਾ ੫ ਦੇ ਮੁਖਸਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਦੇਖੋ
ਪਿੱਛੇ, ਭੂਮਿਕਾ, ਪੰਨਾ 26 4. ਹੱਥ-ਲਿਖਤ /ਓ/ ਅਤੇ /ਏ/ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ "ਣ" (ਅਰਜਣ)
ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਹ. ਲਿ. /ਅ/ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ "ਨ" ਨਾਲ (ਅਰਜਨ) ਹੈ 5. ਇਹ ਪਾਠ
/ਏ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 6. /ਏ/ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਜੀ" ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਠਭੇਦ /ਏ/ ਵਿਚ ਸਭ ਥਾਂ ਚਲਦਾ ਹੈ
7. ਅਰਜਨ ਜੀ (ਅ) 8. ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ ਪਾਸ (ਏ) 9. ਮਨੁਖ (ਏ) 10. ਬਹੁਤ ਨਿਵਰਣ (ਅ);
ਸਿਮਰਨ ਚਿਤਿ (ਏ) 11. ਬੰਦਗੀ (ਅ) 12. ਇਹ ਪਾਠ /ਏ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 13. ਕਿਉਂਕਰਿ (ਏ)
14. ਗੁਰੂ (ਅ); ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ (ਏ) 15. ਇਕਨਾ (ਅ); ਪਰ ਇਕਨਾ (ਏ)
16. ਜਿਨਾ (ਅ) 17. ਜਿਨੀ (ਏ) 18. ਤੇ (ਏ) 19. ਹੋਏ ਹੈਨਿ (ਏ) 20. ਇਹ ਪਾਠ
/ਏ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 21. ਹੁਕਮ ਕੇ ਅਸੈ (ਅ) 22. ਗੁਰ (ਅ); ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ (ਏ)
23. ਜੇ ਏਹੁ (ਅ) 24. ਨ ਲਾਏ (ਅ) 25. ਜਾਣੈ (ਅ) 26. ਨ ਆਵੈ (ਅ); ਆਵਣਾ
ਨਾਹੀ (ਏ) 27. ਬੋਲੈ (ਅ) 28. ਨ ਕਰੋ ਸੁਣੈ (ਅ); ਕਰਣੀ ਸੁਨਣੀ ਨਾਹੀ (ਏ) 29. ਦੁਖੇ (ਅ)
30. ਸੁ (ਅ) 31. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੈ (ਏ) 32. ਇਹ ਪਾਠ /ਏ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਜਪਣਾ ॥ ਉਠਦਿਆ ਬਹਦਿਆ ਸਉਦਿਆ¹ 2ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰਿ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ² ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਨਾਲਿ ਮਨੁ ਲਾਉਣਾ ॥ ਧਨੁ ਰੂਪ ਗ੍ਰਿਹ ਵਸਤੁ
ਭੋਜਨ ਸੋਭਾ ਸਾਹਿਬੀਆ ਖੁਸੀਆ ਮੋਖ³ ਮੁਕਤਿ ਵਡਿਆਈਆ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਨਾਵੈ
ਵਿਚਿ ਕਰਿ ਜਾਨਣੀਆ ॥ ਏਹ⁴ ਗਲ ਜਾਣੈਗਾ⁵ ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈਗਾ⁶ ॥ ਤਾ
ਬਹੋੜੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ⁷ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮਨਮੁਖਾ ਕਾ ਕਿ ਹਵਾਲੁ ਹੋਵੈਗਾ ॥ ਤਾ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣੁ ਬੋਲਿਆ ਮਨਮੁਖ ਕਾਲੈ⁸ ਕੇ ਵਸਿ ਹੈਨਿ ॥ ਦੁਖੈ ਵਿਚਿ ਹੈਨਿ ॥ ਹਰਖੈ
ਸੋਗੈ ਵਿਚਿ ਹੈਨਿ ॥ 9ਜੰਮਣ ਮਰਣ⁹ ਵਿਚਿ ਹੈਨਿ ॥ ਜੇਹਾ ਭਾਵੈ ਤੇਹਾ ਹੋਵਉ ॥
ਤਾ ਬਹੋੜੇ 10ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਪਾਸਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ¹⁰ ਪਾਤਿਸਾਹ 11ਤੂ ਗਲਾ¹¹
ਆਖਦਾ ਹਹਿ ਗੁਰਮੁਖਾ ਕੀਆ ਸੁ ਅਸਾ ਬਾਵਹੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦੀਆ ॥ ਜਿਸ ਬਾਵਹੁ
ਕਰਾਇਹਿ¹² ਸੋ ਕਰੈ ॥ ਅਸਾਡਾ ਕਿ ਹਵਾਲੁ ਹੋਵੈਗਾ ॥ 13ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ¹³
ਬੋਲਿਆ ਆਪਣੀ ਧਿਰਹੁ ਗਾਫਲ 14ਹੋਇ ਨਾਹੀ ਚਲਣਾ¹⁴ 15ਆਪਣੀ ਧਿਰਹੁ ਲੋਚਣਾ¹⁵
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੋ ਸਰਮ ਹੈ ॥ ਦਰਸਨ ਡਿਠੇ ਦੀ ॥ ਅਤੈ ਜਿ¹⁶ ਗੁਰੂ ਅਪਣੀ ਪੈਰੀ ਪਾਏ
ਹੈਨਿ 17ਤਿਨਾ ਦੀ ਸਭਾ ਪੂਰੀ ਹੈ¹⁷ ਤਿਨਾ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕਰੈਗਾ ॥ 18ਸਜਾਈ ਦੇਵੈਗਾ
ਤਾ¹⁸ ਆਪੇ 19ਵਡਿਆਈ ਦੇਵੈਗਾ ਤਾ¹⁹ ਆਪੇ ॥ ਦੂਤਾ ਕਿਹੁ ਵਸਹੁ ਕਢੈਗਾ ॥ ਦਰਗਹ
ਫਰਕੁ ਕਰੈਗਾ²⁰ ॥ ਤਾ ਬਹੋੜੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ²¹ ਪਾਤਿਸਾਹ ਅਸੀ ਸੁਨਿਆਰੇ
ਅਸਹਿ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਅਸਹਿ ਅਸਾਡਾ ਕਿ ਹਵਾਲੁ ਹੋਗੁ ॥ ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ ਬੋਲਿਆ
ਆਪਣੀ 22ਕਿਰਤਿ ਸਭ²² ਕੋਈ ਕਰੇ 23ਏਹ ਗਲ²³ ਗੁਰੂ ਨੋ ਖੁਸੀ ਆਵਦੀ ਹੈ 24ਪਰ ਭੈ
ਵਿਚਿ ਕਾਰ ਕਰਣੀ ॥ ਇਉਂ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਖੁਸਿ ਖੇਹਿ ਅੰਦਰਿ ਆਣਿ ਵਾੜਨੀ ॥
ਧਰਮ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਣੀ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹੈ²⁴ ॥ ਤਾ ਬਹੋੜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ²⁵ ਪਾਸਿ
ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਗੰਗਾ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਇਕਾਦਸੀ ਤਰਪਣੁ ਵਡੇ
ਵਡੇ ਸਉਣ ਸੰਜੋਗ [ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ]²⁶ ਇਹ ਗਲ ਕਿਹੂ ਹੈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ²⁷ ਜੀਉ
ਬੋਲਿਆ ਜਿਨਾ ਦਾ ਮਨੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲਿ ਲਗਾ [ਹੈ] ਓਨਾ²⁸ ਦੀ ਸਭ ਪੂਰੀ ਹੈ ॥

-
1. ਸਉਦਿਆ ਸੁਤਿਆ (ੲ) 2. ਗੁਰੂ (ੲ) 3. ਸੁਖ(ੲ) 4. ਜਾ ਏਹੁ(ੲ) 5. ਜਾਣੈ (ੲ)
6. ਹੋਵੈ (ੲ) 7. ਕੀਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣੁ ਪਾਸਿ ਜੀ (ੲ) 8. ਕਾਲ (ੲ) 9. ਜੰਮਣੈ ਮਰਣੈ (ੲ)
10. ਅਰਦਾਸਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣੁ ਪਾਸਿ ਜੀ (ੲ) 11. ਜੋ ਗਲਾ ਤੂ (ੲ) 12. ਤੂੰ ਕਰਾਏ (ੲ)
13. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣੁ (ੲ) 14. ਹੋਵਣਾ ਨਾਹੀ (ੲ) 15. ਇਹ ਪਾਠ /ੲ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ
16. ਜੋ (ੲ) 17. ਇਹ ਪਾਠ /ੲ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 18. ਜਿਸਨੂੰ ਧਕੇ ਦਿਵਾਏਗਾ ਤਾ ਭੀ (ੲ)
19. ਵਡਿਆਈਆ ਦਿਵਾਏਗਾ ਤਾ ਭੀ (ੲ) 20. ਪਏਗਾ (ੲ) 21. ਕੀਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣਿ
ਪਾਸਿ ਜੀ (ੲ) 22. ਕਾਰ ਸਭੇ (ੲ) 23. ਇਹ ਪਾਠ /ੲ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 24. ਪਰ ਖੋਹਿ
ਖਸੇਟਿ ਲੈਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਉਪਰਿ ਰਖੈਗਾ (ੲ) 25. ਗੁਰੂ ਅਰਜਣਿ (ੲ) 26. ਇਹ
ਪਾਠ /ੲ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ 27. ਗੁਰੂ ਅਰਜਣਿ (ੲ) 28. ਤਿਨਾ (ੲ)

‘ਪਰੁ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉ ਤਿਉ ਰਖਣਾ’ ॥ ਭਗਤਾ ਦੇ ਵਧਿ ਘਟਿ ਕਾਈ² ਨਾਹੀ ॥
 ਏਹ ਗਲਾ ਆਪਣੇ ਜੀਐ ਨਾਲਿ ਹਢਾਵਣੀਆ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੈ ॥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਾਲ ਗੁਰੂ
 ਜਾਣੈ ॥੨੫॥

ਸਾਖੀ³ ॥ ਬੇਦ ਜੁ ਹੋਆ ਹੈ ਸੁ ਬਿਦਿਆ ਤੇ ਹੋਆ ਹੈ ॥ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੌ⁴ ਜਦ ਵਿਦਿਆ
 ਉਤਪਤਿ ਹੋਈ ਹੈ ‘ਤਦਿ ਬੇਦੁ ਹੋਆ ਹੈ’⁵ ॥ ਰਚਨਾ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਨੌ⁶ ਬੇਦੁ ਹੋਆ ਹੈ ॥
 ਇਤਿ ਬੇਦੁ ਕੇ ਵਚਨ⁷ ਤੇ ਮਨੁ ਭਿਜਦਾ ਨਾਹੀ ਜੋ ਪੰਡਿਤਾ ਉਕਤਿ ‘ਧਾਰਿ ਕੈ ਬੇਦੁ’
 ਕਥਿਆ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੇ ਮਨੁ ਭਿਜਦਾ ਹੈ [ਜੋ]⁸ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਤੇ ਉਤਪਤਿ⁹ ਹੋਈ
 ਹੈ ॥ ਭਗਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ¹⁰ [ਵਿਚਿ]¹¹ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ॥ [ਅਤੇ]¹² ਜੁ ਕਿਛੁ ਭਗਤਾ
 ਬੋਲਿਆ ਸੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਵਾਕ ਹੋਨਿ ॥ ਓਨਾ ਕੀ ਬਿਮਲ ਮਤਿ ਹੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬੋਲਦੇ
 ਹੋਨਿ ਸੋ ਅਗਾਹ ਮਤਿ ਬੋਲਦੇ ਹੋਨਿ ॥ ਓਨਾ ਕੈ ਵਚਨਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ॥
 ‘ਸਤਿ ਵਚਨ ਤੇ ਮਨੁ ਭਿਜਦਾ ਹੈ ॥ ਓਨਾ ਦੇ ਵਚਨ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਭਉਦੇ ਹੋਨਿ’¹³ ॥
 ਇਤਿ ਪਰਮੇਸਰ ਓਨਾ ਦੀ ਵਚਨੀ ਵਸਿ ਆਵਦਾ ਹੈ ॥੨੬॥

ਸਾਖੀ¹⁴ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨਿ ਆਖਿਆ¹⁵ ਸਬਦੁ ਰਾਗਿ ਪਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਹੈ¹⁶ ॥ ਰਾਗਿ¹⁷ ਪਾਇ ਗਾਵੀਐ ਤਾ ਮਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਇਆ ॥ ਆਤਮੈ ਅੰਤਰਿ ਭੇਦੇ ॥
 ਅਤੇ ਜੇ ਬਿਨਾ ਰਾਗ [ਭੋਲੈ ਭਾਏ ਗਾਵੀਐ ਤਾ ਭੀ [ਮਹਾ] ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ] ਅਤੇ ਜੇ ਮਧਮ
 ਰਾਗਿ ਗਾਵੀਐ ਤਾ ਭੀ ਮਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ॥ ਪਰੁ ਰਾਗਿ [ਜਾਣ ਨੋ] [ਅਜਾਣ ਨੋ] ਭੀ
 ਭੇਦਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਰਾਗ ਅਜਾਣ ਨੋ ਨਾਹੀ ਭੇਦਦਾ ॥ ਪਰੁ ਸੁਣੇ ਤੇ ਸਭਨਾ ਨੋ
 ਫਲੁ ਦੇਦਾ ਹੈ ॥੨੭॥

1. ਜਿਉ ਸੰਸਾਰੈ ਵਿਚ ਸੁਤੁ ਹੋਵੈ ਤਿਉ ਕਰਣਾ ਸੰਸਾਰੈ ਵਿਚ (ੲ) 2. ਕਿਛੁ (ੲ) 3. ਇਹ ਸਾਖੀ
 ਮ: ੩ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਹੋਈ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ । ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਰਚਾ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪਿੱਛੇ, ਭੂਮਿਕਾ, ਪੰਨਾ 26
 3. ਕਉ (ੲ) 4. ਇਹ ਪਾਠ /ੲ/ ਵਿਚ ਨਕਲ ਹੋਣੋਂ ਰਹਿ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ 5. ਵਰਤਣੇ
 ਕਉ (ੲ) 6. ਬਚਨਾ (ੲ) 7. ਕਰਿ ਕੈ (ੲ) 8. ਰਹਿਆ ਪਾਠ /ੲ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ
 9. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ., /ੳ/, ਦਾ ਪਾਠ “ਉਪਰਿ” ਗਲਤ ਸੀ; ਸੁਧਾਈ /ੲ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ 10. ਪਰਮੇਸਰੈ (ੲ)
 11-12. ਇਹ ਪਾਠ /ੲ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ 13. ਇਹ ਪਾਠ /ੲ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 14. ਸਾਖੀ
 ਦਾ ਪਾਠ ਮੂਲ ਪੋਥੀ, /ੳ/, ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਸੁਧ ਤੇ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਭਰਿਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਹ /ੲ/ ਵਿਚ ਆਏ
 ਪਾਠ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੌਖਾ ਭਿੰਨ ਹੈ । ਇਥੇ ਅਸੀਂ [] ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਹ. ਲਿ. /ੲ/ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ
 ਵਿਚ ਸੋਧ ਕੇ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਹ. ਲਿ. /ੲ/ ਦਾ ਪਾਠ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਸਾਖੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣਿ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ॥ ਜੁ ਸਬਦੁ ਰਾਗਿ ਪਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਆ ॥
 ਜੁ ਸਬਦੁ ਰਾਗਿ ਪਾਇ ਗਾਵੀਐ ॥ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਰਾਗੇ ਭੋਲੈ ਭਾਏ ਗਾਵੀਐ ॥ ਤਾ ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ॥ ਪਰੁ
 ਰਾਗੁ ਪਾਇ ਜਾਣੈ ਅਜਾਣੈ ਨੋ ਭੇਦਦਾ ਹੈ ॥ ਪਰੁ ਸੁਣੇ ਤੇ ਸਭਨਾ ਨੋ ਫਲੁ ਦੇ[ਦਾ ਹੈ]

ਸਾਖੀ¹ ॥ ਮਨੁਖੇ² ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੇਹੀ² ਵਿਚਹੁ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਅਖੀ ਵਿਚਿ ਪਰਮੇਸਰਿ ਰਖੀ ਹੈ ॥ ਅਖੀ ਵਿਚਿ ਜੁ ਪੁਤਲੀ[ਆ ਅਸਨਿ]³ ਸੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰੂਪ ਹੈ[ਨ] ॥ ਸਭਨਾ ਇੰਦ੍ਰੀਆ [ਤੇ ਉਪਰਿ ਦਸਵੇ ਦੁਆਰਿ ਆਪਿ ਰਖਿਆ ਹੈਸੁ ॥]⁴ ਓਤੁ ਮੰਦਰ ਕੇ ਦੁਆਰਿ ਬੈਠਾ [ਸਭ]⁵ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ॥ ਏਤੁ ਰੂਪ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਾ⁶ ਭੇਦੀ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪੀ ਤਥਾ ਜਲਿ ਰੂਪੀ 'ਤਥਾ ਪਵਨਿ ਰੂਪੀ ਸਰਬਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆ[ਕਾ] ਭੇਦੀ ਹੈ' ॥ ਜੁ ਕਿਛੁ ਇਸ ਮਨੁਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਮਨਸਾ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਸਾ⁸ ਜਾਣਿ ਕਰਿ ਤੇਹੋ ਫਲੁ ਦੇਦਾ ਹੈ ॥ ਪਿਛੈ ਜਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਲਿ ਹੋਵੈ ਅਤੇ ਓਸੁ ਪਾਸਹੁ ਕਿਛੁ ਛੁਪਾਇ [ਕਰੈ]⁹ ਤਾ ਕੁਕਰਮ ਕਿਉ ਕੀਚਨਿ ਜਿਨੀ ਬੁਰੇ ਫਲੁ ਲਗਨਿ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਦਰਗਹ ਸਰਮਿਦਿਆ¹⁰ ਹੋਈਐ ॥ ਸੁਕਰਮ ਕਿਉ [ਨ] ਕੀਚਨਿ ਜਿਨਾ ਤੇ ਸਭ ਫਲ ਭਲੇ ਲਗਨਿ ਅਤੇ ਤਿਹੁ ਲੋਕਾ ਵਿਚ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੈ ॥੨੮॥

ਸਾਖੀ ॥ ਜੇ ਕਿਸੈ ਸਿਖ¹¹ ਸੰਤ¹² ਨੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮੁ ਬਹੁਤੁ ਪਏ ਹੋਵਨਿ ਅਤੇ ਜੇ ਉਨਾ ਕੰਮਾ ਵਿਚਿ ਉਦਮ ਕਰੈ ਨਾਹੀ ਢਿਲ ਪਈ ਵਿਗੜ ਜਾਦੇ ਹੋਵਨਿ ਅਤੇ ਉਤੇ ਸਮੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਾਰ ਆਇ ਪਵੈ ॥ ਤਾ ਅਪਣੇ ਸਭ ਕੰਮ ਛਡਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕੰਮਿ ਜਾਵਣਾ ॥ ਜਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੰਮੁ ਸਵਰੈ ਤਾ ਆਪਣੇ ਕੰਮਿ ਲਗਣਾ ॥ ਉਸੁ ਪੁਰਖ¹³ ਦੇ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਪੂਰਣ¹⁴ ਕਰੈ ॥ ਏਤੁ ਗਲੈ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਉ ਸਿਖ ਗੁਰੂ 'ਕੇ ਕੰਮ ਨੋ¹⁵ ਲੋਚੈ ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਸਿਖ 'ਦੀ ਕੰਮੀ¹⁶ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਪਰਮੇਸਰੁ ਉਸੁ ਸਿਖ ਦੇ ਕੰਮ 'ਅਚਿੰਤੁ ਸਵਾਰਦਾ¹⁷ ਹੈ ॥੨੯॥

ਸਾਖੀ¹⁸ ॥ ਜਾ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਵੈ ਤਾ ਦੁਆਰੈ ਜਾਇ ਕੈ¹⁹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਸਨੁ ਬਾਝੁ ਚਿਤੁ ਹੋਰ ਥੈ ਰਖੈ ਨਾਹੀ ॥ ਲੋਚਾ ਆਪਣੀ ਦਰਸਨ²⁰ ਵਿਚਿ ਰਖੈ ॥ ਦਰਸਨੁ

1. ਸਾਖੀ ਮਹਲਾ ੫ (ੳ)
2. ਦੇ ਸਰੀਰ (ੳ)
3. ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪਾਠ "ਪੁਤਲੀ ਹੈ" ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਬਾਕੀ ਦੋਹਾਂ ਖਰੜਿਆਂ (ਅ, ਏ) ਵਿਚ ਪਾਠ "ਪੁਤਲੀਆ ਅਸਨਿ" ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ
4. ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਵਿਚਿ ਆਪਨਾ ਰੂਪ ਦਸਵੇ ਦੁਆਰਿ ਰਖਿਆ ਹੈ" ਸੀ; /ੳ/ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਵਿਚਹੁ ਦਸਵੇ ਦੁਆਰਿ ਆਪਿ ਰਖਿਆ ਹੈਸੁ" ਸੀ; ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਾਠ ਠੀਕ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਥੇ /ਅ/ ਦਾ ਪਾਠ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਹੈ
5. ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹਿਆ ਇਹ ਪਾਠ ਬਾਕੀ ਦੋਹਾਂ ਖਰੜਿਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਪਾਇਆ ਹੈ
6. ਦਾ (ੳ)
7. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. ਵਿਚ ਪਾਠ "ਤ ਪਉਣ ਰੂਪੀ ਸਰਬਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਭੇਦੀ ਹੈਨਿ" ਸੀ, ਜੋ ਗਲਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫਲਸਰੂਪ ਅਸੀਂ ਹ. ਲਿ. /ਅ/ ਦਾ ਪਾਠ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ /ੳ/ ਵਿਚ ਜੋ ਪਾਠ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਹ. ਲਿ. /ਅ/ ਵਾਲਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਉਕਾਈਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹੀਨ ਨਹੀਂ।
8. ਸੁ/ਸੋ (ਅ, ਏ)
9. ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸੰਦ੍ਰਿਗਧ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਜੋ ਠੀਕ ਪਾਠ ਬਣ ਸਕਿਆ ਹੈ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
10. ਸਰਮਿਦਾ (ੳ)
11. ਸਿਖੇ (ਅ, ਏ)
12. ਸੰਤੈ (ਅ, ਏ)
13. ਪੁਰਖੇ (ਅ, ਏ)
14. ਸੰਪੂਰਣ (ਅ)
15. ਕੀ ਕੰਮੀ (ਅ)
16. ਦੇ ਕੰਮਾ ਵਿਚਿ (ੳ)
17. ਸਵਾਰਦਾ (ੳ)
18. ਸਾਖੀ ਮਹਲਾ ੫ (ੳ)
19. ਕਰਿ (ਅ)
20. ਦਰਸਨੈ (ੳ)

‘ਆਘਾਇ ਦੇਖੋ’¹ ॥ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣੈ ॥ ਅਤੇ ਪਰਸਾਦਿ ਪਾਇ ॥ ਅਤੇ ਸਹਜੇ ਦੇ ਘਰਿ ਵਿਦਿਆ² ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਉਸੁ³ ਸਿਖ⁴ ਦੇ ਕੰਮ ਸਪੁਰਨੁ⁵ ਹੋਵਨਿ ॥੩੦॥

ਸਾਖੀ⁶ ॥ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਜੁ ਹੈਨਿ ਸੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈਨਿ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਰੂਪ ਡਿਠਿਆ⁷ ਲੋੜੈ ਮਹਾਪੁਰਖ ਕਾ ਦਰਸਨੁ [ਕਰੇ ॥ ਜਾਣੇ]⁸ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਤਾ ॥ ਕਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਰੂਪੀ ਹੈ ॥ ਉਸੁ ਪੁਰਖ ਦਾ⁹ ਕਿ ਦਿਸੈ ॥ ਪਰੁ ਉਸ ਪੁਰਖ ਦੀ¹⁰ ਕੁਦਰਤਿ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ॥ ਜੋ ਮਹਾਪੁਰਖ¹¹ ਦੇ ਆਤਮੇ ਵਿਚਿ ਵਸਦਾ ਹੈ ॥ ਸੁ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਏਤੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ ਉਨਾ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ¹² ਵਚਨ ਜੋ ਹੈਨਿ ਸੇ ਪਰਮੇਸਰ¹³ ਨੋ ਭਾਵਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਏਤੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਮਹਾ ਪੁਰਖਾ ਦਿਆ ਵਚਨਾ ਦੇ ਵਸਿ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਤ ਭਗਤੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਓਨਾ ਵਚਨਾ ਪਾਇ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਅਰਾਧੇ ਪਉਣ ਅਸਥਿਰੁ ਰਖਿ ਕੇ ਨਾਭਿ ਕਵਲ ਦੇ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ¹⁴ਜੁ ਆਤਮੇ¹⁴ ਅੰਤਰਿ ਧਿਆਨ ਲਾਇ ਕਰਿ ਸੁਰਤਿ ਕੇ ਘਰਿ ਆਇ ਕਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਾਗਿ ਪਾਇ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਸਬਦੁ ਅਖੰਡਤੁ ॥ ਤਦਿ ਓਸੁ ਸੰਤ¹⁵ ਨੋ ਪਰਮੇਸਰੁ ਵਿਸੁ¹⁶ ਰੂਪੀ ਤਤਕਾਲਿ ਆਇ ਮਿਲੈ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਮਹਾ ਉਦਿਆਨ ਵਿਚਿ ਬੈਠੇ¹⁷ ਪਰਮੇਸਰ ਅਰਾਧੇ ਇਕੇਲਾ ॥ ਪਾਸਿ ਕੋਈ ਹੋਵੈਸੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਅਰਾਧਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੰਬੂਹ¹⁸ ¹⁹ਸੰਗਤੀ ਦੇ¹⁹ ਉਸ ਪਾਸਿ ਆਇ ਜੁੜਨਿ ॥ ਓਹੇ²⁰ ਸੰਗਤੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈਨਿ ॥ ਵਿਸੁ ਰੂਪੀ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪਣਾ ਜਸ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਆਇ ਇਕਠਾ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਨਾਹੀ²¹ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ॥ [ਪਰ]²² ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬਦਿ [ਹੋਦਾ]²³ ਹੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦ ਮੁਕਤਾ ਨਾਹੀ ॥੩੧॥

ਸਾਖੀ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਪਉਣੁ ਅਸਥਿਰੁ ਰਖਿ ਕਰਿ [ਮਨੁ ਲਾਇ ਕਰਿ ਸੁਚੇਤ]²⁴ ਜਪੁ ਪੜੈ ਨਿਰੰਚੋ²⁵ ॥ ਜੀਉ ਪੜਦਿਆ ਚਿਤੁ ਅਨਿਤ²⁶ ਚਲਿ²⁷ ਜਾਵੈ ਨਾਹੀ ॥ ²⁸ਅਤੇ ਆਦਿ²⁸ ਅੰਤਿ ਤੀਕੁ ਪੜਦਿਆ ਮਨੁ ਹਜ਼ੂਰਿ ਰਹੈ ॥ ਤਾ ਓਸੁ ਪੁਰਖੁ²⁹ ਨੋ ਸੰਸਾਰੁ

1. ਦੇਖੋ (ੲ) 2. ਵਿਚਿ ਹੋਇ ਆਵੈ (ੲ) 3. ਸਿ (ੲ) 4. ਸਿਖੇ (ਅ, ੲ) 5. ਸਭ ਸੰਪੂਰਣ (ਅ); ਸਭ ਪੂਰਨ (ੲ) 6. ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਹ. ਲਿ. /ੲ/ ਵਿਚ, ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਣ ਦੀ ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ, ਹੁਣ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਹ. ਲਿ. /ਅ/ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ 7. ਡਿਠਾ (ਅ) 8. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. ਵਿਚ ਥਾਨ “ਕਰਉ ॥ ਜਣ” ਸੀ, ਅਤੇ ਖਰੜਾ /ਅ/ ਵਿਚ “ਕਰਿਓ ॥ ਜਾਣ”, ਜੋ ਗਲਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਧਾਈ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ 9. ਕਾ (ਅ) 10. ਕੀ (ਅ) 11. ਮਹਾਪੁਰਖਾ (ਅ) 12. ਅੰਬੂਤ (ਅ); 13. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. ਦਾ ਪਾਠ “ਪਰਮੇਸਰਾ” ਸੀ; ਸੁਧਾਈ /ਅ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ 14. ਆਤਮੇ (ਅ) 15. ਸੰਤੈ (ਅ) 16. ਵਿਸੁ = ਵਿਸੁ (?) 17. ਬੈਠਾ (ਅ) 18. ਸੰਬੂਹ = ਸਮੂਹ 19. ਸੰਗੀ ਕੇ (ਅ) 20. ਉਹਾ (ਅ) 21. ਠੀਕ ਪਾਠ “ਤਾ ਹੀ” ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 22-23. ਸੁਧਾਈ /ਅ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ 24. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. /ੳ/ ਵਿਚ ਪਾਠ “ਸੁਚਾਤ” ਸੀ ॥ ਰਹਿਆ ਪਾਠ /ਅ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ 25. ਅਰਥ = ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ 26. ਅਨਤ (ਅ) 27. ਚਲਿਆ (ਅ) 28. ਆਦਿ (ਅ) 29. ਪੁਰਖੇ (ਅ)

ਸਵਧਾਨੁ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਦਾ ਪਿਛੈ ਲਗਾ ਫਿਰੈ ॥ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਭੀ ਅਚਿੰਤੁ ਨਾਲੇ ਆਇ ਵੜੈ ॥ ਅਤੇ ਸਮਾਧਿ ਕੈ ਵਿਖੈ ਗੁਪਤ¹ ਜਿਤੜੈ ਹੈਨਿ ਤਿਤੜੈ ਡੰਡਉਤਿ ਉਸੁ ਪੁਰਖੁ ਨੋ ਕਰਨਿ ॥ ਜਪ² ਥੀ ਉਪਰਿ ਮੰਤ੍ਰ [ਕੋਈ]³ ਨਾਹੀ ॥ ਸਿਰਿ ਮੰਤ੍ਰਾ ਕੈ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੁ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨੁ ਲਾਇ ਕਰੁ ਪਰ ਆਤਮੇ ਨਾਲ ਪੜੈ ਅਕੈ ਸੁਣੈ ਤਾ ਉਸ ਪੁਰਖ ਨੋ ਨਉਨਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ⁴ ਫਿਰਨਿ ॥ ਪੋਹਿ ਕਿਛੁ ਸਕੈ ਨਾਹੀ ॥੩੨॥

ਸਾਖੀ ॥ ਆਤਮਾ ਪਰਆਤਮਾ ਦੋਵੇ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਵਸਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਆਤਮਾ ਮਾਇਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਆਪਤ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਪਰਆਤਮਾ ਮਾਇਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪੁ ਹੈ ॥ ਇਸਤੇ ਆਤਮਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੇ ਭਿੰਨੁ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੇ [ਪਰ]ਆਤਮਾ⁵ 'ਨਿਰਾਲਮੁ ਰਹਦਾ⁶ ਹੈ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੇ ਪਰੇ ਹੈ ॥ ਪਰ ਆਤਮੇ ਨੋ ਛੁਟਿ ਕੀਰਤਨ ਹੋਰ [ਬਾਛਨਾ]⁷ ਕੋਈ⁸ ਨਾਹੀ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪੀ ਪਰਆਤਮਾ ਹੈ⁹ ॥ ਜਦਿ ਆਤਮਾ ਪਰਆਤਮੇ ਨੋ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਦਿ ਮੁਕਤਾ¹⁰ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਹੈ ॥੩੩॥

(ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਵਾਧੂ ਸਾਖੀਆਂ)

ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ॥ ਜਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਵੈ ਅਤੇ ਰਾਹਿ ਜਾਇਆ ਸਤ ਜਤ ਸੰਤੋਖ ਧਰਮੁ ਜਪੁ ਤਪੁ ਅਨੰਦੁ ਖਿਮਾ ਦੇ ਘਰਿ ਹੋਇ ਜਾਵੈ ॥ ਅਤੇ ਸਦਾ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਕਥਾ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਦਾ ਜਾਇ ॥ ਤਾ ਜਦਿ ਜਾਇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਆ ਚਰਣ ਹੋਠਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੈ ਤਦਿ ਉਸੁ ਸੰਗਤਿ ਉਪਰਿ ਬਹੁਤੁ ਕਿਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ॥ ਅਚਿਤੁ [॥] ਅਤੇ ਉਸੁ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਸਭ ਪੂਰੇ ਕਰੇ ॥ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਰਾਹੀ ਵਿਚਿ ਹਾਸਾ ਮਸਕਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾਮ ਚੇਸਟਾ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨਜਰਿ ਬਿਕਾਰੀ ਇਸਤਰੀਆ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਦਾ ਜਾਇ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੁ ਚਿਤਿ ਵਸਾਏ ਨਾਹੀ ਜਦਿ ਗੁਰੂਦੁਆਰੈ ਪਹੁਚੈ ਤਦਿ ਉਸੁ ਸੰਗਤਿ ਨੋ ਦਰਿ ਦੋਈ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀ [॥] ਅਤੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਉਹ ਸੰਗਤਿ ਜਾਵੈ ਤਾ ਅੰਦਰਹੁ ਭਉ ਲਹੈ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ॥ ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਰਜਸੀ ਆਵੈ ॥ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀਐ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੇ ਜੇ ਸਹਜ ਦੇ ਘਰਿ ਹਾਸਾ ਕਰਨਿ ਤਾ ਭੀ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਜਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਈਐ ਤਾ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤਿ ਗੁਰੂ ਅਰਾਧਦਿਆ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਦਿਆ ਸੁਣਦਿਆ ਜਾਈਐ ॥ ਸਭਨੀ ਗਲੀ ਸਿਧਿ ਹੋਵੈ ॥੧੧'॥ [੩੪]

1. ਗੁਪਤੋ (ਅ) 2. ਜਪੈ (ਅ) 3. ਇਹ ਪਾਠ /ਅ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ 4. ਲਗੀ (ਅ)

5. ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. ਵਿਚ ਪਾਠ "ਆਤਮਾ" ਸੀ ਜੋ ਗਲਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਸੁਧਾਈ /ਅ/ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ

6. ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਦਾ (ਅ) 7. ਇਹ ਪਾਠ /ਅ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ 8. ਕਾਈ (ਅ)

9. "ਹੈ" ਪਦ /ਅ/ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ 10. ਮੁਕਤਿ (ਅ) 11. ਸਾਖੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਦਿੱਤਾ

ਇਹ ਅੰਕ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਬੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਅੰਕ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਚਲਦਾ ਜੋੜ ਹੈ । ਇਹੀ ਗੱਲ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ, ੧੨/[੩੫] ਅਤੇ ੧੩/[੩੬] ਦੀ ਵੀ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ॥ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਸੁਰਤਿ ਚੇਲਾ ਹੈ ॥ ਜੁ ਸਬਦੈ ਨਉ ਮਿਲਿਆ ॥
ਸੁ ਗੁਰੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਮਿਲਿਆ ॥ ਸਸਾਰੁ ਸਬਦੈ ਕਾ ਭੇਦੁ ਪਾਇਦਾ ਨਾਹੀ ॥
ਜੇ ਕੋਈ ਸਬਦੈ ਕਾ ਭੇਦੁ ਲਹੈ ॥ ਤਤਕਾਲੀ ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ ॥ ਪਰੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸਬਦਉ ਘੁਬਾ
ਫਿਰਦਾ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਵਿਛੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਦਾ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਸਬਦੈ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ
ਸਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਏ ॥ ਸਬਦੁ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ॥
ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ ਕਰਿ ਅੰਬਿਤ ਪੀ ਅਘਾਵੈ ॥ ਉਸਨੋ ਕਿਤੇ ਬੋਲੈ ਦੀ ਤਿਸਨਾ ਰਹੈ ਨਾਹੀ ॥
ਉਸ ਪੁਰਖੈ ਨੋ ਸਭੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਏ ਆਵੈ ॥ ਅਤੇ ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ
ਹੋਵੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰੁ ਸਭੁ ਉਸੁ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਹੋਵੈ ॥ ਜੇਤਾ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਪਰਤਾਪੁ ਤੇਤਾ
ਉਸ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ॥੧੨॥[੩੫]

ਸਾਖੀ ॥ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸਿਖੁ ਕਿਤੇ ਗਲੈ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੰਗਤਿ
ਵਿਚ ਪਾਇ [॥] ਜੇ ਜਾਪੈ ਸੰਗਤਿ ਇਕ ਮਨੀ ਹੋਇ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੈ ਸਹਜਿ ਅਨੰਦ ਕੇ
ਘਰਿ ਤਾ ਉਸੁ ਸਿਖੈ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਪਾਈ ॥ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਕਾਰਜੁ ਸਿਧਿ ਹੋਆ ॥
ਅਤੇ ਜੇ ਜਾਪੈ ਸੰਗਤਿ ਬਹੁਤਿਆ ਖਿਆਲਾ ਵਿਚਿ ਹੈ ਕਿਸੈ ਸੁਣੀ ਕਿਸੈ ਨ ਸੁਣੀ ॥
ਸਿਖ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਚਿਤਿ ਹੋਰਨੀ ਧਿਰੀ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਉਸ ਸਿਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸਿ ਪਾਸਿ
ਪਵੈ ॥ ਕਾਰਜੁ ਥੋੜਾ ਸਿਧ ਹੋਵੈ ॥ ਪਰੁ ਸਿਖਾ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਜਾ ਗੁਰੂ ਤਥਾ ਸੰਗਤਿ ਨੋ
ਸਹਜ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਘਰਿ ਵੇਖੈ ਤਾ ਅਰਦਾਸ ਪਾਏ ॥ ਤਾ ਸਦਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਸੁ ॥ ਗੁਰੂ
ਜਾ ਸਨਣੈ ਦੇ ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਤਦਿ ਭੀ ਸਿਖ ਅਰਦਾਸ ਪਾਇ ॥ ਅਤੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਿਛੁ
ਸੁਭ ਵਚਨੁ ਜਬਾਬ ਮਿਲੇ ਤਾ ਭੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਸੁ ॥ ਜੇ ਅਰਦਾਸ ਪਾਈ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ
ਬੋਲੈ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਭੀ ਅਰਦਾਸਿ ਫਲੁ ਦੇਵੈ ਨਾਹੀ ॥ ਪਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆ ਰਹੀਐ ॥
ਮਤੁ ਕਾ[ਈ]¹ ਸੁਣੀਐ [॥] ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਦਾ ਵੇਲਾ ਵਾਚੀਐ ॥ ਖਿਆਲ ਦੇ ਵੇਲੇ
ਅਰਦਾਸਿ ਪਾਇਆ ਸਿਖੁ ਰਜਸੀ ਦਾ ਹੈ ॥ ਸਿਖੈ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਜਾ ਗੁਰੂ ਖਿਆਲ ਦੇ ਘਰਿ
ਹੋਵੈ ਤਾ ਨਜਰਿ ਹੇਠਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਅਤੇ ਜਾ ਗੁਰੂ ਸਹਜ ਜਾ ਇਕੈ ਸੁਭਾਉ ਦੇ ਘਰਿ
ਹੋਵੈ ਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਬੈਠਿਆ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹੀਐ ॥ ਇਕੈ ਸਾਈ ਗਲ ਕੀਚੈ ਜਿ ਗੁਰੂ
ਭਾਵੈ ॥ ਹੋਰ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਬੈਠਿਆ ਗਲ ਨ ਕੀਚੀ ਕਿ ਜਾਪੈ ਕੇਹੇ ਖਿਆਲ
ਹੋਇ ਜਾਵੈ [॥] ਅਤੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਭਾਇ ਕੈ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਮਹਿਲ ਹੋਵੈ ਤਾ ਪਾਸਿ ਹੋਇ ਬਹੀਐ
ਨਜਰਿ ਹੇਠਿ ਨ ਬਹੀਐ ॥ ਗੁਰੂ ਜਾਣੈ ²[ਕਿ] ਕੀਤਿਆ² ਨਜਰਿ ਸਿਖੈ ਉਪਰਿ ਪਇ
ਜਾਵੈ ॥ ਅਗੈ ਆ[ਪ]ਣੀਆ³ ਗਲਾ ਗੁਰੂ ਆਪ ਜਾਣੈ ਜਿ ਕਿਨੀ ਮਹਲੀ ਅਤੇ ਕਿਨੀ
ਘਰੀ ਰਹਿਦਾ ਹੈ ॥੧੩॥ [੩੬]

1. ਸੁਧਾਈ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ

2. ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਕੀਤੀਆ" ਸੀ; ਸੁਧਾਈ ਅਨੁਮਾਨ

ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ

3. ਜੇ ਮੂਲ ਹ. ਲਿ. ਵਾਲਾ ਪਾਠ "ਅਗੈਆਣੀਆ" ਲਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ "ਅਗੈ
ਆਉਣ ਵਾਲੀਆ" ਬਣੇਗਾ; ਪਰੰਤੂ ਠੀਕ ਪਾਠ "ਆਪਣੀਆ" ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ

[ਸਾਖੀ ਮਹਲਾ ੫]¹ ²ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ² ਬੋਲਿਆ ਜੁ ਪੰਜਿ ਕੰਮ³ ਨ ਕਰੈ ⁴ਅਤੇ ਪੰਜਿ ਕੰਮ ਕਰੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਰਾਵੈ ॥ ਨ ਕਰੈ⁴ ਪੰਜਿ ਕੰਮ ॥੧॥ ਪਰ ਦਰਬੁ ਨ ਹਿਰੈ ॥੧॥ ਪਰ⁵ ਇਸਤਰੀ ਨ ਕਰੈ⁶ ॥੧॥ ਪਰ⁷ ਨਿੰਦਾ ਨ ਕਰੈ ॥੧॥ ਜੂਐ ਨ ਖੇਲੈ ॥੧॥ ⁸ਮਦੁ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਇ⁸ ॥੧॥ ਪੰਜਿ ਕੰਮ ਕਰੈ ⁹ਸੁ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਹੈ⁹ ॥ ਸੰਗਤਿ ਨਿਤ ਜਾਇ ਕਿਛੁ ਮੁਹਿ ਪਾਵਣੇ ਨੋ ਲੈ ਜਾਇ ॥ ਅਤੇ¹⁰ ਆਰਤੀ ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣ ਸਵੈ ॥੧॥ ¹¹ਅਰਥੀਲੇ ਦੁਖੀਐ¹¹ ਨਿਮਾਣੈ ਨੋ ਮਾਣੁ ਦੇਇ ਪਰਉਪਕਾਰ [ਕਰੈ]¹² ਕਰਾਵੈ ਲੋਚੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕੁੜਮਾਈ ਕੋਈ ਨ ਕਰੈ ਤਿਸ ਨੋ ਪੁੰਨ ਅਰਥ ¹³ਲੋਚਿ ਕਰਿ ਕਰਾਵੈ ॥ ਅਕੈ ਆਪਿ ਕਰੈ¹³ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਤੇ ਜਿਉ ਸਿਖੁ ਹੋਵੈ ਤਿਉ ਲੋਚਿ ਕਰਿ ਸਿਖੁ ਕਰੈ ਜੀਉ¹⁴ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ ਕੋਈ ਦੁਖੈ ਨਾਹੀ ॥ ¹⁵ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣੈ ॥ ਵਡੀ ਪੂਜਾ ਏਹਾ ਹੈ¹⁵ ॥ [੩੭ ॥]

(ਹੱਥ-ਲਿਖਤ 5660 ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲੀ ਵਾਧੂ ਸਾਖੀ)

[ਸਾਖੀ ॥]¹⁶ ਜੋ ਇਕ ਭਗਤੁ ਸਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਪੰਖੇਰੂਆ ਦੀ ਕਰਦਾ ਸਾ ॥ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਚੋਗਾ ਪਾਇਦਾ ਰਹਦਾ ਸਾ ॥ ਜੇਹੀ ਚੋਗ ਦਾ ਪੰਖੇਰੂ ਆਵਦਾ ਸੀ ਤੇਹੀ ਚੋਗ ਧਰਦਾ ਸੀ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਹੰਸੁ ਆਇ ਬੈਠਾ ॥ ਇਕੁ ਦਿਨੁ ਤਥਾ ਦੁਇ ਦਿਨ ਤਥਾ ਤ੍ਰੈ ਦਿਨ ਤਥਾ ਬੈਠ ਰਹਿਆ ਚੁਪਾਤਾ ਹੀ [॥] ਉਸ ਦੀ ਚੋਗ ਹਾਜਰੁ ਨਾਹਿ ਸੀ ॥ ਅਤੇ ਨ ਉ[ਹ] ਭਗਤੁ ਹੀ ਹੰਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸਾ ॥ ਨ ਉਹੁ ਚੋਗ ਦੀ ਹੀ ਸਾਰ ਜਾਣਦਾ ਸਾ ॥ ਜਾ ਦਿਨ ਤ੍ਰੈ ਉਸ ਹੰਸ ਨੂੰ ਬੈਠਿਆ ਹੋਏ ॥ ਤਾ ਉਸ ਭਗਤ ਕਾ ਮੇਲੀ ਇਕੁ ਸਾ ॥ ਉਨ ਭਗਤ ਉਸ ਸਿਖ ਪਾਸਹੁ ਜਾਇ ਪੁਛਿਆ ॥ ਜੋ ਭਾਈ ਇਕ ਪੰਖੇਰੂ ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋ ਮੈ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀ ॥ ਉਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ ਦਿਨ ਬੈਠਿਆ ਹੋਏ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ ਖਾਦਾ ਪੀਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਉਸ ਸਿਖ ਆਖਿਆ ਜੋ ਮੈ ਕੁ ਦਿਖਾਇ ॥ ਜਾ ਸਿਖੁ ਆਇ ਕੇ ਦੇਖੇ ਤਾ ਹੰਸੁ ਹੈ ॥ ਉਸ ਸਿਖੁ ਆਖਿਆ ਜੋ ਭਗਤ ਜੀ ਏਹੁ ਹੰਸੁ ਹੈ ॥ ਏਸ ਦੀ ਚੋਗ ਮੋਤੀ ਅਣਬਿਧ ਹੈਨ ॥ ਉਸ ਭਗਤ ਪਾਸ ਅਣਬਿਧ ਮੋਤੀ ਹਾਜਰ ਨਾਹਿ ਸੇ ॥ ਉਸ ਭਗਤ ਆਪਣੀ ਭਗਤਾਣੀ ਪਾਸੋ ਮੋਤੀ ਜਾਇ ਮੰਗੇ ॥ ਜੋ ਭਗਤਾਣੀ ਸਾਡੀ ਭਗਤ ਅਖੰਡ ਹੋਤੀ ਹੈ ॥ ਜੋ ਅਸਾ ਪਾਸੋ ਹੰਸੁ ਭੁਖਾ ਜਾਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਭਗਤਾਣੀ ਮਾਖੜੀ ਤੋੜ ਕਰ ਮੋਤੀ ਜੇ ਆਹੈ ਸੋ ਕਢ ਦਿਤੇ ॥ ਉਸ ਭਗਤ ਆਣ ਕੇ ਹੰਸ ਕੇ ਅਗੇ ਪਾਏ ॥ ਜਾ ਹੰਸੁ ਦੇਖੇ ਤਾ ਮੋਤੀ ਬਿਧੇ ਹੋਏ

1. ਇਹ ਪਾਠ ਸ਼ਰੋਤ /ਖ/ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ	2. ਗੁਰੂ (ਖ)	3. ਕਰਮ (ਖ)	4. ਸੋ
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਖੇ (ਖ)	5. ਪਰਾਈ (ਖ)	6. ਰਵੈ (ਖ)	7. ਪਰਾਈ (ਖ)
8. ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਨ ਕਰੇ (ਖ)	9. ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਰਾਵੈ ॥ ਪੰਜ ਕੰਮ (ਖ)	10. ਅਰੁ (ਖ)	
11. ਅਰਥੀ ਦੁਖੀ (ਖ)	12. /ਅ/ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹਿਆ ਪਾਠ /ਖ/ ਤੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ	13. ਕੰਨਿਆ	
ਦਾਨ ਦੇਇ ਕੇ ਲੋਚ ਕੇ ਦਿਵਾਵੈ (ਖ)	14. ਜੀਅ ਦਾਨ ਇਹੋ ਹੈ (ਖ)	15. ਇਹ ਪਾਠ /ਖ/	
ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ	16. ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ		

ਹੈਨ ॥ ਤਾ ਹੰਸ ਨੇ ਬੀਚਾਰੁ ਕੀਤਾ ਜੋ ਮੈ ਨਾਹੀ ਚੁਗਦਾ ਤਾ ਸਰਾਪੁ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਏਸ ਦੇ ਘਰ ਏਹੋ ਹਾਜਰ ਹੋਸਨ ॥ ਤਾ ਉਸ ਹੰਸੁ ਬੋਝੇ ਜੇਹੇ ਚੁਗੇ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ॥ ਤਾ ਹੰਸੁ ਉਥੇ ਇਕ ਲਾਲੁ ਸਟਿ ਗਇਆ ॥ ਜਾ ਉਹ ਭਗਤੁ ਦੇਖੇ ਤਾ ਇਕ ਵਟੀ ਸੋਹਣੀ ਅਨੂਪ ਪਈ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਸ ਭਗਤ ਨੇ ਵਟੀ ਉਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਦਖਲਾਈ ॥ ਉਹੁ ਭਗਤੁ ਲਾਲ ਦੀ ਸਾਰ ਜਾਣਦਾ ਨਾਹਿ ਸੀ ॥ ਅਗੋਂ ਸਿਖਾ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਜੀ ਇਹੁ ਲਾਲੁ ਹੈ ॥ ਇਹੁ ਲਾਲੁ ਵੇਚ ਕਰ ਅਣਬਿਧ ਮੋਤੀ ਆਣ ਰਖੁ ॥ ਅਤੇ ਭਲੀ ਜਾਗਾ ਇਕੁ ਤਾਲੁ ਬੀ ਲਾਇ ਛਡੁ ॥ ਮਤੁ ਉਹ ਹੰਸ ਵਤੁ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਭੀ ਆਵਸੀ [॥] ਉਨ ਭਗਤ ਮੋਤੀ ਬੀ ਅਣਬਾਏ ॥ ਅਤੇ ਭਲੀ ਜਾਗਾ ਤਾਲੁ ਬੀ ਬਣਵਾਇਆ² ॥ ਖਰੀ ਭਲੀ ਠੌਰ ਕੀਤਾਸੁ ॥ ਉਸ ਹੰਸੁ ਜਾਇ ਕੇ ਹੰਸਾ ਪਾਸ ਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਤਰੀਫ ਕੀਤੀ ॥ ਜੋ ਇਕੁ ਭਗਤੁ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਹੁ ਹੰਸ ਸਭੇ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਕੇ ਚਲੇ ਜੋ ਉਸ ਭਗਤ ਦਾ ਦਰਸਨੁ ਕਰਨ ॥ ਆਇ ਕੇ ਉਸ ਤਲਾਉ ਤੇ ਲਥੇ ॥ ਤਾ ਉਸ ਭਗਤ ਬਹੁਤ ਆਦਰੁ ਕੀਤਾ ॥ ਮੋਤੀ ਬਹੁਤ ਖਿਡਾਇ ਛੋਡੇ ॥ ਉਨਾ ਹੰਸਾ ਦਿਨ ਦੋਇ ਤੈ ਅਸਾਇਸ ਕੀਤੀ ॥ ਮੋਤੀ ਚੁਗੇ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ॥ ਤਾ ਉਹ ਬਿਦਿਆ ਹੋਏ ॥ ਸਭਨਾ ਉਥੇ ਇਕੁ ਇਕੁ ਲਾਲੁ ਸਟਿਆ [॥] ਉਹ ਉਠ ਸਿਧਾਏ ॥ ਤਾ ਉਸ ਭਗਤ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸਭੇ ਹੀ ਹਥ ਆਏ ॥ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲੁ ਲਗਾ [॥] ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਿਆ ਮੇਰਿਆ ਸਿਖਾ ਪਾਸਿ ਲਾਲ ਹੈਨਿ ॥ ਸਿਖਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਅਜੇਹੀ ਕਰਨੀ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਭਾਉ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ॥ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਏਗਾ ॥ ਸਾਖੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ॥ ਭੁਲ ਚੁਕ ਬਖਸਣੀ ॥[੩੮॥]

1. 'ਅਣਵਾਏ', ਭਾਵ ਮੰਗਵਾਏ 2. 'ਬਣਵਾਇਆ' (ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ /ਵ/ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ /ਬ/ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਦੁਆਬੇ ਜਾਂ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸਿਧ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ

ੳ) ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ :

‘ਪੋਥੀ ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ’, ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲਿਆ, ਮਹੰਤ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਰਤਪੁਰ, ਮਿਤੀਹੀਨ ;

‘ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ’, (ਨੰਦ ਰਾਣੀ, ਮਕਾਨ ੮੩੧੫, ਨੰਬਰ ਗਲੀ ਨੰ. ੫, ਮੁਲਤਾਨੀ ਟਾਂਡਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਪਾਸ ਸੁਰਖਿਅਤ), ਮਿਤੀਹੀਨ ;

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੧੯, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮਿਤੀਹੀਨ ;

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੨੫੭੧, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮਿਤੀਹੀਨ ;

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੫੬੬੦, ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਿਤੀਹੀਨ ;

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੧੬੫੭, ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਿਤੀ ੧੭੨੮ ਬਿ./੧੬੬੧ ਈ. ;

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਨੰਬਰ ੪੭੬, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਿਤੀਹੀਨ ;

(ਅ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ :

‘ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਗੱਦ’ (ਸੰਪ: ਗੁਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਲਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਘੰਟਾ ਘਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ੧੯੭੨ ;

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਦੇਖੋ ਕੋਹਲੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ;

ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ (ਸੰਪ:) ‘ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ ;

ਕੋਹਲੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ‘ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ’, ਲਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਘੰਟਾ ਘਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਤੀਜੀ ਵਾਰ, ੧੯੫੦ ;

ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ’, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ੨੬, ਮੈਕਲੋਡ ਰੋਡ, ਲਹੌਰ, ੧੯੪੪ ;

ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀਕ੍ਰਸ਼ਿਤ, ਦੇਖੋ, ਦੀਕ੍ਰਸ਼ਿਤ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਰਾਯਣ ;

ਦੀਕ੍ਰਸ਼ਿਤ, ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਰਾਯਣ, ‘ਪਰਿਚਯੀ ਸਾਹਿਤਯ’, (ਦੇਵਨਾਗਰੀ) ਵਿਸ਼ੁ-ਵਿਦਿਆਲਯ ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲਖਨਊ ਵਿਸ਼ੁਵਿਦਿਆਲਯ, ਲਖਨਊ, ੧੯੫੭ ;

‘ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ’, ਦੇਖੋ, ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ‘ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ’ ;

‘ਬਚਨ ਸਾਈ ਲੋਕਾਂ ਕੇ’ (ਸੰਪ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ), ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਆਪ, ਕਲਮ ਮੰਦਿਰ, ਲੋਇਰ ਮਾਲ, ਪਟਿਆਲਾ, ੧੯੭੧ ;

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਦੇਖੋ, ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ (ਸੰਪ:), ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ-ਕੋਸ਼ ।

ਇੰਡੈਕਸ

<p>ਉਸਮਾਣ ਖੱਟੜ (ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ), 16</p> <p>ਅੰਗਦ, ਗੁਰੂ, 37</p> <p>ਅਮਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ, 12, 16, 17, 18, 20,
22, 25, 26, 27, 28, 37, 49 (ਫੁ. ਨੋ.)</p> <p>ਅਰਜਨ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ, 22, 24 (ਫੁ. ਨੋ.) 26,
27, 28, 50, 51, 52, 53 (ਫੁ. ਨੋ.)</p> <p>ਅਸ਼ੋਕ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, 9</p> <p>'ਸਾਖੀਆਂ ਭਾਈ ਅਡੱਣ ਜੀ', 13</p> <p>'ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤਮਾਲ', 13</p> <p>'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ', 30, 31</p> <p>ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ
ਕੀ, 16</p> <p>ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ, ਗੁਰੂ, 16</p> <p>ਹਰਿ ਰਾਏ, ਗੁਰੂ, 9, 14, 15, 17</p> <p>'ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਤਯ ਕੋਸ਼', 11</p> <p>ਕਬੀਰ, 11, 26</p> <p>ਕਬੀਰ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ, 11</p> <p>ਕਬੀਰ ਬੀਜਕ, 11</p> <p>ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, 11</p> <p>ਕੀਰਤਪੁਰ, 9, 14</p> <p>ਕੋਹਲੀ, ਡਾ., ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 9, 14</p> <p>ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, 10</p> <p>ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ, 12, 16, 18, 19, 27</p> <p>'ਜਪੁ ਪਰਮਾਰਥ' (ਮਿਹਰਬਾਨ), 18</p> <p>ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, 13 (ਫੁ. ਨੋ.), 15, 16,
24 (ਫੁ. ਨੋ.), 27 (ਫੁ. ਨੋ.)</p> <p>ਤਿਲੋਕੀ ਨਾਰਾਯਣ, 26 (ਫੁ. ਨੋ.)</p> | <p>ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ, 17, 19, 39</p> <p>ਨਾਨੂ, ਭਾਈ, 16</p> <p>ਨਾਮਦੇਵ, 28, 38</p> <p>ਪਦਮ, ਸ. ਸ, 9, 10</p> <p>ਪਦਮ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, 10, 13 (ਫੁ. ਨੋ.)</p> <p>ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੀਜੀ, ਦੇਖੋ ਅਮਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ</p> <p>ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪੰਜਮੀ, ਦੇਖੋ ਅਰਜਨ, ਗੁਰੂ</p> <p>ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ., 9, 10, 11, 15</p> <p>ਪੀਪਾ, ਭਗਤ, 26</p> <p>'ਪੋਥੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅੰਬੋਧ, 26 (ਫੁ. ਨੋ.)</p> <p>ਪੈਦਾ, ਭਾਈ, 15, 16, 17, 21, 22, 23
24, 25, 26, 27, 37, 55</p> <p>ਬਹੋੜਾ ਸੁਨਿਆਰ, 16, 17, 22, 24, 26,
29, 33, 50, 51</p> <p>'ਬਚਨ ਸਾਈ ਲੋਕਾ ਕੇ', 10, 13</p> <p>ਬਣਗਾਮ (ਜ਼ਿਲਾ ਚਾਟਗਾਮ), 12, 21,
24 (ਫੁ. ਨੋ.), 27</p> <p>ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, 14</p> <p>'ਬਿਬੇਕ ਸਾਰ', 13</p> <p>ਮਹਲ ਚੰਦ, ਮੀਆਂ, 19</p> <p>ਮਹਲਾ ੩, ਦੇਖੋ ਅਮਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ</p> <p>ਮਹਲਾ ੫, ਦੇਖੋ ਅਰਜਨ, ਗੁਰੂ</p> <p>ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ, 13</p> <p>ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ, 9, 14</p> <p>ਰੂਪ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ, 9, 14, 17, 18, 19,
21, 23, 24, 25, 27</p> <p>ਵਚਨ/ਵਚਨਿਕਾ 10, 12, 13, 14, 33</p> |
|---|---|

129

17/5/58

ਸ੍ਰੀ ਮਹਿਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁਰੇ ਦੀਆਂ ਮਾਥੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਕ

ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ

ਅੰ ਮ੍ਰਿਤ ਸ ਰ